

ARANY 200 – ÖSSZEÁLLÍTÁS A KÖLTŐ TISZTELETÉRE

Babiczy Tibor: Három szoba	3
Miklya Zsolt: A rőt pokróc balladája, A vándor macska balladája	4
Lackfi János: A szupermarket bárdjai, Ágnes asszonya a konyhában	6

SZÉPIRODALOM

EGY MONDAT	
Márton László: Mondatok, 2017. február	10
Kiss Noémi: Egy mondat – Március	15
Vasadi Péter: Riadó	19
Varga Melinda: Létigék	20
Bányai Tamás: Kamikaze	21
Papp-Für János: ősi meleg	25
Horkay Hörcher Ferenc: Anyai ág, Apai ág	26
Csák Gyöngyi: A Münchhausen-ciklusból, Elhagy..., Miniaturák	28
Janáky Marianna: Szereltem zsákban	29
Juhász Zsuzsanna: Visszaváltozás, Megtehetem, Megtettem, A beavatottaknak, Stigma	34
Marno János: a cselekmény – isten ha egyszer lábra kap 20, 20/b, 21, 21/b	35
Debreceni Boglárka: A belső tő (Részlet)	37
Vörös Viktória: Chaumont-en-Vexin	42
Géczi János: Kíméletlenek	43
Tarjáni Imre: Az esti tűznél, El semmise veszhet, Nekrológ helyett, A szavakat mentem	44
Jevgenyij Jevtusenko: Tankok tapossák Prágát, Egy furcsa pont (Lángi Péter fordításai)	45
DRÁMA	
Vörös István: Brecht vagy Szophoklész?	48
Szabó T. Anna: A szecsuáni hóhérok	49

Nagykanizsai összeállítás

Bánki Éva: A tengeribetegség-járvány	64
Fa Ede: Részletek egy tengerész szerelmi naplójából, indigóGYEREKEK	67
Riersch Zoltán: Kor, kép, torz; Mégsem forog a föld; Még nem szől a kakas	70
Erdős Attila: Kavics vagyok, Méregszagú már a tavasz, Öt haiku, Berda József emlékére	71
Kósa Pál: Ahogy leírtam, Emlékeim	72
Stamler Lili: A nap, amikor...	73

Tanulmány, kritika

Szokolczay Lajos: A teremtés eldorádója (Kárpáti Kamil Végezetül is kezdet – Gi fotóival című kötetéről)	76
Szemes Péter: Legendából legendába (Bene Zoltán Az érdeemes, nemes Rózsasándor kalandjai című regényéről)	81
Tinkó Máté: Az apa nélküli világ felmérése (Szálinger Balázs 360° című kötetéről)	85
Kántás Balázs: Az 1956-os forradalom és szabadságharc utáni megtorlás krónikája (Mikó Zsuzsanna A terror hétköznapjai – A kádári megtorlás, 1956-1963 című monográfiájáról)	89

TESTVÉRMŰZSÁK

Szemes Péter: Kanizsa (ék)kövei (Deák-Varga Dénes Nagykanizsa építészete és építészeti című könyvéről)	92
Nemes Dóra: A kendlimajori művésztelep 25 éve (Beszélgetés Ludvig Zoltánnal)	97
Pisnjak Attila: Császár Szebasztján Körbelátó c. kiállításához	103
Patak Márta: Elviszlek benneteket New Yorkba (Németh Ákos Babet hazudik című darabja a kaposvári Agórában)	105
Solymosi Tamás: Egyedül álmában szabad az ember (Enyedi Ildikó új filmjéről)	110
In memoriam	
Búcsú Bányai Tamástól – Kaiser László gyászbeszéde	114
In memoriam Bedő Sándor (1947-2017) – Kostyál László emlékeztetése	116
Hírek	118
Szerzőinkről	120

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Balogh László – elnök (Nagykanizsa)
Cséby Géza (Keszthely)
Hóbor Erzsébet (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Kaj Ádám – főszerkesztő
Szemes Péter – főmunkatárs
Bence Lajos – munkatárs
Braun Barna – munkatárs
Gál Soma – munkatárs
Tóth Imre – munkatárs

Rovatvezetők:

Vörös István – vers
Bene Zoltán – próza
Kaj Ádám – műfordítás, dráma
Szemes Péter – tanulmány, kritika
Kostyál László – képzőművészet
Turbuly Lilla – színház
Király László – zene

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa
MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti
Akadémia és a Nemzeti Kulturális
Alapprogram támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900
Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.
Tel: 06/92 951-513
E-mail: pannontukor@gmail.com
Irodavezető: Pénzes Csaba

Kiadja a Pannon Írók Társasága

Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök
Előfizethető csekken vagy számlázással,
mely a szerkesztőség címén igényelhető.

Számlaszám:

Zalavölgye Takarékszövetkezet,
Zalaegerszeg 75500258-10809415

Ár

1000 Ft/szám
4500 Ft/év

ISSN 1219-6886

Lapterv:

Náspáng Grafika
horvathemz@gmail.com

Nyomdai munkák:

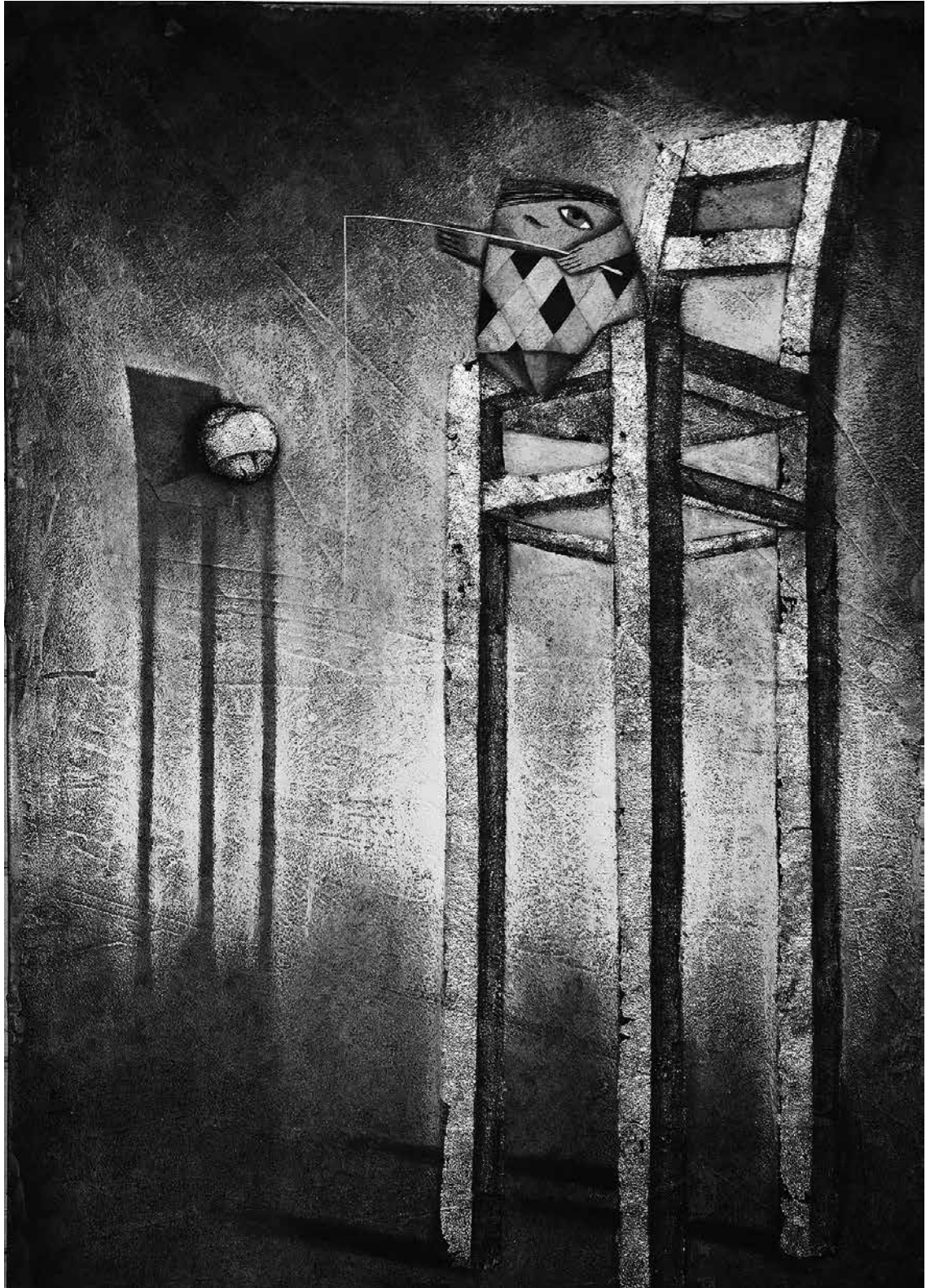
Göcsej Nyomda
8900 Zalaegerszeg,
Bajcsy-Zsilinszky tér 2.
E-mail: info@gocsejnyomda.hu

További támogatóink:

NB FORSZ

Szolgáltató és Tanácsadó Kft
Könyvvezetés - Könyvizsgálat
Tel: 92-510005, Fax - 92-510006

Ludvig Dániel: Magas széken

Babiczky Tibor

Három szoba

A sarokban virág
alakú lámpa. Félhomály
van. Az ablaknál egy ketrec áll.
Vagy rácsos ágy. Az első
szobában nincs halál.

A második szobában székek,
asztal. Egy csokor tulipán.
Talán tavasz van.

A harmadik szobában prés forog.
Szivárog a fény
a mennyezetből. A fal
mellett sárga arcú lény
hever. Nem akar
meghalni. De meghal.

Miklya Zsolt

A rőt pokróc balladája

Felfeslett már az éjszaka,
hajnalra elkopott,
álomfoszlányok közt megint
bizonytalan vagyok,

pontokba szedve sem tudom,
mit rejt a nap szele,
lány energiahuzatán
mivégre és mire

ébredtem fel, tűnődve, mint
egy régi költemény,
miben még azért kötelez
a hinni kész remény,

ám kötelezettségemet
kikezdi hajnalom,
napfúzió, maghasadás,
és ez az én bajom,

hogy annyiféle módokon
hasad tovább a vágy,
másik arcban füröszteni
legalább önmagát,

és annyiféle gondolat
találkozik megint,
terelni félre mind a jajt,
a pusztulást, a kínt,

a felforgató lázakat,
erőfitogtatást,
a hét lakatra zárt torony
titoktalan szavát,

miközben végleg elkopott
a jól bevált szövet,
kikandikáló bőrömet
nem védi semmi meg,

a hajnal rőt, hálózatos
pokrócát rám veti,
szélfogónak esélytelen,
de azért valami.

A vándor macska balladája

Csersav szárad a porcelánra,
kabátakasztó elszakad,
már nem kérdezed, mi az ára,
tenyérből eteted magad.

Megnőttek mind, bátor szelindek,
vidám puli és vizsla sem,
egy macska csak, ki búcsút intett,
átvergődött folyón, vizen.

Fél évig tartott vándorútja,
őszől tavaszig érkezett,
az időkaput egyszer nyitja,
csak egyszer az emlékezet.

Nyugszékben szülte kiscicáit,
amiben anya haldokolt,
mint ki szabad, családot áhít,
s még ilyen helye sose volt.

De nem maradhatott, a szomszéd
– mindig a másik a hibás –
panaszkodott, és nem tudom, mért,
hallgattunk rá, mi, ostobák.

Jó helyre vittük, barátokhoz,
a Dunántúlra a cicát,
egy napig sem maradt, úgy tudtuk,
kőbor macska lett a galád.

De fél év múlva egyszer ott állt,
sebesült-kopott hontalan,
szemünkbe nézett, tudta, mit vár,
itt van otthon, otthontalan

is itt lehet csak, s újra eltűnt,
azóta sincs más állatunk,
csak egy teknős, de arra meg még,
hogy útra keljen, várhatunk.

Az emlékezet összemoshat
és egyberázhat múltakat,
csersav szárad a porcelánra,
tenyérből eteted magad.

Lackfi János

A szupermarket bárdjai

Kiss Rómeó igazgató
Suhan Mercedesén:
Hadd lám, úgymond, milyen pöpec
Üzletlánc az enyém!

Van rugalmas munkaidő?
Van-e méltó bérezés?
Használt-e az átszervezés:
A pajzson nincs-e rés?

S az ódzkodó sok dolgozó,
Tán engedelmesebb,
Mióta csak kirúgtanak,
És nem is keveset?

Uram, a biznisz prosperál,
Tudod, hogy nyersz, ha mersz:
De ma gáz e látogatás,
Elcseszett ez a perc.

Az ódzkodó sok dolgozó
Elvan, mint a befőtt,
Örül, hogy lyuk van, már ahol...
S hogy orra be se nőtt.

Kiss Rómeó igazgató
Gördül Mercedesén:
Szürkell a táj, a szmog szítál:
A market csicsa fény!

A horgasi kanyar után,
Kocka terpeszkedik,
Homlokán színarany betűk
A bosszt süvegelik.

Van kaviár, pezsgő, homár:
Prémium árukat
Az ódzkodó sok dolgozó
Most láncban adogat.

Terülj-terülj asztal kerül,
Ragyog az iroda,
A kincseket, mik nincsenek,
Csak öntik be oda.

Frissárusok, kiskeresek,
Nincs ünnepi beszéd?
Itt a góré, ki fogja most
Összeszedni eszét?

Látok homárt meg kaviárt,
Kinn a polc mind üres,
De azt hiszem, sumákol itt
Sok patkány HR-es!

Vevőszolgos kikent-kifent
Urak, ez itt kevés!
Ki zengi már, hogy zsírkirály
Volt az átszervezés?

Asszisztensek, menedzserek
Összenéznek nagyon:
Magasfeszkövel melyikük
Vágja magát agyon?

Perzsel a hó, a lihegő
Légkondit hallani.
Feláll egy osztályvezető,
A Jógyerek Lali.

„Uram, napi átlag fogyás
Tekintetében épp
Jól állunk, és megfelelő
A kartonmennység.

De nincs jövő, csak órjító
Központi akarat,
És kinn hever sok jó haver,
Már a hidak alatt.

Lázban feküdt a gyermekük,
Kivették a szabit,
Mindegy, mi jár törvény szerint,
Élni sem szabad itt.”

Hú, ez para, Che Guevara!
Kifakad Rómeó.
A vevőszolgost kéretem,
Szépen adjad, tesó!

„Camembert-ünk lágyabb nekünk
Mint a langy fuvalom,
Mi vagyunk a művelt nyugat
A magyar ugaron!

Van vállalati etikánk,
Retyóban, odakint,
Törölhet vele dolgozó
S vevő kedve szerint!”

Ez mind aradi vértanú?
Nyafogja Rómeó.
A laza dirit játszani
Elég ótvar melő...

„Ez szinte fáj, e kupleráj!
A HR-es rikolt,
Itt egy se hős, próbaidős
Zombikkal megy a bolt!

Ömlesztve itt, akár a sitt,
Az emberállomány,
Mit ér, hogy a kassza kövér,
Ha az imidzs sovány!”

Na, álljon meg a gyászmenet!
Rómeó bepipul,
Ez görényől, kipucolom,
De irgalmatlanul!

Átszervezés, hasít a kés,
Nem marad kő kövön,
Harakiri, ha a diri
Horgosra beköszön.

Kiss Rómeó igazgató
Dönget Mercedesén:
Vérző konyak az alkonyat,
Vérzik a króm, a fém!

Ötszázat is kirúgatott,
Pénztárost, öröket,
Árufeltöltőt, öltönyöst:
Kell egy kezdő löket.

Na, na, mi van?... Pirosban áll
A nyalka Mercedes,
Hajléktalan odabiceg:
Mi a fenét keres?

Mért kocogtat az ablakon?
És honnan ismerős?
Klímád baró, na, Rómeó,
Dőlj hátra hát, te hős!

Na, na, mi van?... Megint piros?
Veszek egy repülőt!
Hány ismerős hajléktalan!
Húzzunk már, mielőtt...

Sofőr rémülten hátranéz,
Tajtézkzik Rómeó,
Míg kocogtat az üvegen
Az ötszáz csólakó.

Ágnes asszony a konyhában

Ágnes asszony a konyhában
Gyúrkod finom húspogácsát,
Tiszta húsból, jó színhúsból,
Fűszerezi: ott kinn várják.
Ó, isteni grillkaja készül!

Bezörget a pénzes postás:
Ágnes, jönnek a vendégek?
„Tegye csak le, kezem véres,
Ne tartson fel, sosem végzek!”
Ó, isteni grillkaja készül!

A szomszédok kajabáznak:
Lesz kóstoló? Lagzi készül?
„Sütni fogunk a szabadban,
Bélám hoz bort a pincébül!”
Ó, isteni grillkaja készül!

Jön a rendőr: Ágnes asszony,
Joga van hallgatni, kérem!
„Főzök, biztos úr, egy kávé,
Csak meggyúrom az ebédem.”
Ó, isteni grillkaja készül!

A fogdában csupa néember,
Mind povedál, egy se bűnös,
Ágnes asszony kezét gyúrja,
Még jó, hogy a hűtő hűvös.
Ó, isteni grillkaja készül!

Szegény Ágnes, hogyha kérdik,
Csak rákezd: a darált hús...
Lányok jönnek, lányok mennek,
Ördög tudja, tíz, talán húsz.
Ó, isteni grillkaja készül!

Ám alighogy szemét hunyja,
A darált húst látja újra,
Gyúrja, mint a Vörös-tengert,
Csupa vérmaszat az ujja.
Ó, isteni grillkaja készül!

Látogatja az ügyvédje,
Nem sokat szed ki belőle,
Csak hogy sec-pec hazamenne,
Húsz vendéget vár időre.
Ó, isteni grillkaja készül!

Sminkjét kicsit rendbe hozza,
Nem remeg a keze, lássák,
Félreértés lesz ez, őt meg
Kötelezi a barátság.

Ó, isteni grillkaja készül!

Hogy belép, néz rá unottan
Csapzott hölgy egy rongy talárban,
Gépiesen elmotyogja,
Hogy ellene milyen vád van.

Ó, isteni grillkaja készül!

„Paragrafus, ilyen törvény,
Bekezdése, folyó évi,
Élettársa bevallotta,
Emberölés, egy rendbéli.”

Ó, isteni grillkaja készül!

„Terhelő bizonyítékok,
Helye van föllebbezésnek,
Életfogytig letöltendő.”
Tibor a padlóra réved.

Ó, isteni grillkaja készül!

Ágnes asszony bölint gyorsan,
Mandzsettáját gyúrja mindig,
Az a hús romlandó, kérem,
Vendéget fogadni illik.

Ó, isteni grillkaja készül!

Emberölés, ezt nem érti,
A pincébe ment le Béla,
Tibor utána lopóval,
Ugye, a hús, az meg néma...

Ó, isteni grillkaja készül!

Hogy itten ő nem maradhat,
Logikusan magyarázza,
Az a vājling véres massa
Otthon a hűtőbe zárva.

Ó, isteni grillkaja készül!

„Hol kap házi húst manapság?
Minden csupa E meg hormon!
Ezt a Tiborral daráltuk,
Pogácsává kell sodornom.”

Ó, isteni grillkaja készül!

„Jönnek barátok, vendégek,
Azok egy percet se késnek,
Bor lefejtve vár palackban,
Mennie kell a sütésnek!”

Ó, isteni grillkaja készül!

Kék szemébe néz a bíró,
Látja, hogy az hűvös, tiszta,
Sarkkörök jeges teléig
Lehet benne hullni vissza.

Ó, isteni grillkaja készül!

„Hagyjuk házi őrizetben,
A börtönben helyhiány van,
Egy csipogó a lábára,
El lehet engedni bátran.”

Ó, isteni grillkaja készül!

Ágnes asszony a konyhában
Húsból emberarcot formáz,
Szakasztott, akár a Béla,
Akit meg elnyelt a kórház.

Ó, isteni grillkaja készül!

Gyurmáz húsból angyalkákat,
Piramist és elefántot,
Kacarász is, ennél klasszabb
Kerti partit mondd, ki látott?

Ó, isteni grillkaja készül!

Átnézi a meghívókat,
Szárason tartja a gyújtóst,
A büdös húst kóstolgatja.
Túl fűszeres? Talán túl sós?

Ó, isteni grillkaja készül!

Holdvilágos éjszakában
Emberhús sül a parázson,
Ágnes asszony haja lángol,
Kutya vonít, mintha nyárson.

Ó, isteni grillkaja készül!

Márton László

Mondatok, 2017. február

Elseje, szerda. A kisváros piacterén álló Fekete Sas fogadó emeleti ablakából egyetlen pillanattal áttekinthetők a mellékutcák, amelyek tükörjégén eltúlzott színpadinességgel csúszkálnak a járókelők, és beláthatunk a szemközti ódon épületben üzemelő polgármesteri hivatalba is: kissé felülnézetből figyelhetjük az ügyfélszolgálati irodában tevékenykedő, fiókokat húzgáló nőt, a polgármesteri iroda és íróasztal pedig velünk egy magasságban táruel élénk, a polgármester forgószékevel együtt, amelyben pillanatnyilag nem ül senki.

Másodika, csütörtök. Linzben, a kastélydomb alatt húzódó Promenade belváros felé eső végén álló Traxlmayr kávéház egyik sarokasztalánál, ahol regényhősöm, Batsányi János is gyakran ücsörgött az 1830-as évek végén, Th. M. (Thomas, de nem Mann) elmondja, hogy kedvenc filmrendezője Tarr Béla, és örömmel értesül róla, hogy Jancsó Miklós is kiváló filmeket készített az 1960-es években.

Harmadika, péntek. A Cseh-erdőben fekvő Teufelsmühl és Haslach közti erdőgazdasági utat bal kéz felől a Grosse Mühl nevű folyócska kíséri, jobb felől pedig szeszélyes formájú, meredek gránittömbök szegélyezik, amelyek mellett elhaladva, a vízimalomból átalakított erdei vendéglő által kínált szalonnás gombóc kellemes előérzetében, részletesen megvitatom L. H.-val, hogy helyénvaló-e Ismail Kadarét, különös tekintettel az amúgy kiváló képességű albán szerző súlyosan kompromittált politikai előéletére, a vilenicei irodalmi fesztivál díszvendégének választani.

Negyedik, szombat. A Münchenből Budapest felé tartó „Rail Jet” étkezőkocsijában déli 13 órakor kizárólag sajtos szendvics kapható, és annak látványa sem erősíti bennem az emberi létezésbe vetett bizalmat, ellentétben a huszonöt év körüli pincérfiúval, akinek arckifejezésén, amikor azt mondom neki: „Ez pontosan olyan, mint az NDK-ban az 1970-es évek közepén”, világosan látszik, hogy egyrészt fogalma sincs, mi fán termett az NDK (DDR, Deutsche Demokratische Republik), másrészt nincs meggyőződve róla, hogy az 1970-es évek közepén is éltek emberek a földön.

Ötödike, vasárnap. Addig is, amíg J. hazaérkezik Madridból, ami éjfélre várható, megnézem a Tabán moziban *Az állampolgár* című filmet, rendezte Vranik Roland, és elcsodálkozom a Bis-sau-Guinea-i születésű, közgazdászból lett forgalmi diszpécser, dr. Cake-Baly Marcelo személyiségének erején és az egész filmet betöltő emberi nagyságon.

Hatodika, hétfő. Ismét egy film; munka közben találtam a neten egy hangosfilmet az 1930-as évek elejéről: Karl Kraus, aki a felvételen annyi idős, mint most én, *Az emberiség végnapjai*-nak harmadik felvonásából adja elő a holló-verset, miközben nemcsak hollóvá változik, vagyis akusztikai effektusaival utánozza a káromgást, mozdulataival a szárnyacsapkodást, hanem zavarba ejtően hasonlítani is kezd a költeményeit performanszá alakító Szilágyi Ákosra.

Hetedike, kedd. Rendelkező próba a székesfehérvári Vörösmarty Színházban, Horváth Csaba rendez a *Carment* (régén volt, amikor írtam), a mozdulatokat elemzi, illetve a színészeket készíti a saját és a partnertől jövő mozdulatok elemzésére, így jutva el a mozdulattól a situációhoz, onnan pedig a színházi gondolat által vezérelt cselekményhez, majd a próba szünetében

azt hazudom a dramaturgnak, Perczel Enikőnek, hogy a kantinban kapható rántott hal az emberi létezés keretfeltételei közt már majdnem élvezhető.

Nyolcadika, szerda. Ebéd közben váratlanul beállít P. K. (évente-kétévente egyszer jelentkezik), és leteszi a levesestányér mellé a *Faust* 1908-as Wittkowsky-féle kiadását, amely nemrég elhunyt nagynénje könyvespolcán állt Moldova György és Veres Péter művei között, és amelynek függeléke, az ott fellelhető forrásközlések miatt nagy segítségemre lett volna három évvel ezelőtt, amikor a *Faust* második részét fordítani kezdtem.

Kilencedike, csütörtök. Kéri Piroska születésnapja a Nyitott Műhelyben, ahol két dolgot kellett volna elmondanom, de persze már hazafelé menet, az utcán jutott eszembe mind a kettő: először is, hogy az irodalmi közéletnek szüksége van az olyan integratív női személyiségre, aki átmenet a tyúkanyó és a fejedelemasszony, a kocsmárosné és a napközis tanárnő között, másodsor pedig, hogy egyszer Piroska elmesélt nekem egy történetet egy asszonyról, aki személyesen értesítette férje vidéken élő szeretőjét a férfi haláláról, és hogy aztán ebből írtam azt a novellát, amely kiindulópontja lett Kamondi Zoltán *Halj már meg!* című filmjének, amely cím groteszk és tragikus próféciának bizonyult, amennyiben Kamondi, aki a stáb címmel kapcsolatos kétségeire mindannyiszor azt felelte, hogy „Ennek a filmnek *nem lehet* más címe, csak ez!”, engedelmességet az önmaga által megfogalmazott felszólításnak, és a vágást követően, a film utómunkálatai közben váratlanul meghalt.

Tizedike, péntek. Göncz Árpád emléktáblájának avatása a Bécsi úton, az ünnepi beszédben a köztársaság eszméjének dicséretével és némi tanácsalansággal azt illetően, hogyan lehetne az említett eszmét életben tartani, továbbá önmagukat túlélte nemzedékek nemrég még prominens, most árnyékszerű képviselőivel és rendőrökkel a járda szélén.

Tizenegyedik, szombat. J. bátyjánál és az ő feleségénél vagyunk, vacsora után betoppan a fiuk, L., aki hosszan beszél a fafejű tanító néniről, aki szabályos írásbeli kikérőhöz kötné, hogy tanítási időben elvihesse a tízéves gyereket Indonéziába, holott ő, L. világosan megmondta a mobiltelefonba, hogy már kint vannak a Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéren.

Tizenkettedike, vasárnap. Olvasom Friedrich Gundolf 1916-os Goethe-monográfiáját, amely a *Faust* második részét erősen leértékeli az elsőhöz képest, mondván, hogy az első rész teremti meg a tragikumot, a második pedig a rezignáció talajáról sarjad, miközben ő maga is kénytelen elismerni, hogy Goethe kultúraszintetizáló és nyelvteremtő képessége a második részben érvényesül máig (vagyis az első világháborúig) hatóan.

Tizenharmadika, hétfő. Annak az öt éve megszűnt alapítványnak, amelynek én voltam a kuratóriumi elnöke, próbálok az X. bankban megszerezni az utolsó számlakivonatait, ezúttal is eredménytelenül, viszont megállapíthatom, hogy ez az első tavaszias nap, amikor jólesik kabát és számlakivonatok nélkül ülni a napsütésben.

Tizennegyedik, kedd. Az előző fejezet abból a munkából, amelyen dolgozom, már elkészült, a következőt még nem kezdtem el, viszont megtaláltam az interneten a pardubicei egyetem egyik kiadványát, Ivona Dererová disszertációját Sidonie Nadherny női szerepfelfogásáról, amely írásműben jól észlelhető egy másik műnek, Alena Wagnerová általam nem ismert és számomra jelenleg nem hozzáférhető Sidonie Nadherny-életrajzának halvány, de még így is iránymutató visszfénye.

Tizenötödike, szerda. A mai székesfehérvári látogatás szombatra halasztódik, helyette írni kezdtem az új fejezetet, amely egy korfestő belső monológgá terebélyesedő házassági ajánlattal kezdődik, miközben ismét szürkeség és nyirkos köd van, nem az írásműben, hanem az ablaküveg túloldalán.

Tizenhatodika, csütörtök. Romsics Ignác tartalmas, tudós, vetítéses előadása a nemzeti emlékezetpolitikáról a Frankel Leó utcai zsinagóga nagytermében, amelynek falára most, Vidor Pál fiatalon meggyilkolt rabbi fényképével szemközt, rávetül a daliásnak hitt kormányzó számos fotografált, festett, öntött és faragott képmása, amelyek kapcsán felmerül bennem a kérdés: vajon Dollfussnak, Mannerheimnek és Pilsudskinak is ilyen sok szobra áll a szabad ég alatt, és ha igen, azok is ilyen csapnivalóan nyiszlettek?

Tizenhetedik, péntek. A „Hodworks” társulat *Szólók* című produkciójának egyik jelenetében, amely az eredendő bűnt parodizálja (íme, a bűn színpadi formája mint satirikus pastiche), a bibliai Éva minden fügefalevél nélkül odalép elem, és kérdően rám néz, nekem pedig eszembe jut Sebastian Brant középkor végi nagy művéből, *A Bolondok Hajójából* a következő négy sor: „Bizony, ha Ádám észbe kap, / Mielőtt almába harap, / Nem történt volna egy kevés / Gyümölcs miatt kiűzetés!”, de képtelen vagyok kimondani, mert elfullad a lélegzetem, és elakad a szavam.

Tizennyolcadika, szombat. Írás közben (kíváncsi lévén, mi foglalkoztatta az osztrák közvéleményt két-három héttel a szarajevói merénylet előtt) rákeresek a Neue Freie Presse 1914. június tizedikei, szerdai számára, amelyből megtudom egyrészt, hogy Ferenc József császár és király kilenc osztrák zergét ajándékozott az újjélandi kormányzatnak, amelyek, ha majd elszaporodnak, osztrák színezetet fognak kölcsönözni az egzotikus szigetországnak, másrészt, hogy Szerbiának fölösleges attól tartania, hogy az albániai felkelés miatt Ausztria-Magyarország csapatösszevonásokat fogatosít a bosnyák-szerb határon, tudniillik az osztrák-magyar csapatok éppen ellenkezőleg, a határról Bosznia belseje felé vonulnak, amennyiben június végén nagyszabású hadgyakorlatra fog sor kerülni Szarajevó környékén, amelyen jelen lesz a trónörökös, Ferenc Ferdinánd főherceg is, amely manővernek az lesz a legfőbb, sőt kizárólagos célja, hogy eloszlassa Szerbia esetleges háborús aggodalmait, mert az Osztrák-Magyar Monarchia csak akkor biztosíthatja a közép-európai térségben a békét, ha katonailag kellőképpen erős.

Tizenkilencedik, vasárnap. A színművészeti egyetemen az eljövendő bábrendezőknak tartott órámon megkérdezem a hallgatóktól, miért csíkos a *Családi körben* szereplő földműves tarisznyája (azért, mert az alföldi parasztok a kukoricadézsalmáláson tetten ért borz lenyúzott és kicserzett bőrből készítették tarisznyájukat), továbbá miért zöld az Artus-mondakörben szereplő titokzatos lovag paripája (azért, mert a középkorban nemcsak az előkelő nők és férfiak haját, hanem a lovak szőrét is festették), és nem győzők álmélni a válaszként érkező jobbnál jobb ötletek hallatán, amelyek sokkal fantáziadúsabbak az úgynevezett valóságnál.

Huszadika, hétfő. A posta meghozza a régóta várt könyvet Mechtilde Lichnovsky hercegnőről, Mária Terézia dédunokájáról, az egyik első feminista írónőről, a *Születés*, a *Gyermekkor* és a *Harc a szakember ellen* című regények szerzőjéről, aki visszaemlékezéseiben egy helyütt igen részletesen leírja, mi mindenre gondolt abban a percben, amelyet élete utolsó percének hitt a Vltava folyó örvényében fuldokolva, de az utolsó perc utolsó pillanatában kimentették, hogy aztán évtizedekkel később londoni emigrációban haljon meg betegeskedve, nyomorogva, magára hagyva.

Huszonegyedik, kedd. Miután egy hét alatt végigírtam az új fejezetet, és ebédre aranysüggért vettem a piacon, este a „cseresznyés” társaságban, amely részint az utca nevéből, részint a ház mellett álló gyümölcsfáról kapta a nevét, szóba kerül Orhan Pamuk új regénye, *A piros hajú nő*, egy apagyilkosságról szóló történet, amelyet úgy mond el a tettes, mintha az áldozatot beszélgetné, és amelyben vagy a szerző vagy az elbeszélő összehozza a perzsa tragikumot a görög tragikummal, Firdauszi eposzából a fiát, Szuhrábot megölő Rusztem történetét (amelynek a fél évezreddel korábbi ógermán Hildebrand-ének lehetett az egyik forrása) Szophoklész drámájából az apját, Laioszt megölő Oidipusz történetével, és amelynek címszereplője, egy teherbe ejtett színésznő alakja összemosódik Dante Rossetti egy olyan képével, amelyet akár Modigli-

ni is festhetett volna; mégis úgy hiszem, Orhan Pamuk igazi nagy remekműve nem ez a regény, hanem egy huszonöt évvel ezelőtti műve, *Az új élet*.

Huszonkettedike, szerda. Lám csak, milyen az emberi természet: a mai székesfehérvári próba után nem Antal Csaba lenyűgöző díszletére gondolok, amely egyszerre kalitka, mászóka, erotikus jelkép, alá- és fölérendeltségi viszonyok kifejezője, tükör, fényforrás és hangszer (dob), nem is a koncentrált színészi munkára (egész délelőtt Carmen szökésének és José fogságának mozzanatait rakták össze), nem is Szikora János nemrég felmerült ötletére, amely egy nagyszabású rendezés lehetőségét rejti magában, és még csak nem is arra a megrázó történetre, amelyet E. mesélt a hazaút másfél órája alatt; ehelyett az jut az eszembe, hogy előkeressem N. I. huszonhét évvel ezelőtti krrrrr... krrrrr... kritikáját a Szikora által rendezett szolnoki *Carmen*-előadásról, és rácsodálkozom a cikkből még ma is felpárolgó, denaturált szesz töménységű rosszindulatra: „nem mintha kifogásolható lenne az, ha egy író magától az irodalom ihlet meg (na persze, N. I. aztán csak tudja, mi fán terem az ihlet), de ha az egyes esetek tendenciáivá sűrűsödnek, az már elgondolkodtató” – írta N. I. 1990 tavaszán, miközben éppen zajlott Szikora eltávolítása a színházból, ami bizonyára színtiszta véletlen egybeesés, de ha az egyes esetek tendenciáivá sűrűsödnek, az már elgondolkodtató, még akkor is, ha manapság N. I., nyolcvanéves aggastyánként, már nem tud annyit ártani, mint hosszú, munkás életének korábbi évtizedei során, a *Carmen* pedig huszonhét év után újra bemutatják.

Huszonharmadika, csütörtök. Este a Trafó pincéjében *Az időnk rövid története*, írta Gimesi Dóra, rendezte és a bábokat faragta (bizony ám, fából) Hoffer Károly: két öreg néni és két öreg bácsi (plusz egy öreg kutya) közös története, csupa fiatal alkotóval, akiket élénken foglalkoztat az öregség, és akik az előadás végeztével (nincs külön kellékes) maguk pakolják el a bábokat és az előadáshoz tartozó nagyszámú mütyürkéket két átlátszó műanyag ládába, miközben Teszerek Csaba (ő volt a bábjátékomban Trisztán, most ő mozgatja és beszélgeti az egyik bácsit, valamint ő vakkant a kutya helyett is) így beszél a fogantyús bábhoz: „Mész a ládába, Pista bácsi, de aztán jól viselkedjél nekem, ne csinálj rendetlenséget!”

Huszonnegyedike, péntek. Nincs kedvem belekezdeni a következő fejezetbe, inkább munkatervet írok németül egy ösztöndíjhoz, megszerkesztek három rövid szöveget, és tintahal-salátát eszem a Két Szerecsenben, miután négyesben, Alexander Brody, Nagy Gabi, Torma Tamás és én áttekintettük az *Alibi* következő, „Vér” témájú számával kapcsolatos tennivalókat.

Huszonötödike, szombat. A napsütés ellenére hideg idő: a tavaszi kiskabátban átfázom, mire eljutok a Vas utcába, ahol bábrendező szakra jelentkező diákoknak mesélek Gottfried von Strassburg középkori német költő *Tristan* című verses regényéről, amelyet 2001 és 2012 között fordítottam, és amelynek 2012-es magyar kiadása kereken 3000 grammot nyom, mint egy egészséges újszülött, és amelyből 2013 nyarán írtam az Andrassy úton bemutatott bábjátékot, amelyből most a Vas utcában három jelenetet (az érvágást, a szőrös Urgannal vívott harcot és a szerelmi vallomást) hasonlítottam össze a verses regényben olvasható eredeti változattal.

Huszonhatodika, vasárnap. Miután a próbáról hazafelé menet az éjszakai sötétben az eltévedt gépjármű áthaladt Lovasberényen és Vértesacsán, hogy majd Etyek és Herceghalom után bukkanjon rá az autópályára, itthon T. Cz. J. e-mailje vár, amely szerint előző nap temetésen volt, mire visszaírom, hogy én pedig kerek számú születésnap bulin, tűzijátékkal és a szóban forgó kerek számot fitogtató lufikkal, amelyek ugyanúgy a mulandóságról szólnak, mint bármelyik temetés.

Huszonhetedik, hétfő. Délelőtt elkezdtem írni az új fejezetet, este próba Székesfehérvárott, most már az elejétől a végéig egyhuzamban, miközben az én aggályoskodó figyelmemet a „tankcsapdának” becézett gördíthető elemek mozgása köti le: nem fogják-e beütni a fejüket a fémgerendákon hasaló terepszínű egyenruhás színészek?

Huszonnyolcadika, kedd. Este a Petőfi Irodalmi Múzeumban tartalmatlannak és őszintétlennek érződő pódiumbeszélgetés Balassa Péter munkásságáról; előtte a Tűzoltó utcában M. S. nagyívű helyzetelemzése az „Alexandra” összeomlása utáni nagyon rossz és még sokkal rosszabb eshetőségekről; annak előtte az Üllői úti villamosmegálló járdaszíkjén egy értelmes arcú, kedves fiatalember megkérdezi, nem vagyok-e vízvezeték-szerelő vagy legalább vízóraellenőr, mert ő az Élesztőben dolgozik (ahová csakugyan eljárak, még hozzá felolvasni), világítástechnikus, és valamiért ismerősnek rémlik neki az arcom: ezt is megértem, vízvezeték-szerelőnek néz valaki, aki rendszeresen világít a felolvasásaimon.

Georg Brandner (Ausztria) munkája – Ludvig Nemzetközi Művésztelep

Egy mondat – Március

Március 1. Ötkor kelek, naptári tavasz van, meg kell hosszabbítani a zöldkártyámat, negyed nyolcra beérünk az iskolába a gyerekekkel, utána elviszem a kocsit a szerelőhöz, ködben párolg a város, olajcsere, szűrőcsere, egy autó új élete.

Március 2. Öt után ébredek, a kisfiam egyhangúan és szédelegve motoszkál az elemlámpájával a sötét ebédlőben, próbálok kapaszkodni a széktámlába, megvárjuk, míg felkel a nap vörös korongja, Kőbánya felől szokott megérkezni ide a Városligethez, elkészítem az uzsonnákat, almászeleteket teszek papírba, aztán a dobozokba a kenyér mellé, majd elindulok Miskolcra tanítani, ma Kertész Imre *A száműzött nyelvét* és Nemes Nagy Ágnes publikálatlan verseit elemezzük, a háborús emlékezet tudatos szólamai, nyelv szavak helyett, de a nyelv mi helyett?, olyan hogy néma irodalom nem létezik, csak bujkáló, szorongó, félelmetesen derű nélküli, a diákoknak sok lesz a *Sorstalanság*, de alig bírják abbahagyni a vitát.

Március 3. Gerinctornán újra eszembe jut a film, amit tegnap láttam, Morcsányi Géza saját magát játssza a *Testről és lélekről* filmben, tegnap este megnéztük Rudas Jutkával, megfogtak a képek, etűdök a lélekről, semmi rossz nincs benne, azt hittem, nem sok újat lehet mondani erről, a kiüresedés utáni feltámadás példás, az állathasonlatok tálalása olyan, mint a szerelem egy hentesboltban, vágóhídon szeretkezni, így élünk, épp nincs az ajtónkban háború vagy rendszerváltás...

Március 4. Kimegyünk a szigetre a gyerekekkel, teherautónyi fát rendeltem, olyan hideg tél volt, hogy január közepén már nem tudtunk befűteni a falusi házunkban, apa pakol és baltáz, közben végig arra gondolok, életem legszebb tele most múlik, most, ahogy itt állok a fűvön és kinézek a folyóra, úszó jégtáblák a Dunán, szánkózás Mátraszentimrén, állatok lábnyoma a friss hóban, korcsolyázás szikrázó napsütésben, fakutyák, a gyerekek kacagása és vitái éberen tartanak, az álmokat elfújja a hideg szél.

Március 5. Elfutok a szigetcsúcsra, nem fáradok el, még jólesne egy kör, de indulunk a lovardába, ahol egy fiatal lányt megrúg a vadlova, alig bír felállni, beviszi az istállóba, simogatja, a ló vezekel, már indulunk haza, mikor látom, hogy a karámnál sír, a megbocsátás szűrja a mellkasát, levetkőzik, átöltözik és elviszik röntgenre.

Március 6. Készülök a tanításra, Galgóczi Erzsébet *Vidravas* (1984), kopogós mondatok, nagy a regény sodrása, nem is bírom letenni, a hibáival együtt hatásosan realista, akkor is, ha ideológiai mindenben megkérdőjelezhető, nincs nyelvi dísz, a falu világát kevesen tudják ilyen szikáran megjeleníteni, a Rákosi-rendszer a vidravas fogazata, lecsap az éhező állatokra.

Március 7. Reggel süt a nap, még fagyott az éjjel, korán beérünk, két iskolatáska, két tornazsák, cselgáncs- és balett-felszerelések, anya márciusi karácsonyfa, aztán délután amerikai örmény barátom érkezik Berlinből, kérte, mutassam meg neki a marxista szobrát, mert olvasta, hogy el akarják távolítani, engem hidegen hagy Lukács György mentetegetése, és sosem gondoltam volna, hogy egyszer majd városi ékszerként mutogatnám ledöntendő szobrát, de szépen elésztálunk, a *Vidravason* gondolkodom, milyen életszerű, fejtegetem, mikor a Jászai Mari térre érünk, ide költözött át az ötvenes években az ÁVH, barátom bőlogat és hallgat, a parasztlegény Tóni minden lányon végigment, ávós lett, és beköltözött egy négyszobás lakásba a Pasaréten, a Si-

mon Pálokat meg simán meghurcolják, nők generációi feszülnek egymásnak, úgy, mint Orsolya, a hithű kommunista lány, akit mégis kirúgnak a főiskoláról, és Simon Pálné, akinek bebörtönzik a férjét, csak itt és most nem lakatosok, hanem egy gázszerelő a nyerő, ja, és most is hatalmas jégtáblák úsztak télen a Rábán, akárcsak 1951-ben, mert az is megy Galgóczinak, a leírás, legyen az táj, ember, vagy egy szerszám, amúgy megdöbbenő, hogy amikor ezt a keményen leleplező regényét írta, MSZMP országgyűlési képviselő volt, 1981 és 85 között, így jutott hozzá Pál Simon olajkutató 1949-es koncepció perének irataihoz, amiből a regényét írta: ki a fenét érdekel Lukács?

Március 8. A Pimasz Nők Uszodája oldalunkra virágzó kaktuszokat teszünk ki, gerinctorna után indulok Papp Réka Kingához a rádióba, ma vagányak leszünk, ezt írja, témáink: sport, Hosszú Katinka, erőszak az uszodában, mi köze az irodalomnak a versenysporthoz, a *Sovány angyalok* regényem is szóba kerül, amiben a főszereplő egy atléta, Öcsi, az olimpia a háború helyett született új pénzháború.

Március 9. Utazás Miskolcra, újra *Sorstalanság*, *Vidravas*, *Homokember* – semmi természetes nincs egyik mű mondataiban sem, tanítás közben folyton magyarázkodom, ilyenek a nem újraírható művek.

Március 10. A gyerekek első koncertje a zeneiskolában, mikor bejönnek kézen fogva, fodros, fehér blúzban, és eléneklik a *Hej, Dunáról fúj a szél*, gombóc van a torkomban, nem a meghatottságtól, hanem a régi énekóráktól, Kodály sosem volt a kedvencem.

Március 11. Land ohne Eltern, Moldáviában, Ukrajnában, Havasalföldön, vajon hány gyerek nő fel a szülei nélkül, akik közben paprikát és brokkolit szüretelnek?

Március 12. Futás Danival a szigetcsúcsra, de utána gereblyezés a kertben, a borostyánt irtjuk, ebédre rántott hús és délutáni alvás, elfelejtem meghallgatni a műsorunkat a rádióban, pedig ma van, de többen írnak üzenetet, Réka jól kérdez, pörgős, eredeti hang, egy színfolt az unalmas zöngében.

Március 13. Bosszúság, hogy a Dunakanyarban hidat akar húzni a kormány, és ezzel megbontja a falunk ezer éves életét, gondolom nekik csak a betonöntés miatt kell az építkezés.

Március 14. Nem tudom, hova menjek az ünnepen, sehová sem tartozom, pedig szeretem a kokárdát, és a gyerekek büszkén feltűzik.

Március 15. Évek óta járom és fényképezem Kelet-Európát, Ukrajnát, Romániát, Szerbiát, gyerekek lézengenek magányosan, mert anya és apa Olaszországban szüretel, Bajorországban takarít, ez ma Európa botránya, de titok, tabu, olyasmi, amiről senki sem beszél szívesen, ott, ahol nincs anya, vers nincs, se bőr, se simogatás: Országok szülők nélkül, Both Gabinak elküldtem az írást, délután már kint is volt a neten, dőlnek a like-ok és a kommentek, kapok hideget-meleget.

Március 16. Fáradtan ébredek, tegnap egy német írónőnek tolmácsoltam márciusi politikai beszédeket, ő csak annyit kérdezett, hol vannak a fiatalok, róluk ki szól, hozzájuk ki beszél?, senki, válaszoltam, már hozzám sem beszél senki, pedig nem vagyok fiatal.

Március 17. Az óráim után elsétálok Miskolctapolcára, találkozás egy régi szerelemmel, lángos sajttal-tejföllel, szegény város ez, de épülnek a villák és a templomok, na, nem a lélek harangjai, csúnya, rideg épületek, sok betonnal.

Március 18. Szombat délelőtt is tanítok, felhív Tóth Krisztina, komoly bajok vannak, mondja, hol élünk, ha egy költőnőről az jut eszébe egy kardiológusnak, hogy férfigyűlölő szerző, visszafelé forognak a fogaskerekek, pár éve mintha elkezdődött volna valami, mintha megértette volna a társadalom, miért fontos szót emelni a női jogok mellett, még díjakat is kaptak elvértve írónóink, de ma újra gúny, vagy a félrenézés van, vagy egy megállapítás, maga olyan szép, gyerekei vannak, miért ír, miért gyötri magát, olyan szomorúak a szövegei, énekeljen, játsszon, zenéljen.

Március 19. A gyerekek a faluban várnak, Danival megbeszéljük az útitervet és le is futjuk süvítő szélben.

Március 21. Padlóburkolatot veszek.

Március 22. Ultrabalaton, írja Adorján Kati, ha van kedvem és úgy érzem, hallotta a rádióban, hogy elkezdtem újra kocogni, akkor ők szeretnék, hogy májusban egy gyerekkel fussak a Mosoly Alapítvány színeiben.

Március 23. Kemény hátgerinctorna, széthúzta az edző a hátamat, irtóra fáj, és most jobban vagyok, írok, elkezdtem valamit, egy rövidebb regényt, írt Kovács Eszter a Pagonyból, hogy szerkeszti a gyerekkönyvem, jövő pénteken találkozhatunk.

Március 24. Miskolcon rügyeznek a fák a cementgyárnál, az egykori szeméthegyet a Tiszai pályaudvarhoz közel felszántották, bevetették, és ma pázsit fedí, két lovas rendőr őrzi.

Március 25. Felmegyünk a gyerekekkel Galyatetőre, hatalmasakat szippantunk, olyan tiszta az ég, hogy a Magas Tátráig látni, éjszaka is túrázunk lámpával, muflon, róka és szarvasok fekszenek az út mellett, az erdő még téli, de a levegő nyári.

Március 26. A hatvani vadászmuzeum állatai kitömve, púderrel, szőrrel, soha nem fogott meg a vadászirodalom, de hogy egyetlen női szerző sem került be a könyves-vitrinbe, az baj, a vadászat a nők vadászterülete volt, akárcsak a jó költészet, amúgy nagyon szép a múzeum és a kiállítás is remek, jaj, pont ma átküldi nekem este valaki a legutóbbi Élet és Irodalom Kvartetet, kritikai beszélgetés Bencsik Orsolya kötetéről, haha és óh, hangosan kacagok és kínosan habzik a szám, négy pacák gúnyolódik Bencsik Orsolya könyvén, fékek nélkül, egyáltalán nem reflektálva saját helyzetükre, esendőségükre, megmondó gesztusaikra, ez egy karikatúra lehet csak, külön ékszere a beszédnek, ahogy számon kérik Esterházy és Nádas prózáját, Tolnai Ottót, a mágikus realizmust, meg minden egyebet, ami épp eszükbe jut – majdnem az egész mindenséget, s közben meg sem próbálkoznak elemezni, behelyezkedni, olvasni, fennköltlen (le) pontozzák a fiatal szerzőt, egészen izgalomba jönnek a saját ítéleteiktől, igen elszomorodom, milyen állapotban van az irodalomkritika.

Március 27. Iskola, korán kelek, aztán jönnek a burkolók, szépen elkészítik a teraszunkat, estére hullafáradt vagyok, mikor szeretném kifizetni a munkásokat, ők nem fogadják el, igaz, nem is adnak semmilyen garanciát, írásban legalábbis nem, csak szóban, nem tudunk megegyezni, minden nyitva marad, én szeretnék egy papírt, a szó, az ígéret annyiszor becsapott már, arra hivatkoznak, hogy de hát ők Németországban is dolgoztak, na, épp ezért, mondom.

Március 28. Nincs tanítás, a gyerekekkel takarítjuk a burkolók után a cementet, aztán elmegyünk Ilyés Zoltán emlékfilmjét megnézni, megható film, amiben a gyimesi csángók siratják őt, emlékezve, megidézve alakját, hangját, viselkedését, gyaloglásait, Orsi most mondja, hogy a gyerekek nincsenek jól, nehezen viselik a mindennapokat, Áron nem jár rendesen iskolába, egy apa korai halála irtó nehéz lehet a mindennapokban, a Néprijzi Látóhatár számát lapozom este az ágyban, emlékszem, hogy apáskodott Zoli, amikor végiggyalogoltuk a Hidegséget.

Március 29. Nem hívott a burkoló, nem jön a fizetségért, nem kell a munkásnak a pénz, ő nem ír alá semmit, ő fél az adóhatóságtól, pedig én csak garanciát szerettem volna a munkájára, hogy holnap nem megy tönkre, és ha hívom, felveszi a telefont, megkerülni, kifordulni, görbe úton járni egyszerűbb, pedig nem.

Március 30. Ma Tóthfalusi Ágihoz megyünk a gyerekekkel, nála lesz egy lakáskiállítás Csepelen, tavaszi tárlat egy lakótelepen, nyílik az aranyeső, még Kőbánya is csodálatos, hát még a zuglói pályaudvar, és a Columbus utcánk, Lukács György szobrát elvitték tegnapelőtt.

Imelda Bassanello (Olaszország) munkája – Ludvig Nemzetközi Művésztelep

Vasadi Péter

Riadó

Dobd el végre
azt a husángot.
Köpd ki a szádból
az idült fintorgás,
gőg, rágalom, kiabálás,
hazugság rágógumiját.
Dobd el a kést.
Csavard le csukódról
az öklöt, ha mindig
és újra csak ütni,
ütni, ütni akar.
Dobd el állandó
harci dühöd ólom-
tüskékkel kivert
bazaltköveit, mik
téged biztosan betemetnek.
Dobd le magadról
gyűlöleted csupafolt
köpenyét. Hol van most
igazi ellenséged? Hol
a barátod? Mintha téged
utálna mindenki. Pedig
még azt se vette észre
igazán senki, hogy itt
vagy. Hogy élsz... Van
neved. Enni, inni, szeretni
akarsz. Nem ölni. Nem.
Már föl se fogod,
hogy tömegestől el vagy
ítélve. Állj meg. Tedd
le a kést. Hagyd ott a
sufnisarokban a baltát.
Mebuktál, hogy ítélkezhetnél?

Nézd,
megy le a Nap,
csaknem utoljára. Ott,
arrafelé, a homályban
egy kar lassan ereszkedik,
kezében világfaragó
fejsze sötétlik. Értsd
meg, elfogy mindenfajta
idő. Ami még van,
már nem szabatos.
A fejsze pedig
a fák gyökerén van.

Varga Melinda

Létigék

Az elharapott mondatok,
szögletes közhelyek,
kikapcsolt állapotok,
álmok szürreálja,
amikor kísétálsz magadból,
és lebegsz a magány
függőágyán,
trópusi párája bőrödön.

Szád küszöbén akadt szavak,
a tüdődet karcoló,
bent rekedt gyulladás,
egyre burjánzik a testben,
idővel dackorszakos gyerekké,
majd toporzékoló,
figyelem- és szeretethiányos
kamasszá dagad.

Az ébredések, amikor
virtuális visszacsatolásokra vársz,
miközben Kocsárdról a vonat rég elrobogott,
és a várótermet is lebontották.

Amikor saját magad megtanulod átölelni,
összekulcsolt karjaid a hátadra simulnak,
és nincsenek elvárások már senki felé.

Az ego egy töpörödött patkányfogóban
vergődő bundás rágcsáló,
megölnéd, kivéztetnéd, széttaposnád,
egyenlővé tennéd a földdel,
amiből lettél
és ami felé nap, mint nap
igyekszel.

Bányai Tamás

Kamikaze

Hideg fejjel. Józanul és érzelmek nélkül. Ezen még túl kell esni, és utána majd... – gondolta Krisztina Holder.

Leült a konyhasztalhoz, egy ív papírlapot terített maga elé. Megragadta a tollat, hogy írni kezdjen, de keze megremegett a papírlap fölött. Csak röviden, biztatta magát, csak röviden. Annyi mindent le kellene írni, egy egész füzetre való, mindent, amit szóban még sohasem mondott el.

Vetett egy pillantást az órájára, s közben átvillant az agyán, hogy van ideje bőven, hiszen amit eltervezett, azt holnap is végrehajthatja. Ha már eddig kitolta. Ám azonnal elhessegette magától a gondolatot. Nem, nem. Semmi értelme a további halogatásnak.

Drága Máriám!

Te vagy az egyetlen, aki meg fogod érteni, még akkor is, ha elleneznéd. Mindig te álltál hozzám a legközelebb, és te tudod, mit jelent a család, a szerető férj, az imádott két kislány. A gyermekeid. Az életed értelme. Az enyém elveszett. Isten akaratából vagy büntetéséből, bár azt már sohasem tudom meg, mit vétettem, egyik percről a másikra, amikor bekövetkezett az a szörnyű baleset. Talán akkor kellett volna pontot tennem az életemre, csak hogy akkor még napokon keresztül élt bennem a remény. Te tudod a legjobban, mennyire hittem, hogy legalább Petikét meg tudják menteni az orvosok. Legalább őt! Hittem, hogy Isten megbocsát, ha vétkeztem ellene, s hogy mégsem mér rám ekkora csapást. Bíztam az orvosok tudásában, erőfeszítéseinek sikerében. Hiába. Amikor Kevin után Petike is meghalt, soha be nem tölthető űr maradt utánuk.

Te voltál az, aki mindvégig mellettem álltál, aki megpróbált lelket verni belém. Fiatal vagy, és hosszú még az élet, hangoztattad nap mint nap, adj időt magadnak, s meglátod majd, a legfájóbb sebek is behegednek, a gyötrő rémálmok elszelídülnek, s eljön az az idő, amikor a legélesebb fájdalom is eltompul, elmúlik. Amikor ismét nevetni fogsz, mert hidd el, kapsz még az élettől egy újabb és kedvezőbb esélyt. Nem könnyű kivárni azt a percet, de hidd el nekem, érdemes.

Keze újfent remegni kezdett, könnyecsek peregtek le az arcán. Félbehagyta az írást. Szempillái lecsukódtak, mintha ezzel gátat vethetne könnyeinek.

Nem szabad!, figyelmeztette magát.

Felállt a székről, a feltörő emlékektől bódultan botorkált a konyhaszekrényhez. Poharat és egy üveg Elijah Craig bourbon whiskeyt emelt le a polcra. Kevin kedvence, ötlött fel benne akaratlanul is. A pohár felé döntötte az üveget, ám abban a pillanatban meg is gondolta magát, s inkább a szájához emelte. Nagy adag whiskey csúszott le a torkán. Prüszkölve, krákogva kapta el szája elől az üveget, s levegő után tátogott, mint aki fulladozik.

Az italtól viszont erőre kapott. Folytatta az írást.

De muszáj a lényegre térnem. Amint befejeztem ezt a levelet, indulok a bankba. Édesanyánk rám hagyott ékszereit és azt a százezer dollár készpénzt, amit Kevin helyezett el a széfben, kiviszem, hogy halálom után nektek ne legyen ebből semmi komplikációtok. Sohasem firtattam, hogyan jutott Kevin ehhez a hatalmas összeghez, s hogy miért nem rakta be a bankszámlánkra. Nem hinném, hogy tisztességtelen úton szerezte volna, inkább arra gondolok, az adóhivatal figyelmét akarta elkerülni azzal, hogy készpénzben őrizte meg. Erről a pénzről nem tettem említést a végrendeletemben, rajtad kívül ne tudjon róla senki. A végrendelet Alford ügyvéd úrnál van letétbe helyezve, ő majd értesít benneteket. A házat és minden egyéb ingóságot rátok akartam testálni, de az ügyvéd úr tanácsára meg kellett változtatnom az eredeti végakaratomat. Ha nem teszem, mondta Alford úr, Kevin szülei megtámadják. Nyerő pozícióból, tette hozzá. Amilyen kapcsolatom volt velük, ebben egy percig sem kételkedem. Tudod, hogy sohasem szerettek, az ő szemükben én soha nem voltam más, mint egy jöttment bevándorló, fiukhoz érdemtelen magyar menekült. Többször is hangoztatták, elég nyíltan, hogy Kevin különbet érdemelt volna nálam. Egy amerikai feleséget, aki... Fogalmam sincs, az miért lett volna jobb. Most már mindegy. Ez az ő bajuk.

Ami ebből titeket érint, hogy mindennek csak a felét tudtam rátok hagyni. Ezzel szemben mindössze egy valamit kérek. Holttestemet égettessétek el és hamvaitam juttassátok haza, Magyarországra, hogy az urnát szüleink sírjában helyezték el.

Ismét abba hagyta az írást. Hátra vetette fejét, összeszorította ajkát, s ezúttal hagyta könnyeit szabadon leperegni. Kisvártatva újból felkapta a tollat, és odakörmölte a papír aljára:

Nem. Azt mégsem. Hamvaim kerüljenek Kevin és Petike sírjába, legalább a halálunkban maradjunk együtt. Ugye, megérted?

Életek végéig éljétek abban a boldogságban, ami nekem csak olyan rövid ideig adatott meg.

Szerető nővéred, Krisztina.

Felsőhajtott. Néhány másodpercig mereven, gondolatok nélkül szegezte tekintetét az előtte fekvő papírlapra. Aztán rákönyökölt az asztalra, és szemeit eltakarva, tenyerébe hajtotta homlokát. Rövid ideig ült így, mozdulatlanul. Pár perc múlva felpattant az asztal mellől, újfent vetett egy pillantást a karórájára, majd sietős mozdulattal összehajtotta a befejezettnek tekintett búcsúlevelet és becsúsztatta egy borítékba. A borítékot a retiküljébe tette, és elindult.

Autójával a Brainerd Road-ra kanyarodott, s nem csak azért, hogy hűgáék St. Elmo-i háza felé tartva útba ejtse a bankot. Férjének és fiának halálos balesete óta tudatosan kerülte a 24-es államközi autópályának a Missionary Ridge-en¹ áthaladó, s a dombtetőn élesen kanyarodó, majd lejtős szakaszát, amelyet nem véletlenül neveztek halálkanyarnak. Ott, az emelkedő tetején, a majdnem kilencven fokos kanyarulatban történt, alig hat hónapja, az a fatális szerencsétlenség, amely egyszer s mindenkorra megváltoztatta életét. Azóta visolygott, mit visolygott, egyenesen irtózott attól, hogy akár egyedül, akár mással arra kocsikázzon. Amikor sógora, néhány nappal a baleset után arra akarta őt vinni St. Elmo-ba², olyan hisztériás idegrohamot kapott, hogy estig sem tudták lecsillapítani.

Délután három óra felé járt az idő, messze még a csúcsponttól. A bankot – úgy gondolta – fél óra alatt elintézi, s még bőven marad ideje hűgáék házához hajtani, mielőtt bárki a családból hazaér. Kulcsa volt a házhoz, hiszen Mária, férje jóváhagyásával és vele egyetértésben, többször is igyekezett őt rávenni, hogy menjen át hozzájuk. Ha félelem gyötri, ha nem találja helyét otthon, ahol minden zúg, minden szeglet a fiára és férjére emlékezteti, akkor nyugodtan üljön kocsiba és hajtsa át az ő házukhoz, a napnak bármely időszakában, akkor is, ha éppen senki sem tartózkodik odahaza.

Gyakran érzett kísértést, hogy éljen a felkínált lehetőséggel, de egyetlen egyszer sem tette meg. Ha túlságosan nyomasztó volt számára az üres családi ház, amely nyolc éve szolgált otthonául, inkább céltalanul kocsikázott a városban. Egyszer szánta rá magát, hogy igénybe vegye az invitálást, ám akkor is, St. Elmohoz közelítve, elállt szándékától. Az Incline Railway-hez³ érve meggondolta magát, s inkább felhajtott a Lookout Mountain-ra⁴. Annak tetejéről, a polgárháborús emlékparkból nézte hosszú percekön keresztül az alatta elterülő Chattanooga-t. Azt a várost, amelyet annyira megszeretett, amelyben éveken keresztül maradéktalanul boldognak érezte magát. Bámulta az alant hömpölygő és a Dunára emlékeztető Tennessee folyót, mindaddig, míg tekintete a St. Elmo határában fekvő Forest Hill temetőre nem tévedt. Oda, ahol Kevin és Péter volt eltemetve. Ekkor sírva elfordult a várostól és elindult haza.

Hűgáék házának kulcsát mindvégig magánál tartotta. S most elérkezett az a nap, amikor hasznát is veszi.

¹ Missionary Ridge – Misszionárius-domb. Az amerikai polgárháború egyik csatájának helyszíne. Kb. 200 méter magas hegy-, illetve dombvonulat, amelynek tetejére meredeken kaptató, majd egy éles kanyart követve erősen lejtő 24-es államközi autópálya számtalan súlyos baleset színhelye. A dombvonulat szinte kettéosztja Chattanooga városát.

² St. Elmo – Egykor önálló falu, 1929 óta Chattanooga egyik kerülete.

³ Incline Railway – A világ egyik legmeredekebb (1895-ben épült) kábelvasútja, amely másfél kilométeres pályáján, 72 fokos meredélyen szállítja utasait, St. Elmo és Lookout Mountain között. Chattanooga egyik, világszerte ismert nevezetessége.

⁴ Lookout Mountain, azaz Kilátó-hegy. Chattanooga déli határán elterülő 729 méter magas hegy, amelynek tetején kialakított polgárháborús emlékparkjából csodálatos rálátás nyílik az egész Chattanooga-völgyre, a környező tavakra, a Tennessee-folyóra. Sőt, tiszta időben nem csak Tennessee és Georgia, de Alabama, Kentucky, North Carolina és Virginia államok területei is láthatók.

Elképzelése szerint a bank széfjéből elhozott ékszereket és készpénzt a búcsúlevéllel együtt elhelyezi az ebédlőasztalon, azt követően pedig, úgy, ahogy eltervezte, véget vet értelmetlennek tartott életének.

A bank földszintes épületének láttán kesernyés mosolyra húzta száját, mert eszébe jutott, amire Kevin első találkozásukkor felhívta figyelmét. Idővel észre fogod venni, mondta, hogy Amerikában a bankok és temetkezési vállalatok épületei a legszebbek.

Átvágott a parkolón, egy Harley Davidsonján éppen begördülő motoros kis híján feldöntötte, fejcsóválva nézett utána.

Az épületben mindössze három ügyfél tartózkodott, kettő a pénztárpult előtt, a harmadik egy ügyintéző asztalánál. A bankigazgató, aki éppen az egyik pénztártól indult irodája felé, megpillantva őt, már messziről üdvözölte.

– Isten hozta Mrs. Holder. Miben lehetünk szolgálatára?

Mosolyt erőltetett az arcára, s kelletlenül ugyan, de igyekezett szívélyes lenni, hagyta, hogy az eléje lépő bankigazgató hosszú másodpercekig szorongassa a kezét.

– Rég láttuk, Mrs Holder, attól még...

– A széfből szeretnék kivenni valamit – szakította félbe a férfi körülményesnek ígérkező mondkáját.

– Hogyne, természetesen, semmi akadálya. Ha jól tudom, ön mellé nem kell kísérő, széfjének mindkét kulcsa magánál van, ugye?

– Igen.

– Akkor semmi más dolga sincs, mint beírni nevét a regisztrációs könyvbe, tudja...

– Igen, tudom – vágott közbe egy kicsit barátságatlanabban, mint szeretne volna.

A bankigazgató arca alig észrevehető kelletlen grimaszba rándult.

– Persze, persze, tessék csak – mondta sértődött hangszíjjal. Elfordult, és elindult az irodája felé.

A páncléterm az L-alakú, golyóbiztos üvegfalal védett pénztárpulttal szemben, a bejárati ajtótól jobbra helyezkedett el. Vastag acélajtaja nyitva – mint nap közben rendszerint –, mögötte ablaktalan tölgyfaajtó, arra az esetre, ha a kliens idegen tekintetektől védve, magára akart maradni.

Krisztina beírta nevét és érkezésének időpontját a regisztrációs könyvbe, majd belépett a pánclétermbe. Behúzta maga mögött a tölgyfaajtót, s csak azután halászta elő retiküljéből a széf kulcsát. Mivel rég járt itt és nem emlékezett pontosan, idejébe telt, mire megtalálta a 610-es számú fiókot. Noha rajta kívül természetesen senki sem tartózkodott a keskeny, rideg és jól megvilágított helyiségben, mégis körülnézett, mielőtt a zárba illesztette a dupla kulcsot. Kinyílt az acélajtó. Kihúzta a kincseit őrző fémdobozt, s felnyitva a fedelét, egy pillantással ellenőrizte tartalmát. Mindent úgy talált – ez persze nem is lehetett kétséges –, ahogy legutóbb hagyta. Egy paksaméta iratköteg alatt az ékszereket tartalmazó kék selyemzacskó és a tíz köteg százdolláros bankjegy.

Ismét körbesandított, mint aki attól tart, hogy kifigyelik, aztán kapkodó mozdulatokkal retiküljébe rakott mindent, amit kiemelt a fémdobozból. Kézitáskája megtelt ugyan, mégsem annyira, hogy az esetleg feltűnő legyen. Visszatolta a fémládikát és bezárta az immár üresen hagyott széfet.

Amikor kilépett a páncléterméből, meghökkentő látvány fogadta.

Mintegy ötméternyire előtte két ember hasalt a földön, előre tartott karokkal, kinyúlva és mozdulatlanul, mint akiket durván leterítették. Az eléje táruló és meglehetősen szokatlan, mondhatni bizarr képtől földbe gyökerezett a lába. Úgy nézett a földön fekvő emberekre, mint ha otthonába lépve egy, a megszokottól merőben eltérő, idegen és feldúlt lakás fogadná.

Az íróasztala mögött dermedten ülő bankhivatalnok tétován intett feléje, úgy tűnt, így akarta figyelmeztetni őt, hogy lépjen vissza a pánclétermbe. Ebben a pillanatban lövés dördült, s a bankhivatalnok eltorzult arccal a vállához kapott. Krisztina csak ekkor látta meg a csuklyás alakot, aki – még mielőtt visszaléphetett volna a páncléterm védelmébe – szintén észrevette őt.

– Egyetlen lépést sem! – kiáltott a csuklyás alak, pisztolyt szegezve rá. – Emelje magasba a kezét és ne mozduljon!

Engedelmeskedett. Felemelte karjait, fülénél fogva tartott retikülje a vállára csúszott.

A rémület csak most kerítette hatalmába. Érdekes módon nem félelmet érzett, inkább kétségbeesés uralkodott el rajta. A sietős és máris késésben levő ember hirtelen támadt és görcsös aggodalma: nem érek időben oda, ahova haladéktalanul és feltétlenül el kellene jutnom.

Teljesen váratlanul, kintről beszűrődő éles vijjogás törte meg a banképület dermedt csendjét.

A csuklyás alak megperdült saját tengelye körül, mintha egy hátulról várható alattomos támadásnak akarná gyorsan elejét venni, de semmi gyanúsat nem észlelhetett. A vállon lőtt alkalmazott rettegő és elkínzott arckifejezéssel, kezét erősen a vállához szorítva, mozdulatlanul ült asztala mögött. Ugyanúgy, szoborszerűen ült helyén a bankigazgató és a másik tisztviselő. Az üvegfal mögött tartózkodó pénztárosok is félelemtől megbénulva várták a fejleményeket.

A csuklyás férfi ismét Krisztina felé fordította fegyverét.

A bank bejáratának széles üveglablakán, akár egy éles nyári villám, kék fény cikázott végig.

Nyilvánvalóvá vált, hogy rendőrök érkeztek a banképület elé. A csuklyás alakban is tudatosult, hogy valaki, minden fenyegető figyelmeztetése ellenére, megnyomhatta a riasztóberendezés gombját. A rendőrök reakciója a vártnál sokkal gyorsabb volt. Noha arcának mimikáját senki sem láthatta, a pisztoly észrevehetően megremegett kezében, árulkodó jelét adva annak, hogy felfogta kilátástalannak tetsző helyzetét.

Megint körbefordult, ezúttal már jóval lassabban, fegyverét lövésre készen tartva, árgus szemekkel keresve a lehetséges kiutat.

Aztán döntött.

Egy szemvillanás alatt ott termett Krisztina előtt, durván megpenderítette, s amint a nő hátul állt neki, tarkójához nyomta a pisztoly csövét, miközben bal kezével lerántotta és erősen megmarkolta a karját.

– Egy rossz mozdulat – sziszegte Krisztina fülébe – és agyonlövöm.

Krisztina lehunyta szemét. Ijedtsége, aggodalma egy csapásra elmúlt. Nem érzett mást, csak a tarkója fájdalmát, mert a rabló olyan erővel szorította hozzá fegyverét, mintha annak csövével egyenesen a torkába akarna hatolni.

Hosszú óráknak tűnő percekig álltak így tanácstalanul, míg végre a csuklyás alak megtalálni vélte szorult helyzetének megoldását.

– Indulás! – dörögte Krisztina fülébe, s közben rándított egyet a karján. – Az ajtóhoz!

Mihelyst az ajtóhoz értek, megint ráparancsolt.

– Nyissa ki!

Szabadon hagyott kezével Krisztina kinyitotta az ajtót. A csuklyás alak tolt a kifelé.

Odakint immár öt rendőrautó sorakozott a bank épülete előtt, villogó lámpáik kék köröket rajzoltak a levegőbe. A rendőrök a kitérő ajtó láttán járműveik fedezékébe húzódtak, fegyvereiket tüzelésre készen tartva.

A rabló felmérte a terepet, félhangosan dörögött valamit, s közben szorítása engedett egy kicsit. Krisztina egy kissé maga felé tudta fordítani csuklóját, hogy karórájára vethessen egy pillantást.

Fél öt lesz tíz perc múlva, nyugtázta magában csalódottan.

Most már mindegy, nincs veszteni valója.

Lábát óvatosan, épphogy néhány centire a földtől megemelte, majd cipőjének tűhegyes sarkával fogvatartója lábfejére lépett, igyekezve minél nagyobb nyomást kifejteni. Közben rántott egyet a karján, hogy kiszabadítsa magát a szorításból.

A csuklyás alak felszisszent, s ugyanabban a pillanatban meghúzta a ravaszt.

Hogy véletlenül, a hirtelen belenyilalló fájdalom hatására, vagy tudatosan, a menekülési szándék megtorlásaként, már senki sem fogja kideríteni.

Mert amikor a lövés eldőrdült és Krisztina élettelenül roskadt a rabló lábai elé, a rendőrök is tüzeltek, s a csuklyás alak holtan bukott Krisztina testére.

Papp-Für János

Ősi meleg

úgy marad meg minden emlék érzékeid
képkeretébe feszítve, mint álmodban
egy megrémült gyermekarc, melyet minél
tovább nézel, annál kevésbé ismersz fel
a játszótérek ködbe burkolózó homályában.
pont úgy esnek szét az emlékek, mint ahogy
nagyamama halála után a kályha mögött
felejtett félig sült alma. először csak
pötytyösödik, ráncosodik, majd azt
veszed észre, mintha a nagyfi kezét
simogatnád. egyre puhább, szinte várod,
kívánod, hogy hozzá érhesd. kézfejen
lüktetnek az ereid, nyálkás csigák
nyomvonala a már fagyos leveleken,
de te a hideg kilincset szorítod és a sok
fogdosástól alig marad meg rajta a szitáló
hó, olvad, csepeg. az ereszről a jégcsapok
menthetetlenül abba az irányba mutatnak,
ahonnan felfelé soha nem néz a
megráncosodni képtelen pogácsaszínű
tekintet. egyszer csak meleged lesz,
izzadni kezdesz, hirtelen, még egyszer
utoljára kiveszel a kemencéből egy szelet
boldog gyermekarcot, s egészen addig
majszolod, míg oda nem rakod te is
az utolsó almát a kályha mögött rekedt
ősi melegbe.

Császár Szabasztján: Cím nélkül

Horkay Hörcher Ferenc

Anyai ág

Anyai ágon nagymamám családja volt a meghatározó. Túry nagyapa (nekem dédnagyapám) sírfelirata szerint fürdőigazgató és fényképész, valójában sokkal több volt, hat gyermek apja, helyi önkéntes tűzoltóparancsnok (sisakja nagyanyám szekrénye tetején), miskolci városszépítő, családi és városi legendák hőse.

Sógora, Weidlich Pali, Sztambulig eljutott kereskedő, a róla elnevezett bérpalotában én is nyaraltam még. De a családi legenda megszépítő retorikája szerint köztük nem lehetett soha irigység, neheztelés. Együtt tevékenykedtek a városi egyesületekben, az amatőr fényképészek Athléta Körében.

A városi fürdőt – ma is áll még – részben dédnagyapa tervezte, ő lett első igazgatója is, gyermekkoromban szörnyülködve képzeltem el nagyanyámat, két nővérét és három bátyját, ahogy az uszodagőzben, az úszómester sípszójára elrajtolnak, s fuldokolva úszni tanulnak.

Az avasi szőlő fogalom, egyben a családi nyaraló, itt tanította szorgalomra a gyerekeket Túry nagyapa. A családi albumokban mi is láttuk még a fehér padokat a lugasban, egy szakadt fényképről pedig az a legenda járta, hogy a trónörökös azzal kívánta kitörölni a fenekét, amikor szüleivel az avasi szőlőben járt.

A Túry-fiúk mind külföldre menekültek, politikai okokból vagy a jobb élet reményében, közülük egy keramikus, egy sebész lett Amerikában, a harmadik csak idáig, Bécsig jutott, nagykereskedő vált belőle, finom rugózású Citroënjét annak idején csodáltuk.

Nagymamából a *keresztény középosztály* beszélt, bevett szavajárása szerint: „Ilyet úri gyerek nem csinál!”, de varrónőként ő is az új elit asszonyait szolgálta ki. Mert a Túryak már polgáremberek voltak, két kezük munkájával keresték kenyerüket, ha rászorultak, a lányok is dolgoztak. Amikor nagyapám bélistás lett, akkor tanulta ki nagymama a szabás-varrást, mechanikus Singer-varrógép a kishálószobában, mögöttes a világvevő rádió, a gyerekzsoba nagy asztalán szabta a megrendelt ruhákat.

Mi gyerekek sokat nevettünk rajtuk, milyen álszentek és képmutatóak, pedig csak anakronisztikusak voltak.

Anya a háború előszelében született, az ostrom elől
Németországig menekült vele a család, az ő viharvert
nemzedékük már a kommunizmusban nőtt fel,
ami jót tett a családi összetartozásnak, de minket,
saját gyerekeiket már nem tudták összetartani.

Vagy mi lettünk hűtlenek a családi tízparancsolathoz?
Válás, érthetetlen halál, ideggyengeség, korai rák
kísérte nemzedékünk útját. Rajtunk is múlik
a költői kérdés szabatos megválaszolása: mit jelent
majd a mi gyerekeinknek az idejétmúlt szó: család?

Apai ág

A legenda szerint Nyugatról jöttek, messziről.
Svájcból érkeztek Bécsbe, s onnét a dualizmus
nagy építkezéseinek hírére, Budapestre. Talán
építőmesterek voltak, ipari megrendelésre építettek,
Óbudán a téglagyári kéményeket ők húzták fel.
Apai nagyapám már elfajzott, egyetemi ember
lett, vegyész a Műegyetemen, amíg vissza nem
hívta a család a vállalkozásba. Fiatalon meghalt,
a legenda szerint teniszezés közben egy ütés
érte, a gyomra vagy a belei, szörnyű műtétre
emlékszem, kipakolták a műtőasztal mellé a
belsősegeit. Meghalt, apa tinédzser volt még csak.
Így én soha nem láthattam nagyapát. Őmikát
igen, így hívtuk apai nagymamámat, ezen az ágon
értelemszerűleg a német nyelv dívott korábban.
Ő is szelíd ember volt, olyan mint apa, vagy Médike,
a nagynéném. Nyári hétvégeken időnként kihozták
szüleim Tahiba, az autóban cukorkával kínált minket,
odakint pedig szívesen kártyázott a gyerekekkel.
Ő volt a rózsadombi lakás királynője. A házat a
háborús konjunktúra idején építette a család,
nagyapám halála – meg a kommunizmus beköszönte –
után csak egy lakás maradt Őmikáéknak.
Apa innét indult műegyetemista évfolyamával
Németországba a háború végén, s innét
házasodott meg negyvenévesen, ötvenhat után,
innét van az íróasztalom, könyvszekrényem.
Nagyapámtól való örökségem még a szelídség vágya.

Csák Gyöngyi

A Münchhausen-ciklusból

A titokzatos maszk alatt,
mögött kerestem arcát,
bár közelről nem láttam soha,
éreztem lélekül dadog.

Boldoggá tette, hogy
életben tartó meséivel
az utak kereszteződésénél
és minden életkanyarban
meg-megvárhatott.

Lehet Isten ajándéka volt
szerelme, nem tudtam
miként kell kezelni,

félteve őrzött hold- és
csillaganyajegyem
még senkinek
sem sikerült soha
lencsevégre kapni...

Elhagy...

Az imént még itt volt,
megragadhatónak látszott.

Elhagy, el, megaláz
az ép gondolatsor, akárha
szőrös hernyó, feledékeny
agyam zezugaiban
bújócskát játszva araszol.

Miniatúrák

Kegyelmi állapot

Pompei főterén
egymásban örök álmra
szenderült szerelmesek.

Feltevés

Végezhetett velük
a világvégi huzat,
a sötétség villanydrótjain
megfagyott madarak.

Janáky Marianna

Szerelem zsákban

Egy luxus nyugdíjas apartman-ház hajnali folyosóján halk nyüzsgés. Idős nők, hetvenesek-nyolcvanasok tipegve, néma mozgással közelítik meg az ajtókat, kezükben szatyrokat lógáztatva. Az egyikből újság kandikál ki, a másikban gyógyszeres fiolák zörögnek, a harmadikban fedő verődik a kis lábashoz, a negyedikből kihull valami. Egy nő papucsának orrával gyengéden belerüg. Az eper az emeletről legurul, és a földszinti előtérben platty. A portás nem ébred föl, számítógépe zümmögését hallani csak. A kilincsekre akasztott reklámtáskákért a résnyire kinyílt ajtók mögül óvatosan májfoltos, göcsörtös kezek nyúlnak.

Női hang az első ajtó mögül: Emike! Biztos megint főzött húslevest!

Női hang a második ajtó mögül: Felírni! A Nők Lapját Sárinak kifizetni!

Női hang a harmadik ajtó mögül: Kicsi Piri! Főzök egy üveg lekvárt neki is!

Férfi hang a negyedik ajtó mögül: A kurva életbe! A gyógyszereim ára megint felment?!

Női hang az ötödik ajtó mögül: Felírni, Mirtillkének megköszönni, hogy befizette a csekket!

9 óra felé valahonnan Beethoven Sors szimfóniája hallatszik. A tornaszoba ajtaján egymás után, szaggatott, tipegő mozdulatokkal, hetven-nyolcvan körüli nők és két-három hasonló korú férfi lép be tréningruhában. Kezükben törölköző, papír zsebkendő, ásványvizet flakon. Hirtelen valaki becsapja az ajtót. Valami régi tánczene hangzik fel. Az edző, harmincas férfi, babrálgatja a magnót, majd ide-oda mutogat Harlekin-mozdulatokkal. Elrendeződnek a sorok, bemutatja a tornagyakorlatot.

Edző: Utánam mindenki! Így- így! Egy-kettő! A zene ritmusára! Ugye érzik, amit én, a comb- és farizmot, ahogy feszül! Gyerünk, hölgyeim és uraim, csak bátran, egy-kettő! Néhány percig tart a pantomimszerű torna, az edző közben folyamatosan utasításokat ad, és odaszökken egy-egy hajlongóhoz, segít. Érezzék, ahogy áramlik tüdejükbe a levegő! Ügyesek voltak! Házi feladat: öt-öt kéz- és lábemelés, derékhajlítás, nyújtás, guggolás, felállás, és utána mélyeket lélegezni! Egészségükre, és köszönöm, ma is kap mindenki karkötőt! Mi köszönjük! Mi köszönjük!, hallatszik mindenhol, és egy durrantás. A tornázók előrehajló derékkel nevetnek, lassú mozdulatokkal odamennek az edzőhöz, és átveszik a piros műanyag karkötőt. A folyosón kiáltások: Én is kaptam! Én is kaptam!

Egy előszoba-konyhában teszekveszek-mozdulatokkal várakozik valaki, és a hatvanas éveinek vége felé járó természetes férfi megáll az ajtó előtt. A kopogásra éber nő kilép a folyosóra, lábán járógipsz. Hetvenöt körül lehet, sérülése ellenére csinosan felöltözve. Belekarol a férfiba.

Ági: Rám várt? Csönd. Ugye Bélának hívják? Csönd. A múlt héten költözött be, ugye? A férfi fehér ingje inkább szürke, de a nyakkendője még engedelmeskedik a kezének.

Béla: Igen. De sokáig gondolkoztam, mire.

Ági: Kár volt! Nem rossz itt! Sétálunk? Egyik biceg, másik csoszog, de húzza őket a remény. Jó a közösség, sok a program.

Béla: Aha. Csönd. A végére érnek a folyosónak. A hallban több kisasztal áll fotelekkel, az asztalokon vázában élővirágok, de illatosító pálcikák is vannak mindenhol. Gyógyszer- meg étel-szag. A bejárattól nem messze egy beltéri szökőkút csordogál.

Ági: Ülünk le egy kicsit. Megfájdult a lábam. Már csak egy hétig lesz rajtam a gipsz. A férfi megfogja óvatosan a nő karját és hátát, segít leülni neki. Kis baleset. Megcsúsztam zuhanyozás közben. Elestem, igen. Ugye nem nevensz ki? Ugye szépek? Megszagol előrehajolva egy virágot. Nekünk is gyönyörű kertünk volt, és két unokánk! Az ügyvéd úr feleségének virágüzlete is van! Övéké a ház.

Béla: A kurva...! A harmincezer közös költségből futhassa! Csönd. A nő lehajol, végigsimítja a gipszét, közben megérinti kezével a férfi térdét.

Ági: Közös kórházlátogatás lesz holnap! Eljössz? Ugye tegeződhetünk!? Visznek kocsi! Az aligátor, az ügyvéd úr lánya szervezi. Nevet. Egyikünk se tudta sokáig, hogy az animátor mi. Csönd. Ági megrázza a férfi vállát kicsit.

Béla: Hát... Nem szeretek kórházba járni. Itteni lakók?

Ági: Hárman kerültek be a múlt héten, szegény Olgi is a kártyatársaságból, nekem mindenképp illik! Négyen szoktunk römizni 4-től 6-ig.

A folyosó végén a lépcsőfordulónál ködszerű fényfolt jelenik meg, egy tizenhat év körüli srác merül a vízbe, mintha lassított felvétel lenne, a parton kamasz fiúk nagy mozdulatokkal mutogatva számolnak: egy, kettő, három, 95, 96, 97...110. Menj már utána!, kiáltja valaki, majd a köd eltűnik.

Béla: Megállapodtunk, annyi forintot kapok, ahány másodpercig bírom.

Ági: Tessék? Hogy érted?

Béla: Bocs, az akartam kérdezni, hogy pénzre?

Ági: Jaj, dehogy! Babra megy a játék. Nevet. Én babot viszek, Évi kukoricát, Olgi rizsszemeket, a neves művész anyukája pedig lencsét szokott. Így könnyű kiszámolni, hogy ki kitől mennyit nyert. Mosolyog. Egy ápolónő halad el mellettük bambán. Fekete nylonzsákot húz. Mirtillke, mi van benne? Az ápolónő, mint akit lopáson értek, összeressen.

Mirtillke: Etelka gyógyszerei. Rég lejárt mind. A fiával székájon megbeszéltem. Az ápolónő indulna tovább, de egy kéz megérinti a combját. Jaj, szegényke, mennyire hitt már az utóbbi időben Istenben! A fia hazajön a temetésre? Csináltassanak a nevemben is egy kis csokrot! Majd kifizetem.

Mirtillke: Rendszben. Még nem tudja. Sok a dolga, és a repülő onnan nagyon drága! A férfi felé fordul bágyadtan. Hogy érzi magát nálunk, kedves Béla? Szóljon, ha valamiben segíthetek! A férfi megsimogatja a felé húzódnó nő vállát.

Béla: Köszönöm. Ágika mindenben igyekszik. Az ápolónő elindul, ring a fenéke. A zsák mintha könnyebb lenne. Akkor jó beszélgetést!

Ági: Ez nagyon kedves volt tőled!

Béla: Kimennék a ház elé cigizni. Aztán hazakísérhetlek? Elnyújtott, lassú mozdulatokkal mennek a kijárat felé. Egyik biceg, másik csoszog.

Ági: A férjem is cigizett. Én soha, csak egyszer kislánykoromban, amikor az udvarlóm, birkózó volt, az edzőtáborban megkínált. Csönd. Néhány méterre az ajtónál egy kamaszlány pózolván fújja a füstöt, köhög. Egy mokány srác kikapja kezéből a cigit, eldobja, az Omega *Fekete pillangó* számát fütyüli, és maga felé húzza a lányt pantomimszerű mozdulatokkal: Most megcsókollak!

Béla: Valami baj van? Ne menjünk ki?

Ági: Jaj, dehogy, semmi baj! Csak már azt hittem, megfájdult a fejed, azért vagy ennyire szűkszavú! Napok óta a sok élmény, ugye.

A ház mozi-szobájában páran ülnek késő délután. Az első sorban egymás mellett ketten, a hatvanas férfi nyakkendőben, a hetvenes nő lába már nincs gipszben, gumizoknija átlátszik a harisnyán, amin fut egy szem.

Ági: A lábam nézed? Véletlen beleakadt a körmöm! Kicsit a férfi felé dől. Na, ugye, jó volt a masszáz! Csönd. Meglőki gyengéden a férfi karját, aki észrevétlen arrább húzódik.

Béla: Jó.

Ági: Na, ugye, mondtam! Hetente jön a masszörkislány és megfizethető. Én már láttam régebben is! Az *Elfújta a szél* filmkockái futnak a kivetítőn.

Béla: Én is.

Ági: Mi volt a foglalkozásod?

Béla: Katonatiszt. Ezredesként mentem nyugdíjba.

Ági: Az szép. Gyerekeid?

Béla: Kettő. Amerikában a lányom, Angliában a fiam. És három unokám. Kis kéz simul a nagyobbhoz.

Ági: Micsoda egyezés?! Mások hisznek a jósnőnek, de én nem! És te? Majd egyszer mutatok képeket! Ti is szkájpoltok hetente?

Béla: Két éve vettem a számítógépet. A barátnőm ötvenkettő volt, megtanított.

Ági: Az jó. Nézzük a filmet! Csönd. Mindketten sóhajtoznak. A kivetítőn a film befejező képsorai. Kézen fogva, bugyuta mozdulatokkal igyekeznek egy apartman irányába.

Béla: Ágika, van szemöldök csipesze? Bocsánat, csipeszed!

Ági: Persze! A füledből kellene? A volt férjemnek is volt! Iszunk rá egy konyakot! Nevet. Sokáig matat a zárral. Na, akkor bejössz? Főzhetek teát is, ha akarod. Csönd. Belépnek félénken, fáradt mozdulatokkal az ízlésesen berendezett, amerikai konyhás, másfél szobás lakásba. A férfi pár perc múlva a konyhában egy alpakka tálcát tart a kezében. A nő kitölti a tálcán billegő két csészébe a teát.

Béla: Hajnalonként feljadedek.

Ági: Nem eszel rendesen szerintem. A konyak a bársekreányben van, tölts, légy szíves! Én tornázom 15 percet minden nap! Kar-, lábnyújtás és -körzés tízszer, derékhajlítás és -körzés szintén tíz, guggolás amennyit bírsz, de max tizenötöt. Nevet. Bemutassam? Eljöhetnél néha te is a tornánkra! Csönd.

Béla: Hangosan horkolok. Álomban csikorgatom a fogam, és a kocsit két éve eladtam.

Ági: Főznék is neked! Látványos mozdulatokkal tereli befelé a férfit a szobába. Már az ő kezében van a tálca.

Béla: Ruhakeféket gyűjtesz? A férfi az egyik könyvespolcra kételkedve felvesz egyet.

Ági: Már nem, csak régebben, amikor a volt férjem... De van ennek tizenhat éve. Nagyon hullt a haja! Változókora a férfiaknál, tudod... Hirtelen megfordul, kimegy rózsaszín mozdulatokkal a konyhába, majd visszajön, egy tányér bidereg a kezében. Leteszi az asztalra. Vegyé! Csönd.

Béla: Én ólomkatonákat gyűjtök.

Ági: Majd megnézem.

Béla: Jó. Kivesz egyet a sütiből és egy katonát a nadrágja zsebéből. Ez a legkisebb. Az első világháború idejéből való, de van 20 centis is!

Ági: Szép, igazán szép, de csak csipegetsz!

Béla: A sósat jobban szeretem. Kivesz megint egy zserbószeletet.

Ági: Az jó. A férjem is jobban szerette a pogácsát. A sajtosat, a köménymagosat, a tepertőset! Tenyerébe söpri az asztalra hullott morzsaszemeket.

Béla: Tisztaságmániás vagy, mint a második feleségem! A TV-ben mosóporreklám megy, az utcáról szélvihar hangja hallatszik be.

Ági: Regisztráltam pár hete egy társkere... Mennydörgés.

Béla: Én is.

Ági: Az jó. Bárgyún feláll, odatopog elgyengülten egy szekrényhez, kihúzza egy fiókot. Én mostanában csatokat gyűjtök. Amióta a hajam újra kinőtt. Csönd pár pillanatra, de egy erektől duzzadó kéz egyszer csak utánanyúl, és magához húzza. Csontból van, hegyikristály-berakásokkal! Ugye szép?

Béla: Szép csat. Iszunk még konyakot? Tölt. Kortyolgatnak, összebújnak, karjaik koszorút alkotnak.

Ági: Megfájdult a derekam, bocs. Holnap?

Béla: Szemészet.

Ági: Akkor már nem is akarsz látni többet? A konyhában az ajtó előtt mereven állnak, arcuk fehér, a nő végre ráteszi ránkcsipkés kezét a kilincse.

Béla: Mert? Hát dehogynem!

A kanapén felpolcolva egy láb. A nő kamaszlányként az uszodában egyik kezével a vízben nyúlkal, keresi a bikini felsőjét. Egy fiú kiemeli a vízből feje fölött pörgetve: Ezt keresed?

A kártyaszobában csak hetvenes-nyolcvanas nők ülnek. Az egyik asztalnál brrr, brrr, brrrr hallatszik és kiáltások egymás után: Ilyen hangzavarban nem lehet figyelni! Menjetekek be a szobákba, ha akarjátok használni! Így nem lehet römizni! De Etike, az unokámtól kaptam a kártyakeverőgépet születésnapomra! Én meg nyolcvan szál szegfűcsokrot, mégse hoztam le!

Egy nő a kártyakeverő-gépes asztalánál: Nyugi, majd én keverek! Csönd. Ne fuss utána, mondtam már!

Ági: Csak főzni akarok neki!

Másik kártyatárs: Nem ismered te a férfiakat!

Harmadik kártyatárs: Bocs, mindjárt jövök, fent hagytam valamit!

Másik kártyatárs: Nem tudja már évek óta visszatartani! Addig jósoljak neked, Ági? Elővesz retiküljéből egy paklit. Csönd. Utazást látok és szerelmet, valami kis betegség, de halál nincs a közelben.

Ági: És másik nő?

Másnap délelőtt a teraszon ülnek ketten, a férfi és a nő tavaszi kabátban, kényelmes karos-székben. Sorompót közéjük csak a napsugár készített. Nem messze tőlük a másik asztalnál néhány lakó télikabátban. Derekukról földig lóg a takaró. Egy ráncoktól ölelt kis száj reggel megkóstolta már újra a konyakot, ahogy a méhek a legtöbb virágot.

Ági: Nézd, ott egy cica! Megérint egy vállat, és valahová fentre mutat.

Egy nő a másik asztaltól: De Ágika, az a lámpaoszlop burája!

Ági: Hallgatóztok?

Másik nő: Csak hallottuk! Azt is, hogy a műsorra a volt iskoládból is jönnek gyerekek! És tudjuk, hogy az ügyvéd úr anyja volt a barátnőd régen!

Ági: Én fekete-fehér cicának láttam! Ti nem tévedtek soha?

Pár perc múlva szirénahang. Mentősök visznek hordágyon valakit. Alig bírják.

Egyik mentős: Vagy 2 méter és 110 kiló! A még mindig bicegő, hetvenöt körüli nő igyekszik utánuk sápadtan, Harlekin-mozdulatokkal.

Ági: Hallottátok? A vérnyomása 220 volt, és bevérzett a szeme!

Valaki az emeletről: Ha a lányom horrorfilm rendező lenne, óriásod főszereplő lehetne benne!

Hamarosan egy estefelé ketten összebújva lépnek be bávatagon az idősek apartman-házának bejárati ajtaján. Egyikükön napszemüveg, másikuk ledobja a szatyrokat, és a szökőkút felé siet. Úgy mozog, akár egy kis, kedves női bohóc, és megpróbálja takarni a férfit, aki épp vizel.

Béla: Bocs, nem bírtam tovább! Lehet, hogy a gyógyszer mellékhatása.

Ági: Nem baj! A portás bambán, elveszett testtel megjelenik. Morog valamit. Nem! Köszönjük, már elintéztük!

Este egy nappali gyertyafényben. Szuszogó vágyak, érintések, összebújó lélegzetek. Az asztalon kis poharak.

Béla: Drága!

Ági: Szeretsz?

Béla: Korral szaporodnak a szép szavak, ugye... Csönd. Mindketten máshová néznek. Az ablakon ködfüggöny. Egy húszas éveiben járó fiatal férfi szeretkezik egy idősebb nővel, de mozdulataik alig látszanak, és mintha a szomszéd szobából gyereksírás hallatszana. Mikor váltál el?, kérdezi valaki. A *Petróleumlámpa* Omega-szám egyre hangosabb.

Másnap 16 óra felé az első emeleti társalgóban egy asztal körül a hetvenes-nyolcvanas nők ülnek, mint mindig, fiatalosan, csinosan felöltözve. Fészkelődnek, izgatottak. Péntekenként az idősek apartman-házában mindig Tere-fere klub van. Néha elhalad mellettük egy kerekesszék vagy járókeret, használóik pongyolában, elnyútt szabadidőruhában.

Egy nő: Majd felolvasom, amit hoztam, de előtte beszéljük meg! Nem feküdt le neki!

Eti: Béla ezért költözik el?

Emike: De miért nem?

Sári: Hová? És Ágika ezért lett öngyilkos?
Egy nő: Már jobban van Mirtillke szerint. Éjszaka meztelen járkált a folyosón, utána próbálta meg.
Emike: Nem tudjuk soha! Senki nem tudja. Tegnap még itt, mára meg felszívódik. Féérfi!
Eti: Találhatott volna itt másik nőt is, aki...
Emike: Például téged is, mi?
Sári: Azt mondják, mielőtt az altatót Ágika bevette, őriása ólomkatonáit és a csokrát kidobta az erkélyről, és az egyiknek letört a feje.

A következő nyáron a hőségben egyre jobban dobogtak a szívek. Az idősek apartman-házának luxus kivitelű folyosóin idős nők, hetvenesek-nyolcvanasok, tipegve, néma mozgással, kezükben szatyrokat lógázva, közelítik meg az ajtókat. Az egyikből újság kandikál ki, a másikban gyógyszeres üvegcsék zörögnek, a harmadikban fedő csendül, a negyedikből kihull valami, egy nő papucsának orra hegyével gyengéden belerúg, a sárgabarack legurul az emeletről, és a földszinti előtérben plattyyog tovább. A portás nyugodtan bámul valahová a távolba, csak a számítógép zümmögését hallani. A kilincsekre akasztott reklámtáskákért a résnyire kinyílt ajtók mögül félénk kezek nyúlnak. Az ápolónő az első emeleten az egyik ajtóra erősen gesztikulálva két gyászjelentést tesz ki. Kiesik kezéből a cellux. A lábtörlőn fekete zsák, mellette átszellemülten sétál el egy pár. Csönd.

Mirtillke: Reggel találtam meg őket, köröttük az ágyon hajcsatok, ólomkatonák.

Anton Antonov (Bulgária) munkája – Ludvig Nemzetközi Művésztelep

Juhász Zsuzsanna

Visszaváltozás

Az erősek az esték kiárusítói. Az ajtók tudói. Ők avatják fel a legyintéseket, a továbbmenetelést.

Megtehetem

Megtehetem. Majd megbocsát, aki tud. És megteszi, hogy részesüljön a csodákból, beöltözzön újra lassan, megfontoltan.

Megtettem

Megtettem. A törtek feketék. Csak csendes változatok, semmi fűrészfog-ugrándozás. Az egység pedig csak alkalom, társas jelentudat.

A beavatottaknak

Éhség. Kirugdosott szélvédő: agónia nyakkendőre és két baráti kézre. Tekergőző, botlasztó harmóniák. Tavirózsa - - gyökérrel a tó felett.

Stigma

Gyors dallam, égigérő ritmusok, kötelesség-pászták a levegős szünetekben, párnás véletlenek, legalább huszonnégy óra szemhéjveszély nélkül. Ruhátlanul is fémölelés.

Marno János

a cselekmény – isten ha egyszer lábra kap

részletek a fenti címet viselő, majd' harminc éve napvilágot látott verseskötet mai, tüzetes, minden egyes darabot felülvizsgáló átiratából, illetve a felülvizsgálati munkanaplóból

2o

A víz egy tejszínű mellékcsőből
szökik ki a falra – ha ugyan fal az is,
ami nem ér a térdnél lejjebb. Ez a víz, vízkör,
hézagfal alkotják együtt a vagy szűk
vagy öblösebb tocsogó fülkét, melyet Robinson,
magában, Isten illemhelyének nevez.
A név pedig minden. Mellemben még a füst,
a Semmi csecséről leszítt levegőtej,
s fejben az őszi vagy tavaszi árvíz,
aszerint, hogy gázol az ember vagy térdel,
szavát elfojtva, elapasztva a szégyen.

2o/b

A tejszínű mellékcső vajon honnan származik? Arra jól emlékszem, amikor a Fa szappan kicsusz-
szan a kezemből a kórházfolyosó egyetlen tusolójában, a csövet viszont nem látom magamban,
ahogyan a falat is máshonnan veszem, nem a kórházból. Blöffölök. Mint egy kártyajátékos, aki
fékezhetetlenül emeli folyvást a tétet.
Isten tudja, gondolja, ki lát, ki nem lát bele a lapjaimba. Aztán egy hirtelen jött indulatból ki-
teríti őket, nem azokat, akik belelátanak, sem akik nem látnak bele a lapjaiba, hanem a lapokat
magukat, ami egyidejűleg teszi a játékost vesztesé és kirekesztetté a játékból. Az ilyen ex-já-
tékos pedig hamar kórházba kerül, egy félig-meddig elfekvő osztályra, ahol a magatehetetlen
roncsok ritkán kívánnak fürdőt venni, miért is akarnának megszabadulni a saját szaguktól, ami-
kor az a szag az egyetlen olyan burok körülöttük, ami legalább emlékezteti őket az otthonos-
ságérzetre. Azt azonban nem tudom rekonstruálni magamban, hogy harminc évvel ezelőtt
miért nevezte Robinson ezt az elfekvős tusolót Isten illemhelyének. Robinson Dosztojevskijt
olvasott volna? Akit én csak nagyon keveset, a legendásan nagy műveit egyáltalán nem, és azt
sem tudom, miért nem. Hiszen ami keveset igen, azt mind élvezettel faltam.

21

*Hidd el, hogy hideg van, rögtönöz a nyelv
elméje, róva körbe a kórházi havat;
hit, hold, kutya, hideg – a vers nyers
szavai, a kutya sem veszi már számba
őket. Hanem ha eléri bendőnk
s irhánkat a húsvét! E szavakból akkor
egyszerre hímes tojások lesznek,
kifúttak, csírátlanítottak, amilyennek
a szerelmünk bizonyult a bonyolult
körülmények közepett... Na és anyád?! – hörgi egy
fehérbe bújt múmia, hánytálat lökve elém.*

21/b

A kurzivált mondat után elszakadtunk az eredetitől, elmúlt az az idő, amikor az eredeti nyomott valamennyit a latba, most csak annak a nyomát tapasztaltuk, a nyomásából szinte semmit, hacsak nem számítom a rossz benyomást, amit minél szélesebb körökbe kigyűrűztetve nem szívesen keltenék. A pótlások bőséges valóságreferenciákkal rendelkeznek, többel, mint amennyit az eredetiben engedtünk szóhoz jutni, de hogy is ne, amikor harminc év alatt bölcsebbek lettünk és betegebbek, olyan gyengélkedők, akikre ráférne valami jobb minőségű masszázs. Harminc év után nem árthat elapasztani egyes ihletforrásokat, amelyeket szintén megviselt az idő, vagy a Kastélyt eladták, amelynek az erdő felőli oldalánál álltak a konténerok, hogy megdézsmálhassák a macskák. Rengeteg-rengeteg macska, aztán kevéssel följebb megint a szikrázó hó – de most még ne menjünk arra.

Jane Yap (Malajzia) munkája – Ludvig Nemzetközi Művésztelep

A belső tó

(Részlet)

A Megfigyelőben vagyok. A lepattogzott, rozsdás, kórházfehér éjjeliszekrény tetejére műanyag tányért helyez a nővér, hátha megéheztem, reggelről maradt. Száraz zsemle, lejárt szavatosságú kefir. Korog a gyomrom. Este tizenegy múlt, egész nap nem ettem. Letesz egy kancsó teát is a tányér mellé, meg egy narancssárga, kopott műanyag bögrét. Az ipecacuana szagú folyadék illatától felfordul a gyomrom, megkérem, hogy vigye el a teát.

Másfél hónappal Dédekoma halála után egy barna, félliteres üveget nyomtak a kezembe. Húzóra kellett meginni a hánytatógyökérből készült lötytyöt, hogy kiokádjam a három doboz Eleniumot. A maroknyi draszt azután szedtem be, miután zongorakiséretet komponáltam a *Tiszta szívvel* átíratá-hoz, ami úgy hangzott, hogy nincs istenem, se hazám, se életem, palotám, rózsalomb a szemfedőm, nincs apám, se szeretőm.

A tablettát a pszichiáter írta fel, a pszichoszomatikus tünetek enyhítésére. Megállapította, hogy a görcsös hasfájás, ami miatt annyit hiányoztam az iskolából, hogy egy nap híján évet kellett ismételnem, idegi alapú. Napi háromszor egy, az idegekre. Igaz, a betegtájékoztatóra azt írták, hogy *az Elenium tablettá hatásosságát és biztonságosságát 18 év alatti gyermekeknél nem igazolták, ezért ebben a betegcsoportban nem alkalmazható*, továbbá, azt is feltüntették, hogy *ha a depresszióban szenvedő beteg csak Elenium tablettát szed, ez a depresszió felerősödéséhez, többek között öngyilkos gondolatok megjelenéséhez vezethet*. Akkoriban még fogalmam sem volt arról, hogy létezik ilyen betegség, és ha létezik, milyen, az orvosnak azonban fel kellett volna ismernie a tüneteket.

A sárga bogyók egy rongyszagú felmosóvíztől beszürkült, vízköves, piros műanyaglavórban lebegtek, az édes, kámforos ipecacuana és a savas gyomorvuladék zavaros elegyének tetején. Két nővér számolta a szemeket, hatvan pirulát kerestek, kétszer is megkérdezték, mennyit vettem be, illetve, fogyasztottam-e az elmúlt huszonnégy órában paprikamagot. A negyedik revízió után odahívták a doktornőt, nézze meg, ugye hiányzik kettő. A festett, rőt hajú nő jobb kezének mutatoujjával egészen a szemöldökéig feltolta orrnyergére csúszott, fémkeretes szemüvegét, összeráncolta homlokát, rápillantott a lavórra, a málladozó bogyókra, amikről idő közben leolvadt a sárga cukormáz, elfintorodott, és megállapította, „kétségtelenül”. Hátrafordult, a fejét előre biccentette, megnézte az arcom. A szemüveg ismét az orrnyergében ült. Gúnyos mosollyal közölte, „most majd elmegy a kedved a szórakozástól egy életre, kisanyám!”

A két nővér értette a célzást, cinkosok módján összenéztek, két oldalról belém karoltak, bekísértek a vizsgálóba és levettették velem a ruháimat. Nem értettem, mi szükség van erre. Bepólyáltak egy vi-zes lepedőbe. A hideg anyag rám feszült, összepréselte a végtagjaimat. Az ujjaim a combomra ragadtak, mozdulni se bírtam, a testem nem engedelmeskedett. Íme, a lány, aki múmiává vált és tüdőgyuladást kapott. Ha leveszik a szorítókötést, a testem lilán kókadozik majd, mint a Kálvária dombon az illatos ibolyák, a piros, csipkés fehérneműk, a sarok nélküli túsarkú cipők, a felfutott, üvegszálas harisnyák és a savanyúszagú papírsebkenők között.

Felfektettek a vizsgálóasztalra. A szívem satuba fogva, loholva dolgozott, menekült helyettem is. Az egyik nővér lefogta a lábam, a másik a fejemet tartotta, szétfeszítette az állkapcsom. „Nyisd ki a szád!” Hát, ezért nem tájékoztattak, mi fog történni velem, nem akartak ramazúrit. A doktornő vastag csövet dugott le a torkomon, lehorzsolta a nyelőcsővem.

A menzán rándult így össze a gyomrom utoljára, amikor lenyeltem a konyhás Biszerka derékig érő, vastag, fekete hajszáját. Alattomosan tekeredett össze a borsófőzelékben, megbűjt a fasírt alatt, csak a garatomhoz érve rúgta ki magát. Öklendeztem. Eszembe jutott, anyám hogyan rántotta ki a csirkebőrt a gigámból, amikor félrenyeltem kétéves koromban. Nagy nehezen bedugtam a kezem a

számba, összecsapítottam két ujjal a hajszálat, és egy határozott mozdulattal kihúztam. Végigvágta a nyelőcsővem, aztán kidobtam a taccsot. Az ellenőrzőbe újabb figyelmeztető került, de nem számított, minden napra jutott egy-két beírás vagy fekete pont, a tízóráira adott tejet például rendre kirókáztam, mégis mindig megittatta velem Magdi néni, a tanítónk, addig senki nem állhatott fel az asztaltól, amíg el nem fogyasztotta az ételét.

A gumislag ellen, gúzsba kötve, nem tehettem semmit. Sugárban hánytam. Az ápolónő, aki a tarkómat fogta, oldalra hajtotta a fejem. Az ágy melletti asztalon ismét a rongyszagú, felmosóvíztől beszürkült, vízköves, piros műanyaglavór éktelenkedett. Amikor már nem volt mit kihányni, ipecacuánát töltöttek a gilisztába, hadd szóljon. Majd megint, és megint. Előkerült egy ősrégi alumínium vödör is. Nevettek. „Na, mi van, nem ízlik a málnaszörp?” A testem másodpercenként görcsbe akart ugrani, de gumipókként rántotta vissza a vizes lepedő. Könnybe lábadt a szemem, az arcok elhomályosultak, távolodott a nevetés. Iszonyatosan fájt. Éreztem, hogy el fogom veszteni az eszméletem. Az utolsó pillanatban húzták ki a csövet. Elégedetten távoztak a vizsgálóból, otthagytak vizes lepedőbe bábozódva, mocskosan, megalázottan, egyedül. A lavór az „ágy” mellett maradt, a falakat átíttatta a savanykássá szelídült köptetőszirup émelyítő szaga. Fáztam. A hajam összetapadt a hányástól.

Hosszú percek óta bámulom a kefirt és a zsemlét. A felügyelő rám szól, fekdjek le, ha nem eszek, különben ad egy nyugtató injekciót. Be kell takarózni a hideg lepedőanyagba bujtatott áporodott pokróccal. Nincs mese.

A felügyelő felhelyezi, a hát- és a lábtámlához lakatolja az oldalrácsokat, kezeimet egy-egy gézdarabbal a kerítés két oldalához kötözi. Minden mozdulatra szorul a kötés, a durva anyag a bőrömbé vág. Lazít leheletnyit a hurkon, tisztában van azzal, hogy így is ki fogja dörzsölni a karom, és nem fogom még egyszer megkísérelni a szabadulást.

Ismét csapdába estem. Hiába vergődök, hiába próbálom elterelni a figyelmem, a gyerekágy rácsai egyre magasabbra és magasabbra emelkednek. A matrac addig süllyed, amíg a földhöz nem ér, kiszolgáltatottá válok apám haragjának. Megint üvölt, hogy nem tud aludni, mert „bőmből az a rohadt gyerek”. Hiába csitítja anyám, „fáj a hasa, ne bántsd!”, gyilkos tekintettel közeledik felém, a hónom alá nyúl, felemel és megráz. „Ha nem fogod be a kibaszott pofádat, megöllek!” Nagyapám benyit a szobába, hatalmas, mezőn edzett munkáskezét apámra emeli, anyám kétségbeesetten kiált, „apa, ne!” Mamacic kivesz a kezéből, magához szorít és sír. „Papa!” Elhallgatunk. Nagyapám tenyere ökölbe szorul, apám halántéka lüktet, kimegy a szobából. Mamacic visszatesz a kiságyba, leül mellém a kisszékre, a fejem alá csúsztatja tenyerét, mint mindig, amikor vigasztalt. *Lehunytja két szemét az ég.*

A sós könnycseppek lassan gurulnak lefelé, marják az arcom. Nem tudom letörölni őket. Minden egyes cseppnek személyisége, története van, mint egy legyőzött, megerősödött hadsereg katonáinak, akik revánsot akarnak venni a könyörtelen hadvezéren, aki leigázta népüket. Évek munkája veszik kárba. Nem kellene hagyni, hogy pont most győzzenek le.

Bárcsak itt lenne Mamacic. Eloldozna, majd velem sírna, mint *aznap* éjjel. Most sem tudna megvizsgálni, mégis, megnyugtathatna, ha ismét a fejem alá csúsztatná a tenyerét. Akkor nem érezném ennyire egyedül magam.

A falióra másodpercmutatója zavarodottan köröz, a percmutató fáradtan vonszolja az órák terheit. Körülöttem ketrecekbe zárt órültek magyaráznak, artikulátlanul. Nem értem, mit mondanak. Attól tartok, rosszabb lenne, ha érteném. Az osztálytársaim nevetnének rajtuk, engem nyomaszt a létezésük. Nem okoz elégtételt, hogy végre én is sajnálhatok másokat, csak még szomorúbbá teszi az életet.

Az óra számlapjára koncentrálok a figyelmemet. Összeadom, majd összeszorozom a számokat. Megszámolom a szoba sarkait is, de semmi értelme, egyre éberek vagyok.

A felügyelő sötétbarna Thonet széken ül mozdulatlanul a pulpituson, mint egy nevelő a katedrán. Anyámra emlékeztet. Nem engem néz, hanem a hátam mögött felsejlő, elmosódó ismeretlent. Keresztülnéz a rácsos ágyakon, a halványzöld csempével burkolt téglafalakon, a falakban sistergő elektromos vezetékeken, a nyöszörgő, benyugtatózott betegeken, a betegek

csíkos pizsamáin, az ápolók fehér köpenyén, a színes pirulákon, a kőkemény zsömlén és a romlott kefiren. Nem veszi észre a fiút, aki az ajtóban áll.

A fiú homlokát huncutszőke, hullámos tincsek cirógatják, csíkos kórházi pizsamáján a köntös bolondos szakett. A rokokó herceg *nakonxipáni* karakter, nem a Rózsalovag, nem is Herbert vagy Gwynplayne, a bolond. Bár minden vízióján átívódik széles bon vivant-mosolya, Gulácsy soha nem festette meg őt. Csak egy pillanatra láthatom. Két ápoló lép mellé, indákat fonnak könyökhajlata köré. „Gyerünk Byron, nincs itt semmi látnivaló!” A Lord vigyorog, hosszú ujjai kibomlanak köntöse zsebéből. „Jawohl, ich liebe Alkohol!” Tiszteleg.

Byron jelenléte kizökkent a monotóniából, kíváncsivá, egyben elővigyázatossá tesz, rádöbent, hogy egy groteszk világ, ismeretlen közeg új lakója lettem, melyet úgy kell feltérképeznem, hogy minél jobban beleolvadjak a háttérbe, mint egy kaméleon. Ez sohasem ment, a tekintetem miatt. Kevesen szeretnek pórére vetkőzni és tükörbe nézni, ha elégedetlenek önmagukkal, és én a veséjükbe látok. Különleges, ám sajnálatos módon látványos képességekkel születtem.

Óvatosan körülnézek. A felügyelőtől egyelőre nem kell tartani. Mindenhol rácsok, szíjak, ketrecek. Egy örült nő a matracán térdel, a dróthálóba csimpaszkodik. Nem bír kiegyenesedni, kalitkája alig nagyobb, mint a garics, amiben nagyapám a napocsibéket tartja. Rángatja a drótot, vonyít, úgy tűnik, az iménti jelenet felzaklatta őt. Senki nem figyel rá, bizonyára megszokták a dühkitöréseit. Kiszáratva elhallgat, térdre ereszkedik, az óra ketyegését hallgatja. Tudni szeretném, mire gondol, ezért hibázok. Ránézek, összefonódik a tekintetünk. Szembogarába égetek egy szót, *gyűlölet*. Ráveti magát a drótra, mint egy lázadó vadállat. A mellette lévő ketrecben lakó férfi kizökken a katonai állapotból, érti a hörgésbe fulladó, támadásra szólító jelet, tépi az acélhuzalt, kapar, portáját őrző vérebként acsarog rám, morog és vonyít. Vissza, *Cujo!* A falhoz erősített láncok megcsörrennek, pórázon tartják mindkettőt a csuklóra patentolt bőrbilincsek. A szomszéd ágyon tehetetlenül fekvő férfi is átveszi a rezgéseket, megmerevedik. Rángatózni kezd, mint egy epilepsziás, akinek grand malja van. A teste ívbe feszül, majd kiegyenesedik, leszíjazott, szétterpesztett lábaival rúgkapál. Lebilincselte kezével rezegteti az alacsony biztonsági rácsokat, az arca eltorzul. Habzik a szája. A rács nem bírja a strapát annyira, mint a ketrec, nyikorog, meglazul a matrózkötés, amivel az oldalszárnyakat a támlákhoz rögzítették. A dühöngőket őrző lakatok jobban tartanak. Az ápolók berontanak a kórterembe, lefoglalják. „Nyugi, Sittes, ne majrézz!” Arcuk nem mutat érzelmeket. A kisebb termetű férfi a combjába dőf egy tűt, a fecskendő adagolója egyre mélyebbre és mélyebbre süllyed a furatban, míg eléri a peremet. Sittes rándul még egy utolsót, teste gyengén megvonaglik, újra mély álomba szenderül.

A nagyobb fickó bőre sötét színű, arca enyhén borostás, sörhasa és rövid pofaszakálla van, fekete. A feje tar. Az alacsonyabb szikár, világos bőrű, szeplős, a haja rézvörös. Mindketten fehér vászonnadrágot, rövid ujjú fehér vászoninget, klumpát viselnek, fehér frottír zoknit, barna bőrovet. Gyorsan, precízen dolgoznak, mint a hentesek. Mióta megjelentek, csend honol, a betegek ringatózva ülnek a sarkukon.

Az örült nő hosszú, ritkás haja csapzottan lóg arca és mellkasa elé, egészen a derekáig ér. Csimbókos fürtök csimpaszkodnak a hátán, testét hínár fonja át, matracába liánok eresztenek gyökeret. Az összetapadt, galambszürke tincsek gubancos bobtail-szőrcsomók. A keze fonyadt, májfoltos és eres, az arcát árokmély barázdák szántják. Összegörnyed, lapockái élesen kitérnek hálóingé alól.

„Évek óta itt vannak”, mondja a felügyelő, „nem kell félni tőlük, teszünk róla, hogy ne okozzanak problémát”. Még mindig mozdulatlanul ül, a falat bámulja. Vajon hozzám beszél, vagy magában?

Az ápolók elhagyják a Megfigyelőt.

Hajnali egy. Légy zümmög. A fülem mellett köröz, halkán döngicsél. A szárnyak belassulnak, alig bírják távol tartani a földtől a hízott, szőrös testet. Nincs sok hátra neki, köhög a motor. A zsemle szál, beköpi.

Az őrült nő vélhetőleg nem olyan öreg, mint amilyennek kinéz, most, hogy ismét szabad a pálya, úgy fúj, akár egy hiúz. Két hegyes, sárga szemfoga előre mered, zománcát „kikezdte a szű”.

Egy óra öt. A felügyelő összeszedi magát, feláll. Lomhán lépked, közeledik felém. Fölém hajol, arrébb tolja a takarót, gyengéden megfogja a kezem, mosolyog.

Nem lesznek szemtanúk, suhan át az agyamon. Visszafojtom a levegőt, megfeszítem az izmaim.

Előbb bead egy injekciót, nem emlékszem majd semmire. Nem akarok Frances Farmer vagy Judy Garland sorsára jutni!

A felügyelő azonban nem akar rosszat. Nem fújtat, nem lüktet a halántéka, a keze se remeg. Meglazítja a csomót, letekeri a csuklómról a gézt. Megnyugtat, hogy a lakótársaim nem bírnak kiszabadulni a ketreceikből. Finoman visszaengedi a lepedőre a kezem, „a másikat te is lebírod”, hunyorít, elindul az emelvény felé. Mohón bogozom a széles, durva fáslira kötött görcsöt. Sikerrül.

Egy óra tíz. Valaki sír. A kő sistereg, az ápolók húzzák maguk után a testet a mettlachin, végig a folyosón. „Innen úgyse szabadulsz, haver! Kár a gőzért!” Ezek is gúnyosan nevetnek. Valószínűleg nem jöttek még rá, hogy a gúny természete más, mint az iróniáé. A gúny az egyik legnagyobb áruló, hiszen a keserűségből fakad. Ezzel a kártyával nem tudják igazolni magukat.

Mintha Byron hangját hallanám. Nem vagyok biztos benne, elmosódnak a szavak.

A falak hullámmozgásba kezdenek. Képlékenyek, de csak első ránézésre, hogy összezavarjanak, hátha elvesztem a fejem és megpróbálok átugrani a puha felhő-pillecukron. Aztán jöhet a gumiszoba. Vigyázni kell, ha újra lekötöznek, elképzelhető, hogy többé nem szabadulok.

Nyikorognak a vasalatok. Ugyanaz a hang, amit akkor hallottam, amikor a mentősök betoltak az épületbe. Miközben becsukódott a főbejárat ajtaja, megálltak egy pillanatra, összenéztek. „Jó ötlet ez?”, kérdezte a fiatalabb. „Menjünk”, válaszolta a sofőr. Mintha nem akartak volna itt hagyni. Balsejtelem vett rajtam erőt, a Megfigyelőig vezető úton szemügyre vettem minden repedést és zugot.

Az előtér a főbejáratnál másfélszer másfeles lépcsőforduló, lefelé nyíl mutat, Mosókonyha. Éjszínű felirat. A falon megsárgult a fehér festék, az alsó része elkoszolódott, néhol pereg a vakolat. Az emeletre keskeny, szürke lépcső vezet, sokan taposták az elmúlt évtizedek folyamán, hepehupásak a lépcsőfokok. A portásfülke ablaka a feljáróra néz, ajtaja a folyosóra nyílik, a felsőbb szintekre vivő lépcsőház előtt feketére festett, rácsos vasajtó éktelenkedik. Az ajtót zárják, a látogatóknak csengetni kell, innen nincs csakúgy-visszaút, egyedül a főnővérnek van kulcsa a zárhoz, amikor pihen, az ápolók döntenek el, ki hagyhatja el a pszichiátriát. Itt minden fekete és fehér. És szürke.

Megszűnik a nyikorgás, cipősarkak ütemes kopogása visszhangzik, majd felcsendül egy kellemes női hang. A menyétarcú, ötvenes recepciós egy fiatal ápolónővel bájolog, felhallatszik a kacarászásuk a magasföldszintről. „Na de Giorgio, miket nem gondol, maga huncut vén kujon?! Hátrébb az agarakkal!”

Kulcs fordul a zárban, kétszer. A kemény, cirádás lapát lenyom egy kallantyút. A kilincs meglazul, kiengedi a nyelvet a rugalmatlan fémkeretből. A rácsok egymáshoz ütődnek, az üreges vasak dongása berezonálja a levegőt. Valaki közeledik. Puhaléptű. Férfi. Nem tartozik ide, idegen. Nem csengetett, várták. Kívülálló, aki ismeri a terepet.

Gyorsan haladnak a szürkeköves lépcsőn, a szürkeköves folyosón, a Betegfelvétel felé. Az a nő kíséri, aki az ipecacuana szagú teát hozta, meg a romlott kefir, be tudom azonosítani a járásáról. Suttogva beszélnek. Szívesen megnézném az arcát, lefűlelném, mit akar, de nem hagyhatom el a Megfigyelőt, ha kisurrannék, elkapnának, és ismét lekötöznének.

A többiek alszanak, nem érdekli őket az idegen.

Elhalnak a neszek.

Egy tizenöt. A matrac túlságosan puha, a spirálok kiülték a spongyát, a derekam a kemény rugók közé süpped. Homorítok. A hátizmaim egyre jobban fájnak, próbálják levenni a gerincről a terhelést, képtelenek fenntartani a hatvan kilós testet, hiába feszülnek. Az oldalamon se jobb feküdni, a bőröm alá fúródó acélhengerek elszorítják a vérkeringést, a porcok nem kapnak elég vizet. Zsibbad a vállam. A karomban vöröshangyák zsizsegnek, kipukkasztják a vándorló buborékokat. A királynő újabb és újabb petéket rak. A hason fekvés szoba se jöhet, arrébb kúszok a matracon, a másik oldalra fordulok, hadd lepjék el azt is a herék, meg a dolgozók. Reggel úgy fogok ébredni, mint akit agyonvertek.

Anyám szerint olyan vagyok, mint a Borsószem királykisasszony. Egyik este véletlenül egy vattapamacsra terítettem a lepedőt ágyazás közben, ott felejtettem a sezlonon körömlakkozás után. Reggel fájtak a bordáim, kékeszöld foltok éktelenkedtek az oldalamon. Azzal húzott, hogy *csak egy javából való, igazi hercegkisasszony lehet ilyen kényes. Húsz derékaljon és húsz pehelydunnán keresztül is megérzi azt a kicsi borsószemet.* Ha egy vattapamacs ezt tette velem, most bizonyára úgy festek, mint egy kezdő fakír.

Nyugtalanul forgolódom, a legideálisabb testhelyzetet keresve. Messziről érzékelem a tárgyak negatív kisugárzását, minél közelebb kerülök hozzájuk, annál kellemetlenebb. Nyilallnak a petefészkeim, szorít a mellkasom, hamarosan kirobban belőlem a felgyülemlett energia. Ha felidegesítenek, elpattan a volfrámszál a villanykörtében, leszakad a karnis, meghülyül a fényképezőgép automata mélységélesség-állító funkciója, kilyukad a bojler, elmegy a rádióadás, bedöglük a hifi.

Már pislákolnak a fénycsövek. Az egyik hengerben folyton kialszik és felszikkázik a fény. A felügyelő felnéz a plafonra, felkapcsolja az asztali, zöldernyős olvasólámpát, átsétál a kórtermen, lenyomja az ajtó melletti villanykapcsoló billenőjét. A mennyezeti lámpák kialszanak, csilingelve, lassan kormozódik a neon.

Egyre bűdösebb van. Bepállott az ablaktalan helyiség, szobatársaim sűrű bélgázainak fojtó szaga elnehezíti a levegőt, alig jutok oxigénhez. Megpróbálom visszatartani a lélegzetem, de nem bírom soká, az életösztön még nálam is éberebb. Alvást színlelek. Azon jár az eszem, ugyan kik fekhettek ezen az ágyon, hányan haltak meg ezen a párnán izzadva, hányan piszkították be a gumiborítás nélküli szivacsot. A húgy és a rozsda fertőző mérge beette magát a rostokba, nyüzsögnek az atkák a takarón, szűznemzéssel szaporodnak, zabálják az elhalt hámsejteket. A ragadozó mutánsok a húsomba marnak. A káposztalepkék beszürkültek egy idő után a levegő szennyezettsége miatt, én bűzösborz leszek. Próbálok alkalmazkodni a környezetemhez, ám ahelyett, hogy akklimatizálnék, viszketek. Az örületbe kerget ez az ágy.

A felügyelő tudja, hogy nem alszom, még egyszer megkérdezi, beadja-e az injekciót. Egy pillanatra elbizonytalanodom, talán jól jönne egy szuri, de mire megszólalnék, döntést hoz helyettem, megelégette a fészkelődésemet. Hideg fém ér hozzám, langyos lé fröccsen a karomra.

Sötétedik. Képlékeny masszában úszik a csónak, arctalan, csuklyás férfi evez. Tízfillérest szorongatok a kezemben, átnyújtom neki. Sokáig tart az út. Meleg van. Iszonyú, fülledt meleg. Kőd, felszálló pára, alkonyat. Víz mindenütt. A távolban kikötő.

Vörös Viktória

Chaumont-en-Vexin¹

„Mint egy nagy kalap borult reám a kék ég.” – Villon/Faludy

„De voir France que mon cœur amer doit.” – Charles d'Orléans²

A város házai
szétszórt játékkockák
köztük sikátorok:
Villon szökik rajtuk az éjszakába
amott Jeanne d'Arc sodronyongere
fogadnak katonák.

Lomb, szögletek és torony
– a harangszó ívet húz köré.
Messze vannak ide a diadalkapuk.
Harsány győzelemittas mámoruk
leperog a kőfalakról.

Milyen gazdag egyszerűség
kő-oszlop-tető világ
– tökéletes forma –
magzatot őriz így
az anya teste.

Nyers színekben
együtt az erő és a szépség
megszüli a harmóniát.

Isten hozott, szép francia földem,
újra látlak és szívemnek szeretni kell.
Combien certes que grant bien me faisoit
*De voir France que mon cœur amer doit.*²

¹ Kisváros Oise megyében, Párizstól 70 km-re

² „Ő mégis, így is milyen jólesett

Látnom édes szülötte földemet.” – Charles d'Orléans: *En regardant vers le Pays de France* (Illyés Gyula fordítása)

Géczi János

Kíméletlenek

Jönnek az egyetlen,
disznóbél-vékony utcán, a vár végéig,
ahol a szakadék fölött a zavarba ejtő szobor áll.
Államalapító, palástján golyónyomokkal,
aligha mond nekik az itteniekről valamit.
Vér- és ürülékfoltok a kövezeten.
Miként a Cloaca maxima környékén Rómában,
itt is örökké fú és bűdös a szél.
Szervedéllyel tépik szét a mondatokat,
s darabjaikban odalökik a házfalaknak.
A vakolattal együtt hullnak a faltövekre.
Bűzben cikázik a fecske, mocsokban nő a fecskefű.
Gubbasztanak a várfokon,
lefolytatva vitáikat, amelyekből
az errefelé lakókat szüntelen kihagyják.
Azokat ugyancsak, akik otthonukban maradtak,
vagy bárhol is, de megvan az otthonuk.
Olykor zenét, négy húron pengetőst hallgatnak,
körtánchoz láb elég sosem kerül.
Egymásnak dőlve vallást építenek
és több tornyos várost, az ellenségét.
Van, hogy híreket kapnak és újabb muníciót
a gyűlölethez. Úgy ülnek lábukat lógatva
a mélység fölött, mint akik így élnek évek óta.
Nem marad kímélet semmi.

Tarjáni Imre

Az esti tűznél

Magyarul mit jelent Európa?
Mozgó határokat? Egy ócska gúnyát,
amiből mindig kilógott ez-az.

Még számtalan út van,
de azt a térképek nem jelölik,
csak mesemondók
beszélnek róla az esti tűznél.

Most véresebb idők
és idegen nyelvű gyalogosok jönnek.
Lesz, aki megijed és elfut.
Én itt maradok az esti tűznél.

El semmíse veszhet

Csak a gondolat ritmusa szárnyal
kibontva belső logikáját,
a térben élő
folytonos láncolatokkal együtt
egy végtelen spirállá gombolyodva,
és vers lesz.

Ez a teremtés második szava.

A rímek, mint szellemi rozsdá,
leperegnek,
akár a történelem hazugságai,
de el semmíse veszhet,
mert Isten megőrzi valamennyit.

Nekrológ helyett

Túléltem a huszadik századot,
beléptem a huszonegyedikbe.
Csecsemőkorban ígéretes lehetőség,
öregem szomorúság.

A partitúrákból hiányzik a dallam,
a szövegek mögül a lélek,
az is kétséges, egyeseknek
van-e még Isten,
de ha nincs, akkor ki az,
aki ilyen tervszerűen büntet?

A szavakat mentem

Ezt a beszélgetést kihagytam volna,
amit a szavakkal folytatok éjfél után,
amikor a kísértetek járnak.

De hát már én is kísértet vagyok.
Éppen itt jövök magammal szemben
olyan szomorúan, mintha nem élnék.

Nehéz az emlékezés vidámabb napokra,
mikor kényszereimnek alávettem
az érzelmeimben hánykolódtam.

Érzelmek nélkül nehezebb lesz
De akkor is van szél és vízcsobogás,
és a napfény színe sem lett fekete.

Most az történik, hogy a forma
már nem alkalmas a tovább-beszédre.
Akkor inkább a szavakat mentem!

Jevgenyij Jevtusenko¹

Tankok tapossák Prágát

Tankok tapossák Prágát,
vérző alkony e reggel,
igazunkat tapossák,
mely nincs a Pravda-hírekben.

Tankok tapossák a vágyat:
lerázni pecsét hatalmát,
tapossák a katonákat,
akik e tankokat lakják.

Istenem, milyen galádság!
Istenem, mi összetört itt!
Ostoba tankok tiporják
Husz Jánost, Puskind, Petőfit.

Agresszív az lesz, ki retteg.
Sok bezápult pofa, ti,
vagytok a tokba bújt ember
s Nozdrjov kései korcsai.

Becsület, tisztesség – vérben.
Nagyhasú félelem, torz rém
Prágában tank-tokban fészkel,
durvaság rajta a páncél.

Mi indította vajon be
e motoros korbácsokat?
Naiv Manilov, érzed-e,
hogy Nozdrjov marka fojtogat?

Tank tapos a temetőre,
holtjai meg se születtek,
csinovnyik rózsafűzére,
gémkapcsok – lánctalppá lettek.

Ellenség vagyok-e, még ha
– elkeseredve, Oroszhon –,
hazai s a többi tankba
ütöm is taknyos orrom?

Élhetek-e úgy, mint eddig,
ha – tankok – reményt tapostok,
ahogy a földgyalu pusztít,
és éppen hazai tankok?

Mielőtt végleg kinyúlok,
– süljön rám érte bár bélyeg –,
hallgassatok meg, utódok,
fontos, mit tőletek kérek:

síromra egyszerű fejfát,
s érzélgés nélküli pár sort.
„Orosz író. Eltaposták
Prágában az orosz tankok.”

1968. augusztus 23.

¹ E két, Lángi Péter fordításában közölt, Jevtusenko-verssel tisztelgünk a közelmúltban elhunyt orosz költő emléke előtt.

Egy furcsa pont

Piros volt épp a kert és sárga,
a búcsúnk szertartáshelye,
s a kenyér zsenge Izabella
cseppjeit csendben itta be.

Nem szólt talán egyetlen szót se
ez a nő hozzám. Mint lila
könnycseppet lóगतott felette
egy szem fűgét a fűgefa.

Lágyan kezével megsimított,
s akárha szívhang lengene:
„van itt egy pont, egy furcsa pont,
nézd hát te is meg, lépj ide!”

Felnéztem. Ében – rajta ráncok,
mint nő, ki özvegy lett korán –
csak állt szilárdan és sustorgott,
vörös gyümölcsizzók a fán.

S láttam, a fa, ha tudna, szólna,
sustorgásában búcsú, vád,
s reám talált búcsúja, vádjja,
majd bennem gyűrűzött tovább.

Lentről pedig a hegytetőre
– egy kilométer, kettő, több? –
a tenger hunyorgó szemünkbe
e szép fa lomja közt betört.

Közelt s a távot összerántva,
tán okkal mozdult el a tér:
rezgett le-fel morzsányi sajka
egy levél rozsdás peremén.

És rájöttem, e pillanatnak
varázsa velünk mit közölt:
a szerelem is furcsa pont csak,
lehet, hogy ennyi, semmi több.

Azért volt ő oly megható szép,
fenséges azért volt, tudom,
mindig adott csak, soha nem kért,
azt se kérdezte, hol lakom.

Helyettem is mindent lezárt, és
elment – ahogy jött – csendesen,
de akkor legnagyobb a kérés,
ha nem kell tőlünk semmisem.

Lángi Péter fordításai

Vörös István

Brecht vagy Szophoklész?

Szabó T. Anna színdarabjához

A színháznak sokkal közvetlenebb a kapcsolata a közönséggel, mint az irodalomnak. Egyre gyakoribb Magyarországon a drámaíróverseny. Magam, ha jól emlékszem, négyszer vettem részt ilyesmiben, abból két alkalommal Szabó T. Annával is versengve. Ilyenkor egyetlen éjszaka vagy egyetlen nap alatt kell megírni egy egyfelvonásost, melyet a színészek és a rendező egy újabb nap alatt színpadra állítanak. Így született ez a munka is. Ezúttal a Budaörsi Latinovits Színház felkérésére. A szöveg azonban a rendkívüli este varázslata után se veszti érvényét. Ha azt Szabó T. Anna írja. Az ő drámai szövegeinek egyik sajátossága, hogy mer verseket is elhelyezni bennük, ami eleve sokkal magasabb drámai hőfokra képes hevíteni a helyzeteket. A vers persze egyetlen sarkított lelki, érzelmi, gondolati szituációt jelenít meg, míg a dráma az ilyenek közötti mozgást, a szereplők ezek közötti átváltozását. Ha azonban megvan a megfelelő intenzitású vers, akkor a drámai tét is több lesz. Kit érdekelne egy kínai nevű, de hazaiak által üzemeltetett gagyi bolt eladó lányának drámája? Épp az a baj, hogy senkit. Pedig amíg az ilyen drámák mellett elmegyünk, nem lesz ebben az országban szolidaritás, és ha az nem lesz, akkor a másik megértése és kímélete is elmarad, anélkül pedig nincs esélyünk előre menni, a problémáktól a megoldások felé lépni. Verseket emelik a hétköznapi helyzetekben megjelenő színészek cipője alatt a koturnust a *Szecsuaáni hóhérok*ban, az apró esetekből az egyetemes tragédia felé sodródunk, visz a szerző éles dialógusaival, fékezhetetlen humorú felsorolásaival, a mai groteszk üzleti valóságra is kiterjedő, alapos és elmélyült valóságismeretével. Igazi drámai helyzetet vázol fel Szabó T. Anna: nevelt lány és zsarnok mostohaapja párharcát, mely a gyűlölet és a szexuális erőszak terében izzik megoldatlanul, a főszereplő Juli nem Rómeó után epekedik, hanem egy valódi kínai, Li után. Az ő személye finom ellenpontja a bolt hazugságvilágának, mely ostoba ambícióval a valóság címére pályázik. De a valóság összetettebb, fellépnek benne mesehősszerű, megértő öregek is, kár, hogy nincs mesehősszerű erejük, így aztán nincs, ami a tragédia útjába állhatna. Vajon világunk egy Brecht vagy egy Szophoklész után kiált? Mi lesz velünk a szecsuaáni hóhérok között?

Szabó T. Anna

A szecsuáni hóhérok

Játszódik: egy boltban és a bolt előtt; a bolt cégtábláján: Szecsuán
Plusz: Juli hálókamrája a bolt felett (erkély, létra...)

Szereplők:

- Juli/Röfi, fiatal lány
- Nagy/Apubácsi, középkorú alkoholista boltos, Juli gyámja
- Li, fiatal kínai fiú, Juli szerelme
- Nagyika
- Nagyapó
- Nyomozó

A DOORS száma szól, ahogy a szín kivilágosodik. Vagy még jobb, ha a Nyomozó dúdolja a zenével együtt

Show me the way to the next whisky bar
Oh, don't ask why, oh, don't ask why
Show me the way to the next whisky bar
Oh, don't ask why, oh, don't ask why
For if we don't find the next whisky bar
I tell you we must die
I tell you we must die
I tell you
I tell you
I tell you we must die

Bolt – fény a belső téren (polcok, létra, mindenféle áru)

Nagy beviharzik, az ujját végighúzza a polcokon, felemeli az edényeket, kekeckedve megvizsgál mindent. A legfelső polcra elővesz egy butykost, meghúzza. Eldugja. Lemászik. Kinyitja a boltot. Turkál. Egy ruhakupacnál megáll, ordítani kezd.

Nagy:
Röffi! Ide! Azonnal!

Juli:
Mi a baj, Apubácsi, mi a baj?

Nagy:
Nézd meg ezt. Tessék, nézd meg.

Juli:
Igen?

Nagy:
Nézd meg jobban. Ki hajtotta ezt össze? Na, kicsoda?

Juli:
Én.

Nagy:
Te bizony. A kicsi Röfike. Ügyes. Szép. *(Elkezdi ledobálni, közben:)* Gyönyörű... Sose láttam szebbet... Tökéletes... Hát ennél csodásabbat...

Juli:
Ne tessék dobálni... Kérem szépen. Tiszta újak. Összekoszolódnak...

Nagy:
Tényleg? És ki tehet róla? Ki nem sepert össze? Na, ki nem mosott fel?

Juli:
Felmostam.

Nagy:
Fel? Hát akkor nem lesz koszos egyik se. Csak ha véletlenül rátapos valaki. *(Úgy tesz, mintha rá akarna taposni.)*

Juli:
Ne! Kérem, Apubácsi, ne!

Nagy:
Csak vicceltem. Persze, ha valaki rendesen megmosta volna a cipőm talpát is, úgy, ahogy kell, akkor nyugodtan ráléphetnék. Ha valaki nem lenne lusta kismalac. *(Ezt szinte becézve mondja, az ujjával felemeli a rémült lány állát.)* Nem így van?

Juli *(elhúzódik):*
Hadd szedjem össze, Apubácsi. Mindjárt nyitunk.

Kint szól egy telefon.

Nagy:
Aki nem dolgozik, ne is egyék! *(Indul felvenni.)* Huszonöt másodperced van! Óra indul!

Juli kapkodva szedni kezdi a pólókat, ráz, hajtogat.

Nagyika *(belép):*
Jó reggelt!

Juli *(rémülten):*
Kezicsókolom. Nyitva volt az ajtó?

Nagyika:
Igen, kedveském. Azt hittem, már be szabad jönni.

Juli:
Igen, tessék csak. *(Hajtogat, pakol.)* Egy pillanat és nyitunk...

Nagy *(beront):*
Huszonkilenc, harminc... Nem vagy kééész! Elkaptalak! *(Nyakon akarja vágni; de meglátja Nagy-*

kát, bűbájosan:) Óóóó... Jóóóóreggelt kívánok, drága asszonyom, mit parancsol? Nálunk itt a Szecsuanban van minden a világon. Príma áruk príma áron. Egzotikus kínálat. Csak győzzön választani.

Nagyika:

Hallottam már róla. Maga a tulajdonos?

Nagy:

Hát persze. *(Kint csörög a telefon.)* Elnézést, hív a kötelesség. A kolléganőmre bízom egy pillanatra. *(Félre:)* Röfi! Rajtad tartom a szemem! *(Fenyegetően:)* Ember tervez, isten végez! *(El.)*

Juli *(gyorsan):*

Igen, Apubácsi. Igen, igen.

(Nagyikához.) Tessék parancsolni! Talán egy szép új pólót az unokáknak?

Nagyika:

Hát igen, az jó lenne... Nem azért jöttem, de ha már mondja. Pont ilyen fekete kell. Nincs olyan, amire rá van írva, hogy Metálka? Vagy micsoda.

Juli:

Metallica. Tessék.

Nagyika *(őszintén):*

Fú, de ronda. Már elnézést.

Juli:

Ezt szeretni szokták a gyerekek. Főleg a fiúk. Nem kicsit.

Nagyika:

Hát, igen... Nagyika, aszondja az unokám mindig, nagyika, te semmi mást ne vegyél nekem, csak zenészes pólót. Jó? Azt nem lehet elrontani. Minél jobban utálsz te, annál jobban fog tetszeni nekem. Na, hát, ezt utálsz.

Juli:

Akkor vegye meg. Vagy van még ez a Jim Morrisonos, ez is épp elég ronda, nem? *(Mutatja.)*

Nagyika *(elérzékenyül tőle):*

Ó, Mr. Mojo... *(Dúdol.)* Mr. Mojo Risin. Szerelem! Szeretem!

Nagy a telefonnal a kezében az ajtóból integet Julinak, hogy hármat adjon el a néniinek

Juli:

Tetszik? Tényleg? Akkor tessék vinni hármat.

Nagyika:

Dehogy viszek. Minek szegény gyerekek egyszerre három? Még ha ezt a drága Mojot meg is veszem magamnak, csak pizsamának hordhatom, nem igaz?

Juli:

De. De azért vegye meg. Nagyon kérem szépen.

Nagyika (hátrafordul, meglátja az épp visszahúzódó Nagyt az ajtóban, megsajnálja Julit):

Értem, értem én. Jól van. Akkor veszek hármat. Egy kisebbet, meg egy nagyobbat, majd belenő a gyerek. Nekem meg ezt a Jimest. (*Lehalkítja a hangját.*) Fél, mi? Láttam ám, hogy bánt az az ember magával. Kukucskáltam kicsit a kirakaton át, már ne is haragudjon. Beszélnek, hogy egy szemét. Az apja?

Juli (*halkan*):

Nem, dehogyis. Isten őrizz. Az én apám meghalt. Ez csak a gyámom. Csak muszáj Apubácsinak neveznem. Különben megbüntet.

Nagyika:

A Szecsuan is az övé, igaz?

Juli:

Nem, a bolt az enyém. Illetve csak papíron. Már nagykorú vagyok, de nem adja ide. Azt mondja, majd ideadja, ha kiérdemlem. De én nem fogom megtenni neki. Azért sem. Brrr. Részeg disznó.

Nagyika (*félíg maga elé*):

Álszent faszkalap.

Nyomozó:

A szókimondás szép erény,
az őszinte szív színarany,
az együttérzés ritka kincs,
meg kell becsülni, hogyha van.

A történet, ím, alakul,
tragikomiko-mikusan,
a jó szándék meg nem fakul,
az őszinte szív színarany,

mégis, vér forr – s mi okon?
Lidérc lobog a romokon.

Fény a bolton.

Nagy (*beviharzik*):

Na, tetszenek a pólók? Drága hölgyem?

Nagyika:

Ahogy vesszük.

Nagy:

Hát akkor vegye! Magácskának fantasztikusan fognak állni! (*Türelmetlenül!*) Nos, parancsol még valamit, hölgyem? Mindent mindenkinek, ez a jelszavunk, tetszik tudni. Egy tolatóradart? Ön-kavarós bögrét? Masszázsmatracot? Fogfehérítőt? Zsírmágnest? Szakállvágót? Mobildíszet? Al-koholszondát? Kutyaülést? Csillagkivetítés csokiszökőkutat?

Nagyika:

Félek, hogy ami nekem kell, az maguknak pont nincs.

Juli:

Mi mindent tartunk.

Nagy:
Tessen csak szépen kérni, egészen nyugodtan. Bármit.

Nagyika:
Bármit?

Nagy (*egyre agresszívan*):
Bármit!

Nagyika:
Jó, jó, ha bármit, akkor kérek egy sarlót.

Juli (*rémülten*):
Sarlót?

Nagyika:
Hát igen. Sarlót. A nyulaknak. Kell nekik vágjam a füvet, mert tépni már sajnos nem bírom. A sarlóval meg csak sutty!

Nagy:
Szóval sarlót. (*Julihoz.*) Hallod, mit kért a hölgy! Azonnal hozz neki egyet!
Sajnos, kedves asszonyom, sarló csak a külső raktárban van, de pár perc, és hozzuk is. A Szecsuban minden, de minden kapható. Röfí! Lódulj! Értve vagyok?

Juli:
A külső raktárban...?! Miféle...

Nagy:
Nuku visszafázás, hozdad! Most! Nem, nem kell kabát... (*Tereli kifelé.*) Minek, mikor a raktár itt a szomszédban... (*Sziszegve.*) Azonnal kerítesz nekem egy sarlót! Érted? A föld alól is. Tizenkét perced van! Mérem! (*Kilöki, visszafordul.*) Nálunk minden van, hölgyem. Min-den! Nemcsak kenyérral él az ember, ugye.

Nagyika:
Mi? Kenyér is van?

Nagy:
Ezt csak úgy mondtam. Hasonlat, tetszik tudni.

Fény Julira, aki kint telefonál.

Juli:
Li, édes... drága, drága Li... nem, nem sírok... Csak ez nagyon-nagyon fontos... figyelj, nincs véletlenül egy sarlótok otthon? Igen, sarló. Nem muszáj új legyen, a néni úgyse lát jól... Melyik, melyik... Hát az a néni, amelyik meg akarja venni! Nyúlhoz kell. Most azonnal, érted? Igen! Azonnal! Nem, nem adom vissza sajnos, nem. Hozod, ugye, édes drága? Igen? Cuki vagy. Szeretlek. Puszika!

Fény vissza a boltra.

Nagy felmászik a létrára, takarásban leveszi a butykoszt, próbál rejtve inni, lemászik, folytatja, amit az imént beszélhettek.

Nagy:

A kislány? Kinek mi köze, hogy hogy bánok vele? Rendnek kell lenni, érti, asszonyom. Rendet kell tartani! Különben mivé lesz a világ. Az vesse rám az első követ, aki másképp gondolja.

Nagyika:

Maga, fiacskám, túlságosan is szigorú. Sőt, mondhatni, durva.

Nagy:

Kell a szigor! Aki nem tudja a helyét, annak meg kell mutatni! Aki visszafázik, annak be kell verni! Rend és fegyelem! Nincs ennél fontosabb. (*Egyre részegebben, önsajnálat.*) Különben szarrik a fejemre.

Nagyika:

Én csak egy sarlót kértem... Maga meg kilökte azt a szegény kislányt kabát nélkül ebben a szélben.

Nagy (*széles gesztussal*):

„Indítsd a sarlódát, Uram, és arass, mert a földnek aratni valója megszáradt!”

Nagyika:

Jelenések könyve. Mit gondol, nem tudom? Ismerem én a maga fajtáját. A szája nagy, a szíve kicsi. Az egyebéről nem is beszélve... De hiába prédikál itt nekem, akkor se értem, mit ártott magának az a szegény lány.

Fény ki a bolt elé.

Juli áll, fázik. Li jön, hozza a sarlót, Julival teátrálisan ölelkeznek, Li átadja a sarlót.

Juli:

Mi ez? Te, ez nem sarló... Honnan szerezted?

Li:

Az apám fegyvergyűjteményéből. De bizony sarló! Kama a neve. Harci sarló.

Juli:

De hát ez nem lesz jó! Nem lehet vele füvet vágni. Ráadásul az a szemét rögtön ki fogja szűrni, hogy tőled van! Ha megtudja, hogy itt jártál, kinyír mindkettőnket!

Li:

Mondd csak, hogy a budoboltban vetted, tudod, itt a sarkon. Mondd, hogy máshol nem találtál.

Kiáltás bentről.

Nagy:

Röffii!!!

Juli:

Mennem kell.

Li:

Ha még egyszer Röfinek nevez, levágom a fejét! Betömöm a lábujját a szájába! A kínaiakkal nem lehet packázni! Kész! Elég volt ebből! Megölöm!

Juli:
Psszt! Bírd ki még egy kicsit! Kérlek! Ha szeretsz!

Nagy:
Öt-négy-három-kettő-egy...

Juli (*puszit ad Linek és rohan, Li el*):
Itt van! Elhoztam a raktárból, néni. (*Köhög.*)

Nagyika (*Julihoz*):
Nem fázott meg kint kabát nélkül?

Juli:
Nem, nem. (*Még jobban köhög és tüsszög.*)

Nagy:
Ez miféle sarló?!

Juli (*tüsszög, aztán végre*):
Hát ez olyan újfajta.

Nagyika:
Furcsa formája van.

Nagy (*átveszi az irányítást*):
Igen, mert ez... biosarló! Speciális ergonomikus nyél, szecs-kázásra, direkt nyusziknak. Forradalmian új, rekordidő alatt termel, multifunkciós, turbó. Memóriahabos nyél, géllakkozott, pácolt, élre csiszolt napérlelte bükkfából. Igazi finn, szaunakályhában és százfokos vodkában edzett acélpenge. Szinte magától vág. És csak húszezer, csak ma, kedvezményesen.

Juli:
Kérem szépen, vegye meg a néni. Nagyon fontos.

Nagyika:
Jó, jó... Értem én, miért. (*Kiveszi a pénzt, fizet.*)

Kint csörög a telefon. Nagy kimegy a pénzzel.

Nagyika:
Most már megmondhatja, honnan van. Lopta valahol?

Juli:
Isten őrizz. Kaptam. Harci sarló. De jó lesz fűre is. Nagyon tessék vigyázni vele, szörnyen éles.

Nyomozó (*kommentál*):
Őszinte szó... – e szép gyerek
fegyvert kapott kezébe,
csak kard által ne vesszenek!
Tán nem halnak meg mégse...

Figyeljenek – forró a nyom,
a végzet sejthető,

én nem szólok most, ráhagyom,
hadd döntsön az idő.

Juli hálókamrája a bolt felett.

Juli:
Örök magányban hervad egyedül,
kit zsarnok önkény bús rabláncra vet,
friss ifjúságát sirathatja egyre,
és sorsa örök megaláztatás...

Li (*létrán mászik felfelé az ablakához, letről*):
Ó, szerelmem, egy szörny szolgája vagy csak,
nem magad ura, tőlem tiltanak
mert nyelvem s hitem más, mint a tied,
de jövőnk, az közös lesz, esküszöm,
tanúm az ég és minden csillaga,
hogy nemsoká kiszabadítalak,
ó, Júliám... Kis Julim...

Juli:
Te vagy, az Li?
Édes szerelmem, társam, mindenem!
Jer, mássz be, vár az illatos szoba,
s a nászi ágy, mely koporsónk lehet,
ha rajtakapnak... Csitt, csitt! Csak vigyázz!

Song – Kar (*a többiek mind*):

Óóóó...
Óóóóó...
A balsorsú szerelmesek
sötétbe összebújva
megünneplik az életet
csókolnak újra s újra

míg Apubácsi aluszik
csupa harag az álma
és elszámol megint húszig
dühödten prédikálva

Nyomozó:
És másnap reggel a boltban -
de nem mesélem el, jól van,
inkább nézzék meg jól önök,
én addig... Nos, mindjárt jövök. (El.)

Juli álmosan tesz-vesz.

Nagy (*hátulról megijeszti*):
Bu! (*Azonnal lefogja a szemét.*) Na, ki vagyok, ki vagyok?

Juli (*vergődve*):
Engedjen, Apubácsi, dolgoznom kell.

Nagy:
Dolgozni? Az nem kifejezés. Fel kell nyalni az egész boltot. Szellőztetni, port törölni, elrendezni hátul a dobozokat...

Juli:
Igen, tudom. (*Ásít.*)

Nagy:
Ha nincs rend, nincs ebéd. Ki mint vet, úgy arat.

Juli:
Megcsinálok, megcsinálok! (*Dolgozik, ahogy lehajol, Nagy fogdosni vagy ölelni próbálja.*)

Nagy:
Naaaa, nem kell megijedni. Jót akarok én... Jó lesz...

Juli (*kézzel-lábbal ellenáll, végül kiszabadul és szembefordul*):
Ha még egyszer hozzám nyúl, megölöm, érti?! (*Kirohan.*)

Nagy (*magának, bosszúszomj*):
Na, várjál csak, kis cafka. Ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát. (*Böfög. Esetleg iszik még.*)

Nagyapó (*belép a boltba*):
Jó napot.

Nagy (*összeszedi magát*):
Jó napot. Mi kéne, ha vóna?

Nagyapó:
A feleségem azt állítja, itt mindent meg lehet kapni.

Nagy:
Az influenzát kivéve, tisztelt uram.

Nagyapó:
A nejem vett itt egy remek sarlót.

Nagy:
Igen, igen! Sarlót. És bevált?

Nagyapó:
Prímán lehet vele nyulat ölni. Hatot is levágtam az előbb, kucsmának, tudja... már vízhólyag nőtt a tenyeremre. Nézze csak meg... (*Előveszi a véres sarlót, a hátán hordta, mint egy nindzsa, suhogtatja.*) Sitty-sutty, nyissz... Meg se mukkantak.

Nagy:
Parancsol még egy sarlót, kérem tisztelettel?

Nagyapó:
Nem, egyelőre elég egy. Nekem most másegyébre van szükségem. (*Elteszi a sarlót.*)

Nagy:
És miről lenne szó?

Nagyapó:
Miről, miről... Na... Mindjárt eszembe jut... Róza, róza, szkleróza... lássuk csak... (*Egy papírt halász elő, olvassa, felderül az arca.*) Igen... Ez az... Szóval... Múlég van?

Nagy:
Múlég...? Mifele múlég...? (*Szünet.*) Szárazlég vagy nedves? Nimfa, streamer, bucktail vagy attraktor?

Nagyapó:
Hát, nem is tudom... Mi lenne a jobb... Nedves. Az én koromban már horgászáshoz se jó más-milyen.

Nagy:
Nedves, az sajnós, momentán, pont nincsen.

Nagyapó:
Akkor... attraktor?

Nagy (*rávágja*):
A külső raktárban.

Nagyapó:
Aha. Jó. Akkor meggondoltam magam. Nem is múlég kell. Inkább igazi.

Nagy:
Igazi légy? Maguk aztán szeretik az állatokat.

Nagyapó:
De nem mindegyiket. Csak amelyik megérdemli. Aki rossz, azt ripsz-ropsz... De nem ez a lényeg. Van légy, vagy nincs?

Nagy:
Röffii!!!!

Juli (*jön*):
Igenis.

Nagy:
Hozzál az úrnak azonnal egy legyet!

Juli:
Legyet. Értem.

Nagyapó:
Á-á. Csontit kérek.

Juli:
Dehát ez nem horgászbolt...

Nagy:
Csontit? Csontit kér. Hát persze. Jó, akkor csontit. Röfi! Kapsz öt percet!

Juli:
Na és hanyat tetszik parancsolni az úrnak?

Nagy:
Hogyhogy hanyat? Hozz, amennyit bírsz.

Nagyapó:
Á, nem baj, ha nincs raktáron. Annyira nem fontos.

Nagy
De van raktáron. Van. Van és van! Nálunk minden van. Ez a filozófiánk. Nem ismerünk lehetetlent. Röfi, mars, egy-kettő! (*Rácsap a fenekére, lökdösi kifelé.*)

Juli ki.

Nagyapó:
Hagyja már azt a szegény kislányt... Ne macerálja...

Nagy:
Kérem, drága uram, ebbe itt most ne szóljon bele, ha lehetséges. Csontit kért, csontit kap, vén csont csontit, na ugye, szemet szemért, fogat fogért, punktum. (*Kint csörög a telefon.*) Itt várjon meg! (*Ki.*)

Fény Julira.

Juli (*kint telefonál, Li-vel*):
Li, édesem, mi is az a csonti? És azt én most honnan vegyek? Igen, most kell, most azonnal! Nem, ne gyere ide! Csak mondd meg! Ne káromkodj, légy szilárd!

Nagyanyó (*bejön a boltba*):
Meglestem ám, mi történt az előbb. Én mindent látok. Kihallgattalak.

Nagyapó:
Igen, ez a vadállat bántja ezt a szegény kislányt.

Nagyanyó:
Kiforgatta az örökségéből.

Nagyapó:
És cselédnek tartja.

Nagyanyó:
És eltiltja a szerelmétől.

Nagyapó:
Van már fíúja? Kár...

Nagyanyó:
De van ám! Eszedbe ne jusson...

Nagyapó:
Ó, szerelem!

Nagyanyó:
Ó, szerelem... Emlékszel, amikor a telehold alatt...

Nagyapó:
... sétáltunk a temetőben... És leültünk egy sírra csókolózni... Ó lágy, balzsamos lég...

Nagyanyó:
Egy cseppet se féltünk! Átforrósodott minden, lüktetett és élt az egész világ!

Nagyapó:
Mint egy fájó fog.

Nagyanyó:
Á, menj már... Fájó fog... Persze, van benne valami. Úgy fájtunk egymásnak, amikor el kellett válnunk, úgy kívántuk egymást... Kínzott, mint a fogfájás. Igazad van.

Nagyapó:
Na látod. Egymás fájdalma vagyunk, és egymás kamillás borogatása. Ma is, mint régen. Pont úgy. Nem igaz?

Nagyanyó:
Édes masszázsom, vén sósorszeszem... *(Gyengéden átöleli, majd a kirakathoz húzza Nagyapót, kinéznek az utcára.)* Látod őket? Hogy borulnak egymásra? Hogy... kamillázzák egymást? Ekkora fájdalmat nem lehet másképp elviselni.

Fény a fiatalokra.

Li:
Ó, szép szerelmem, ne sírj már, mi bánt?

Juli:
Liszt kukac kell, vagy csonti, vagy ha nem,
az eleven légy, az is megteszi.
Hadd köpje be a légy piszkos világot,
hadd legyen horgán eleven csali,
nyüzsgő élet a jég hideg halálon!

Li:
Eleven légy – és vidám, édesem!
Kutya legyen, ha nem szerzek legyet!

Juli:
Meg csontit, édes, hozzá csontit is,
mert máskülönben gaz gyámom megöl!
Ó, ne, ne, itt jön... Végünk is van, ah!

Nagy (*jön*):
Ó fertelem! Ó átok! Rothadás!
Hogy rogya rátok holdastól az ég!
Enboltom előtt ily gyalázatot!
Egy idegen és lyányom, mindenem...!

Juli:
Nem vagyok lyányod!

Nagy:
Lódulj csontiért,
tégedet meg, rongy csábító, megöllek!

Li:
Én öllek meg, te, bakkecske, te szörny!
Nem élsz holnapig! En garde! Kard-ki-kard!
(*Boxállásba áll.*)

(*Juli közéjük veti magát, kézen fogja és elrángatja Li-t.*)

Nyomozó (*song*):
A szenvedélyük lángoló,
a lángolásuk szenvedő,
a szakadékon táncoló,
a szélbe szálló szemfedő,

a szerelem nehéz, bizony,
most megláthatják mindenek,
véres viszony, csak nézd, iszony,
te szenvedsz, én is szenvedek,

itt mindjárt meghal egy személy,
pondró vagy pille, még titok,
ha elsodor a szenvedély,
e tűzpatak ma ölni fog.

Fény bent.

Nagy (*bemegy a boltba, és szó nélkül törni-zúzni kezd, időnként ordít, a jelenet egyszerre félelmetes és komikus. Közben mintegy futtában előveszi és meghúzza a butykost, visszat teszi a helyére, már nagyon részeg*): Te rohadt ringyó! Áááá!

Nagyika (*kedvesen odamegy, megpróbálja megsimogatni, csitítani*):
Semmi baj...

Nagy odafordul hirtelen, felemeli rá a kezét, majdnem megüti.

Nagyika:
Jól van, jól van, na... (*Hátrál.*)

Nagyapó:
Most már aztán elég! Te disznó! (*Előveszi a sarlót, odamegy a tomboló Nagy mögé, komikus néma-*

játék, ahogy Nagy, aki nincs tudatában a veszélynek, mindig dühöngés közben eltáncol a sarló útjából. Ezt a telefon csörgése szakítja félbe.)

Nagy kimegy, hallatszik, ahogy beszél. Közben látszik, ahogy mászik fel a létrára az italáért.

Nagyapó az ajtó innenső felén áll az épp leeresztett sarlóval, aztán sóhajt egyet, lassan felemeli a sarlót, és kimegy Nagyhoz, hogy a színfalak mögött megölje. Puffanás, a létra ledől, a beszéd elhallgat. – Itt árnyékban látszhat esetleg a gyilkosság, több ütés is lehetséges, de a jelenet inkább megkönnyebbülést jelent, mint horrort. Rövid idő múlva nagyapó visszajön, a véres sarlót ledobja a sok szétdobált tárgy közé. Csend...

Nagyika:

Háromba vágta, édes jó Lajosom?

Nagyapó:

Háromba, hogy a franc essen belé. Fej, tor, potroh.

Fény el.

Csend, egyedül a leesett kagyló telefontónus-hangja hallatszik. A félhomályban megszólal a:

Kar (mindenki együtt):

Vigyék a holtakat! Vagyis a holtat.

Kérdés, hogy eztán megnyugodni hol tud.

Vérében fekszik, senki sem siratja,

a pokolban már várja régholt atyja.

Még jó, hogy többen nem haltak utána,

vagy igen? Meghalunk, tartja a fáma.

Jaj nekünk, szegény bűnösöknek... Vége,

letaszíttatunk az örök sötétbe.

A Nagy Bíró vizsgálja meg szívünket,

és egyenként könnyűnek talál minket.

... Bocsásd meg, Atyánk, a mi vétkeinket...

(ide gregorián dallamfoszlány is jöhet esetleg)

Fény a Nyomozóra (vizsgálóbírói szerep).

Nyomozó (*tapsol*):

Csak szép sorban!

Álljatok ide mind!

Nem, kor, magasság és szemszín szerint!

Ki köztünk él, ártatlan nem lehet –

ki mondhat rajtatok ítéletet?

E véres sarlót lepik a legyek,
de igazságot végül hogy tegyek?

Rajta mindenki ujjlenyomata,

és ölni mindenkinek volt oka.

Egynek a bosszú, vagy épp a vagyon,

más tán mérgében ütötte agyon –

s az öröklét pótléka ideleinn:

a rossz portéka, a szent szerelem

szintén a gyilkosságot indokolja –

de tudjátok mit? Nyomás a pokolba,
vissza a véres tett után a sorba,
kezdjétek élni, kész, kezdjétek újra.
Nincs Anyaisten, nincs, ki megbocsásson,
a véres sarló arat a világon.
E szörnyűségből nincs más kiutunk,
csak egy: a hold, s a mámor.
És most – igyunk!

Záró zene: Doors

Show me the way to the next whisky bar
Oh, don't ask why, oh, don't ask why
Show me the way to the next whisky bar
Oh, don't ask why, oh, don't ask why
For if we don't find the next whisky bar
I tell you we must die
I tell you we must die
I tell you
I tell you
I tell you we must die

Oh, moon of Alabama
We now must say say good-bye
We've lost our good old mamma
And must have whisky
Oh, you know why.

Császár Szabasztiján: Cím nélkül

Bánki Éva

A tengeribetegség-járvány¹

(Velencében, február végén, a halottak felvonulása után)

A tavasz első leheletével az ír küldöttség is megérkezett Velencébe.

De Riolda és Shiobian még napokig nem találkozhatott velük. Mert miképp Benjamin mesélte: hiába fogadták az íreket a San Zaccariában szívélyesen, mi több, egyenesen lekötelező tisztelettel, az apátot a lebegő paloták között röggön veszedelmes szédülés fogta el!

És még ha csak az apátot! Ahogy a tizenegy szerzetes – csupa nyurga fickó, született birka-pásztor mindahány, mesélte nevetve Benjamin – az első reggel kipillantott az ablakon, nem bírtak a tengeribetegségükkel.

Hányinger, fejfájás, szédülés. Rejtélyes kiütések.

Azóta a San Zaccaria orvosai egymásnak adják a szállásukon a kilincset.

Riolda nem nevetett, még udvariasságból sem: Benjaminnal ellentétben nagyon is valószínűnek tartotta, hogy ez az egyszerre vén és fiatal város, könnyen megsebzí azokat, akiket el akar bűvölni.

Nem kevés északi utazó látja ezt a csodálatos várost a pokol előszobájának. És nemcsak az írek kapták el a rejtélyes tengeribetegség-ragályt: ugyanazon a napon ágynak dőltek a Lyonból érkezett a frank követek, egy isztriai kereskedő és egy Aquincumból menekült család.

– De hát mire számítottak? – álmélkodott Benjamin. – Azt hitték, hogy valami elhagyott szigetre érkeznek? Azt képzelték, hogy itt mindig síri béke van? Nem tudták, hogy most kezdődik a karnevál?

A reggelek még békésen teltek, az asszonyok békésen elindultak a piacra, a munkások a hajóműhelybe vagy a sólepárlóba, de délutánra már megteltek a csatornák összefogódzkodva táncoló, bőgő, visító, röhögő, fintorgó, fáklyákat lóbáló maskarákkal.

Az ünneplők láttán először Riolda is azt hitte, hogy halottak lármáznak az utcákon, és öröngve követelik, hogy az élők visszafogadják őket: invitálják a házaikba, osszák meg velük az életüket, az álmaikat és a gyerekeiket.

Ő maga persze mit nem adott volna, ha valamilyen módon újra találkozhat az édesapjával, vagy ha ebben a csalóka, titokzatos városban beszélgethetne az idő természetéről régi tanítójával, Illighaennel! De ezek a prüszkölő, vigyorgó, fintorgó, sóhajtozó, tombolva nevető maskarák nem elrejtették, csak megszegényítették a halottakat.

Vagy én is egyszer ilyen északi széllel érkező, tombolva táncoló, fintorgó boszorkány leszek?, töprengett.

A ragályos tengeribetegség Shiobiant is megfertőzte.

Hányt, belázasodott, és se könnyölgésre, se fenyegetésre nem mert előbújni a kamrájából. Napokon át összegörnyedve zokogott, és arra sem volt hajlandó, hogy a Torcellóból érkező maskarákat és a ketrecbe zárt vadállatokat megtekintse az ablakból. Pedig a ketrecek körül napokig tomboltak a város gyerekei.

– Babonás északiak vagytok – nevetett a cselédjein Benjamin – Nincs érzéketek a tréfához, a könnyű mulatságokhoz.

Ő maga boldogan elrohant, mert látni akarta a táncoló medvéket a Rialton.

Mert Benjaminnak, azaz Velence közkedvelt Guidójának volt érzéke a könnyű mulatságokhoz. Boldogan vetette bele magát a holtak felvonulásába, örömmel táncolt, lelkenedett, lakomázott, udvarolt, és közben persze mindenkinek elmesélte, hogy „drága, jó szakácsnője”, az

¹ Részlet az *Elsodort idő* című, 2017 őszén megjelent regényből.

édes, kicsi Riolda mennyit rémüldözik, az inasa pedig azt hiszi, hogy a halottak beszennyezik az emlékeit.

Ő, Benjamin nem félt a halottaktól, talán mert Shiobian szerint nem is emlékezett rájuk. Minden nap új álarcot készített magának, és készült arra, hogy papírkoronával a fején táncoljon a legutolsó mulatságon. A vicsorgó maskarák egy cseppet sem borzasztották – mert talán a maszkok olyanok voltak, amilyenek ő látta az embereket: az egyik vigyorog, a másik teli torokból hahotázik, a harmadik kidugja a nyelvét, és mulatságosan rémült pofát vág.

Barátok és ellenségek, nyertesek és vesztesek.

Shiobian a karnevál, az őrző zenebona tetőpontján bejelentette, hogy ez a vörös falú ház immár helyettük is szégyelli magát. A pince mélyén, a farakások alatt emberi vért talált.

– Haza akarok menni – zokogta, mikor Riolda rémületében orvost hívott hozzá.

Aztán egyszer csak vége lett a példátlan felfordulásnak, nyüzítésnek, zsidongásnak, őrzőségnek, a holtak eszeveszett vonaglásának: a betegek meggyógyultak, a harangok mindenkit bűnbánatra szólítottak.

A velenceiek a Szent Cassian-templom előtt ünnepélyesen elégették az álarcaikat.

Hogy mi lett a medvékkel, a ketrecbe zárt vadállatokkal, azt senki sem tudta.

A dagály órájában, a farsang utáni második reggelen, a tizenkét ír szerzetes ünnepélyesen bevonult a vérvörös kövekből épült Romerini-palotába.

A piacról hazatérő Riolda már így pillantotta meg őket: a nagyterem padlóján, a halhatatlan madarak közt térdepelnek, és lehajtott fejjel átveszik Szent Brúnó nyersselyembe göngyölt koponyacsontját. Még csak ki sem merték bontani a drága selyemtekeresztet, a karjukban dédelgették, mintha gondosan bepólyált, törődésre váró, beteg csecsemő lenne.

A megilletődött csendet Benjamin krákogása szakította félbe.

Udvariasan biztosította az apátot az ereklye „kiváló minőségéről”, majd miután a vendégei visszautasították az ünnepélyesen felkínált reggelit, rögtön a fizetésre, a tarisznya ezüstre terelte a szót.

Szakszerű kutatómunka... Több éves vándorút...

Nézzétek csak ezt az aranyozást, testvéreim!

Nemcsak szavakból élünk... megértitek, ugye, barátaim?

Shiobian és Riolda csendesen hallgattak.

Mert a ki tudja honnan előkapart koponyacsont a szent csendtől, a barátok érintésétől ezekben a percekben töltődött fel láthatatlan erővel. Nehezebb lett, fényesebb. Egyre súlyosabbnak, sőt elevenebbnek tetszett, ahogy a várakozó csendben egymásnak adogatták a szerzetesek.

De Benjaminsal nem lehetett packázni.

Az apát felsőhajtott, és mulatságosan fújtatva egy kis zsákocskát lökött Guido Romerini lábához.

Miután Benjamin végzett a pénz átszámolásával, és udvariasan sajnálkozott, hogy nem kocinthat szent Brunó vagy valamelyik „jó fiú” egészségére, mulatságosan elérzékenyült arccal az apáthoz fordult:

– Egy igaz keresztényekhez méltó, jámbor szívességet szeretnék kérni tőletek, derék testvérek! Ez a házamhoz tartozó két kitűnő keresztény, a mellettem álló asszony és fiúcska majd eleped a szülőföldjéért. Ez a kedves, kicsi asszony, a szakácsnőm a három gyerekéért, ez a szegény kisfiú a szüleiért. Meglátjátok, a szakácsnőm férje, Nem-tudom-hányadik Ez-meg-ez, egy roppant derék, keresztény király majd illő jutalomban részesít benneteket. Nagyon hálás lesz, hogy visszakapja tőlem az asszonykáját épen és egészségesen. Ahogy illik és kell.

És búcsúzóul Rioldára kacsintott.

Végső megszégyenítésül, gondolta Riolda.

Hadd higgyék ezek az „ájtatos birkapásztörök”, hogy a nagy üzletember a szeretőjétől vesz búcsút, a drága, kicsi asszonytól, akit nagylelkűen hazaenged az urához.

Mintha selyemkendőbe göngyölt koponyacsont volna.

De nem volt értelme a visszavágásnak. A szerzetesek nem is figyeltek Benjaminra, a legcsekélyebb hajlandóságot sem mutattak a pajzán tréfálkozásra, ráadásul a „hangos tiltakozással” Riolda a jámborságát kockáztatta volna.

A tizenkét szerzetes még mindig úgy adogatta körbe-körbe a csontot, és úgy mosolygott, mintha Szent Brunó vagy a saját kisfiuk születését ünnepeznék.

És annak is örültek, hogy pár órán belül itt hagyják ezt a vérző falú házakkal teli várost.

Shiobian viszont annyira félt attól, hogy a végén a szerzetesek nem viszik magukkal, hogy a nyomaték kedvéért sírva fakadt – bár talán nem is volt szükség *nyomatékra*, a szerzetesek olyan hálát éreztek, hogy egy marhacsorda elszállítására is örömmel vállalkoztak volna.

Számukra ez a város nem volt más, csak a romlás túldíszített kapuja. A pokol előszobája.

Van-e keresztényhez méltóbb hőstett, mint kiszabadítani innen egy asszonyt és egy gyereket?

A legidősebb barát rámosolygott Rioldára:

– Légy hálás, asszony, hogy Szent Brúnó társaságában utazhatsz.

Riolda lesütött szemmel meghajolt.

Shiobian pedig őrjöngve kiszaladt a ház elé, hogy a napfényben hunyorgó hidaknak odakiáltsa: *indulok*.

Riolda tűnődve nézte a kisfiút. Hiszen nagyon jól tudta, hogy néhány év múlva majd mindkettőjüket elemészti a vágyakozás ezért az álnok, ifjú és vénséges vén városért.

Liliana Spiktorenko (Oroszország) munkája – Ludvig Nemzetközi Művésztelep

Fa Ede

Részletek egy tengerész szerelmi naplójából

I.

öntelt toronynő tán ősgermán gének június bekukkant s ő is elámul nem mindennapi ahogy
e jégtündér fagyit mér négy adag fölé bódítón feszíti ki vaníliavállát nőillatával őt falom most
minden jéggombócban cukorbetegség ad majd szárnyakat de létzamattól lesz mézédés a
nemlét

*

elvergődnék érte akár egy nyugtalan hímlazac a lét-torkolatig

*

víztánchoz ülök szobrok szemével bámulok egy kéklúzos hegyet már mindenhol és minden-
ben csupán az ő arcát és lényét keresem nem-kop-pan-nak-itt-mel-let-tem-köny-nyú-lép-
te-i

**

ma a mosolya ébredt fel harag helyett melle kifeszül csúcsain fény fény ugrani kész párduc-
ként készülök öröme egy ágygá s két testté válik a világ

*

önzésünket ölelésbe fojtjuk s még önzőbbé válunk tán a végtelenből is kilöknénk egymást
hogyan magunkon túlérjük egyetlen pontba zsugorodva boldogan

*

vízparton pihen nyüzsgő nyárutó hallják a vízben táncoló tükörfák zenéje már álom

*

teremtődés és pusztulás közé szorult emberpárt már semmi sem áztat meg kell kapnunk min-
dent kegyetlen kor ez felzabáljuk önmagunkat

*

nyugalomra nem lel az ész kijátszható a kozmosz ősi rendje és a gének időgépén a lét mögött
kőkori rém csak kullog a halál

**

kávét zubogtat a csüggedt vérnyomásra és sárkánnyá lesz tőle hogy megláttam már azt is
bánva bánom

*

hej minden tárgy röpülni kezd a szoba harctéri zug a Nap vérvörös csak a romeltakarítás ad
örömet

*

nagy szerelméről sír gyászmelódiát imádott képét könnyel üldözi árnyával pöröl én mindig
idegen voltam Vivaldi most egy hegycsúcson sípol Bach orgonál a csillagok között

*

ellentmondasz te jó és rossz felednek sosincs unalom sebzels gyógyítsz a világ küzdőtér más-
ként sosem teljes ezt kerestem benned együtt rombolok percnyi vészteddel mire összeállna
életünk beledúlsz szanaszét repülnek a dallamok és képek

*

lomhán növekszik mássá az önmagát fényrobajjal másolgtató világegyetem mi magunk is
örök-újjá változunk naponta

*

mintha nem javulna semmi sohasem

indigÓGYEREKEK

CSAPÓ ÖCSI

apu meg anyu folyton marják egymást ha megkérdem miért
a tévé elé löknek

ha tigriséknek tévéje volna nem a vérengzést mutogatnák éjjel-nappal inkább azt hogy a köly-
keiket nyalogatják és játszanak velük

Laci bá' pénz nélkül vénült meg egyedül van harákol nyög jajgat de „otthonba” nem megy juj
ott csak veszekednek és
meglopják egymást

két szobával odébb Szűcsék olyan vének mintha már halottak volnának csak a mosolyuk él
még egy kicsit

minden szobából tévéhang megverték amikor ráfirkáltam a falra pedig az ákombákom sokkal szebb
mint a sikoly

Frici az unalomig mutogatja hogyan kell gyomorszájba vagy fültövön csapni valakit légiós lesz és lő szúr
akaszt mert irtó
boldog akar lenni

baleset volt összecsődtünk három halott igazibbak voltak mint a tévéhíradóban

Margóék kétszer is fürödnek naponta micsoda brancs folyton a kezüket mossák és hogy magukat sze-
rethessék mindenkire prűszkölnek
és fűjnak

nem én fojtottam olajba a tengert nem miattam lettek öngyilkosok a delfinek meg a bálnák

itt minden gyerek asztmás sok a kocsi télen a fűstködöt metélni lehet van aki már mást sem olvas csak
agyonszínezett autóreklámot

a föld már túl szűk parkolóhely asztronauta szeretnék lenni a holdállomáson magam köré képzelek egy
erdőt

ZSOLTI GYEREK

mi még tudunk havazni meg hőemberkedni nyáron is
játékainkhoz gondolunk ki telet és nyarat sosincs farkasordító hóvihar meg ebdöglesztő kánikula

leginkább pillangósdit szeretünk játszani ilyenkor színes szárnyakat képzelünk a hátunkra lepkék va-
gyunk toronyházként meg föl és alá liftezünk magunkban

mi egy kis deszkán még a tejút széléig is el-elrakétázunk Misi aszongya ő most zsebre vág minden kék
és zöld bolygót és tízmilliárd évig golyózik velük

Riersch Zoltán

Kor, kép, torz

A hallomás nem ismeri Istent.
Az értékeimnek vallott percek tömegsírban.
Gondolataiból él, ki még él,
légzőgyökereibe kapaszkodva kúszik felfelé a gödörből,
a lassan pulzáló élet peremén
sír a Jelenések könyve. Minek a csak szöveg
békétlen hangokból? Múltbéli bölcsességem
vajon gazdagságom? Lángokból mentett
computerek árnyékában vackot vetettem.
A lehúzott redőjű tudat mindennapos.

Minden perc, gondolat, ha érted, néha érdem.
A sűrű ködben sétálva
fehér csontokat láttam a téli kertben.
Egykor volt tengerpart, ma néhány bokor, cserje,
s az ágakon jégmadárdalos zúzmara.
Nem hiánya túlélésnek a megsemmisülés.

Pereg a film.

Mégsem forog a föld

Csicsíja babája... Minek születnél...
Tavaszi szél vizet áraszt...
Mint a mókus fenn a fán...
Vörös Csepel...
Szulikó... Hazám, hazám...
Gyere ülj kedves mellém...
Komáromi legény vagyok...
Vége van már a lakodalomnak...
Viharként tombol már a messzi távol...

Még nem szól a kakas

Sötét van. Még nem szól a kakas.
Arcod sötétben simogatva reszket aszalódott kezem.
Kakasszóra rövidebbek az éjszakák.

Kedves, vajon, emlékezni fogsz,
s ti, emlékezni fogtok-e rám?
Naaa, – nem most. Minek.
Később, – talán:
trallala... trallala... egy rigófüttyös
szélborzolta délután...

Erdős Attila

Kavics vagyok

Kavics vagyok a vízparton,
edzett, sokszínű kődarab.
Versekkel kínozom önmagam.
Féregként rágom a semmit:
képzelt szivárvány vagyok.

Köteteimben több tízezer szó hallgat
a szerelemről és az életről.

Ecsetvonások a hófehér vásznon.

Méregszagú már a tavasz

Minden képben kibontja szirmát
a nyugtalan jelen!
A születésben rejlő halál az igazság.
Érzésektől nyüzsgő a járda és a tér.

Növekvő zajban –
a belső csend felé.
A holnapot a vénséged rágjá el.

Istent fest az ember,
hiánya az élet radírja.
Mindent, mindent megmárt a kígyó.
Méregszagú már a tavaszi csend.

Berda József emlékére

Gombát találtam.
Egyik kalap-billentve
szólt: „Berda József
kedvence voltam. Ízem
már tiszta líra”

Öt haiku

Eszte kicsi
Csillagom, a nagypapa
egén – te ragyogsz.

A kis unokám
angyalarcú. Szemében
májusi derű.

Mások akartak.
Születésre emlékszel?
Távozásod úr.

Élet játéka:
igaz, gyémánt látomás!
Grafit enyészet.

Ha Isten szólít:
a játék ennyi, elég!
Álmod volt a lét.

Kósa Pál

Ahogy leírtam

Ha megérem én, hogy
elvész a nyomorúság
ütött-kopott zsindele,
s alá nem kell már
kucorogni szegénynek
s hontalannak, akkor
majd mesélni fogod az
utódoknak, hogy minden
úgy volt igaz, ahogy leírtam...

De kérek én...

búzaszemekből érlelt
gabonát,
gabonából őrölt lisztet,
lisztből gyúrt tésztát és
leveles pogácsát;
tavak és tengerek
ízes kincseiből,
erdők és szőlőhegyek
kínálatából;
ózontiszta levegőből és

örök barátságból: sokat, sokat...

Emlékeim

Mintha most is élném,
amit már réges-rég
elfelejtettem.

Néha bukfencel a
szél-áram, benne
keresgélek.

Merre járok,
nem tudom.

A nap, amikor Robert Merle leült borozni azzal, aki jóval az Internet Után született, és azzal, aki még Látott Fakutyát. Talán az újév napján vagyunk.

RM: szörnyen lesoványodtak, uraim, amióta utoljára találkoztunk.

LF: emlékeim szerint még nem is találkoztunk

RM: akkor engedje meg, hogy bemutatkozzam, RM, a híres regényíró meg miegymás... ámbár feltenném rá a szebbik sétatálcám, hogy éveken át egy kávézóban ittuk a reggeli feketét. talán ha a hely változott volna.. de nem, uram, még mindig a rozoga tonett-székek, még mindig az ócska asztalok, itt minden a régi, csak maga változott, és üssön meg a guta, ha nem maga az is, akivel az a botrányos eset történt... na de fátylat rá, hát nézze, legalább a Két nap az életet csak olvasta tőlem? az egy igazán velős darab, és ha nem kedveli a hosszúra nyúló rétek-mezők súlyos könyvtároltélékeit, bizonyos ajánlhatom figyelmébe, igazán nem önhittség azt állítani, hogy ebben megleli számításait. ma már egy Dickens csak elveszi az ember idejét...

LF: de kérem, semmi gondom Dickensszel

RM: ne szégyellje, uram, sokan teszik le a fegyvert éppen a lapok súlya miatt.. igazán rémisztő tud lenni az a pacsmagoló, minden apró incifinci inasra kiterjedő modorosság, hát még ha hét-száz inas hétszáz gúnyája feszíti a regényt. én ilyesmiben nem gondolkodom, ezzel senki nem vádolhat..

IU: ha szabad közbevetnem valamit, és tényleg csak félve, ki vagyok én, amellet persze, hogy kik önök, uraim, bár hogy őszinte legyek, az első kérdés izgat csupán, tehát kérdem én, ki vagyok én?

RM: hogy ki ön? ha nem éppen tegnap ünnepelte volna neve napját, akkor is vígan válaszolnék, mert mindent tudok önről, de előbb nézze csak meg magát abban a szép hosszú tükörben a pult fölött!

LF: nekem pedig, ha nem haragszik, igazán rendelhetne egy eszpresszót

IU: kérem, én ezt nem értem. itt az áll, hogy én, és ezzel igazán nem segítenek a problémámon! egy eszpresszót kérnék, meg egy... legyen még egy eszpresszó. kettőt kérnék.

LF: az enyémet cukor nélkül, tejszínnel

IU: két eszpresszót cukor nélkül, tejszínnel

RM: mi a véleményük Munkácsyról, önök szerint jogos, hogy kiállíthat, míg az impresszionisták csak a függetlenek közt?

LF: ugyan, ön szerint számít, mely terem látja vendégül a képeket, ha az emberek nyitott szemmel sétálhatnak el előttük?

RM: ön talán járt már az impresszionisták bármelyik képe közelében?

LF: természetesen.

RM: és mit gondol, nem túl amatőrök? nem volna jobb inkább asztalossegédnek, gyári munkásnak mind?

LF: miért, ön talán úgy gondolja, hogy a kettő feltétlenül kizárja egymást? gondolja, hogy mindig lesz majd, aki képet vegyen egy nagynevű piktortól? minő maradi önteltség ezt feltételezni, hiszen ön látta az impresszionisták képeit, ám csak a cilindere árnyékából, így hát gondol, amit akar... néha csak kenyeret kér a nép, és ilyenkor a cirkuszi oroszlán menti a bőrét, mert fél az ezüstvillától, fél az ezüstkéstől

RM: de kérem, hagyjuk az oroszlánt, az igazán nem tehet semmiről

IU: honnan tudja, hogy tegnap ültem nevem napját? egyáltalán honnan tud rólam egyebet, mint amit a szemével lát és a fülével hall? miért tud rólam többet, mint én ugyanerről a személyről?

LF: uram, kérem, nézzen szembe a ténnyel, hogy a homlokára van írva minden.

RM: úgy kérdez, mintha nem éppen ön kötné az ember orrára életének minden szegletét. ugyan honnan tudnám, ha nem öntől, aki kiapadhatatlan forrása és szócsöve önmagának?

LF: ami pedig azt a botrányt illeti, igazán tudhatná, hogy a lapok...

RM: ön egy költő. tudta ezt? igen, ön egy költő. hitvány ugyan, mert a sorai kuszák, nyelvezte közönséges, és remélem, nem töri le láthatólag töretlen lelkesedését, de sikertelen is. azt mondanám, ha egyáltalán hinnék az ilyesmiben, hogy ön talán nem a megfelelő kor szülötte. mondja, kérem, hány lába van? kettő? nem gondolja, hogy unalmas, sablonos, a száraz szardínia szürkeségéhez színben hasonlatos ez a szomorú tény? gondolja át.

LF: valóban, tudja, hány kétlábú költő futkos manapság a szajna partján? ahogy mondta, Merle úr, ahány száraz szardínia itt lent az utca végi halasnál. tudniillik nem föltétlenül a legfrissebb áruval kereskedik, ha szabad ilyen finom kifejezéssel leírnom üzleti tevékenységét. két láb? két fül? a két kézzel egyetértek, azzal igazán nem érdemes foglalkozni, na de a többit ... megfontolandó.

IU: meghibbantak? még az sem biztos, hogy tényleg az a költő vagyok, akinek tartanak. adjanak egy papírost. tollat.

LF: sajnos csak szalvétám van. Merle úr, mint híres író, ön bizonyára hord magánál megfelelő célszerszámot

RM: állok szolgálatukra. remélem az időleges emlékezetvesztés nagyobb volumenű versekre ragadtatja majd, mint régi énjének digitális hulladécai.

LF: elmagyarázná, kérem, mi végre használja a digitális hulladék kifejezést, amikor poéta barátunk láthatóan identitászavarral küzd?

IU: kérem, uraim! türelem.

RM: kérnek még valamit? amíg várakozunk, igazán legurulhatna még ebből a rajnai rizlingből

LF: én már két éve nem iszom. tudják, az asszony szerint a káros szenvedélyeim okán vagyunk ott, ahol vagyunk.

RM: hát hol vannak, kedves uram?

LF: a hatodik gyereknél, ha mondom.

RM: tudja nekem is vannak, de ahogy emlékszem, és talán még jól emlékszem, egyiket sem a bor, de még nem is a pipadohány hozta. nem úgy van az, önt, uram, a felesége bizonyára egyéb okból tiltja a szesztől.

IU: uraim, jelentem, elképzelhetetlennek tartom, hogy én legyek az a költő, akit önök oly egyértelműen idevizionáltak. hogy tehetségtelen vagyok, abban ugyan nem tévedtek, de jelen állás szerint mindennemű ambíciónak is híján lennék. ha jutott is, csak torz, nem költői gondolat, eszembe, de mire papírig lavíroztam volna a nyomorult párát, az eltűnt, és ami maradt, azt, ha vernek, sem tudnám papírra vetni. nézzék, erre futotta.

RM: valóban, ez nem sok.

LF: mondja, nem lehet, hogy csak az ihletettsége hiányzik? igazán nem várható el egy költőtől, hogy vezényszóra költsön, mint a kotlós

RM: ha engem kérdez, szerintem elvárható. mit tenne, ha lovát a kovács nem patkolná meg, mert elfogyott az ihlete? nem ihlet, tehetség kérdése ez. ha a kovácsnak van műhelye, patkója, patkolni való lóva, no meg két ilyen tapasztalt világfi, hogy ezt végignézzék, bizony a kovácsnak

költetni kell. már úgy értem önnek. ha ön költő, ön költ. ez az ön feladata, életcélja, hivatása, lételeme.

IU: nagy az esélye, hogy értettem a párhuzamát a kovács és énköztem, és bár nem értek egyet, mert a költő szellemi, a kovács testi erejével keresi kenyerét, ettől még nem lettem nagyobb költő, mint azt a mellékelt haikum mutatja.

RM: haiku, már hogy lenne ez haiku, tudja mi ez, drága poétám? ez bizony egy szép kalligrafikus költemény, és ennél a pontnál kénytelen vagyok beismerni, hogy talán a két lábával együtt is érvényre juthat, legyen akármely világ szülötte, de hogy nem a költészet terén, erre a szebbik sétatálcámat teszem.

LF: a szebbik sétatálcája immáron legalább két fogadás tárgya. felteszem rendszeresen felteszi.

RM: ön kész poéta, ifjú barátunkkal ellentétben. gyanúsnak találtam már az első találkozá-sunkkor. az orra rándulása árulta el.

IU: tudják, minél többet esik szó a kovácsmesterségről, annál inkább magaménak érzem.

RM: esett szó a kovácsmesterségről? bizonyára elejthettem a történet fonalát a két pohár közti súlyos szünetben.

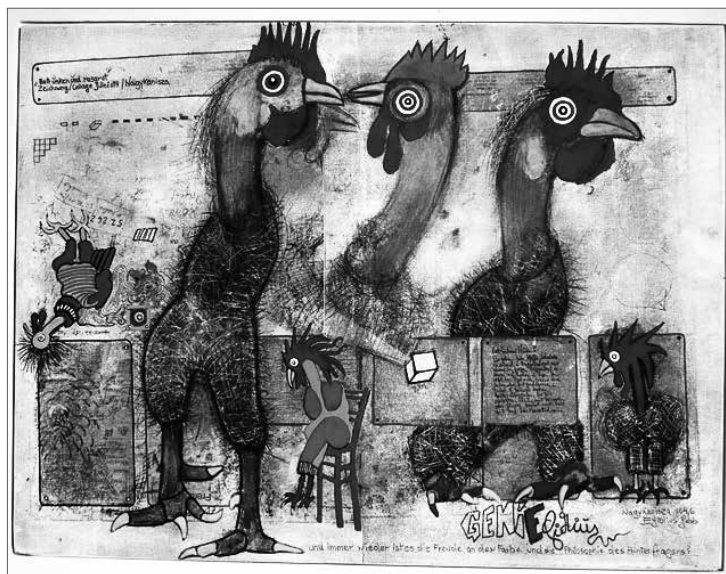
LF: az író, a költő és a kovács asztalánál egy ilyen apróság nem okozhat fennakadást, mindazonáltal ma reggel azzal a gondolattal keltem a feleségem és hat gyermekem mellől, hogy kísétálok ide, a megszokott sörözőmtől két utcával lejjebb lévő kávéházba, és új káros szenvedélyt találok magamnak, amit hat gyermek és egy sok mindenre kapható feleség mellett is gondtalanul űzhetek. jól sejtem, uraim, hogy önök segíthetnek rajtam?

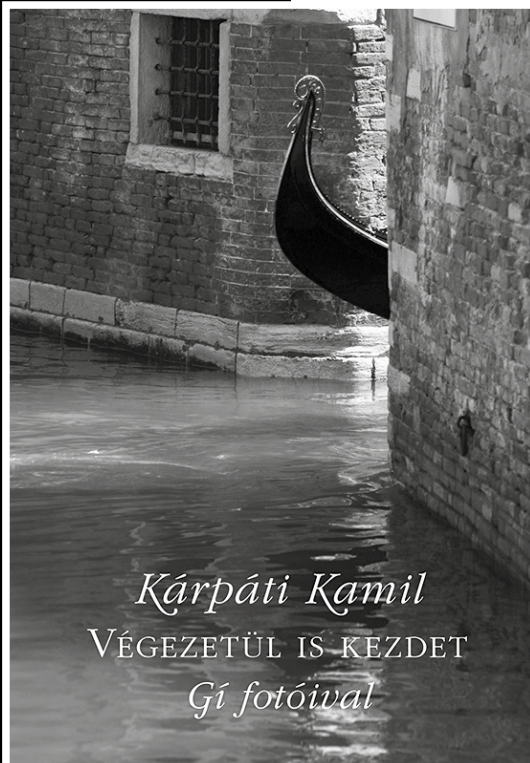
RM: a hosszú éjszaka, a világvége és rövidke emlékezőtehetségem működésbe léptek. kérdem én, van értelme új szokásoknak nekiesni most, amikor talán minden szokatlanul üres lesz és hideg?

IU: tudja, ha nem gondolnám most már véglegesen, hogy szakmám a kovácsmesterség, azt gondolnám, ezt már olvastam valahol. nem ön az, aki számára a világvége csak egy új világ kezdete?

LF: Merle úr hajlamos a legrosszabbat feltételezni az eljövendőről. tartsák meg az aprót, remélhetőleg lesz még esélyük máshol visszaadni.

Egidius Golob (Ausztria) munkája – Ludvig Nemzetközi Művésztelep

Szakolczay Lajos

A teremtés eldorádója

● Kárpáti Kamil *Végezetül is kezdet* – *Gí fotóival* című kötetéről

A Kárpáti Kamil válogatott verseit és Gí fotóit közreadó könyvnek különös alcíme van: *noah-noah versek*. Mit takar ez a költeményeket *megjelölő* jellemzés? Sok mindent. Még aki korábról ismerte is a *négerként* az erzsébeti pokolban és az itáliai napfény: Mantegna gyönyörűségeiben megmerülő lírikus költészetét, annak is talány (noha egyre inkább megvilágosodó talány) eme filozófiai, létezéses technikai megnevezés összetettsége.

A noah-noah nem más, mint szabad kitekintés öntörvényünk zárt kalodájából a szabadságba. Elfogadása, sőt élethossziglani hangoztatása a fiatal nő iránti szerelem mindenhatóságának, beleértve az évtizedek alatti korosodás-elmélyülés bársonyának összes hatását is. Életet nyitó, halált váró kezdet. A szép bebarangolásának, *megélésének* tébolya. Kezdet, amelyben az én megdicsőülése éppúgy benne van, mint a nemzetet, tágabban az emberi nemet bíráló szenvedély. A maszk alóli kitekintés záloga. „Színpad a vers – téged játszik. / Előhal – hogy megmaradj te?! / Földrobbantó! Katarzisosd / állítsa meg a végzetünk! (?)” (*Hogy éljünk?*). Emberiséget szólító, Vörösmarty *Vén cigányát* és az „átlósutcai” piktorok, Rátkay Endre és Gaál Imre látomását keretbe foglaló himnusz.

Gí, a megtalált égi angyal királynővé öltöztetése a huzatos pesterzsébeti léleksikátorban – mindvégig *itáliai*, majdan be is teljesülő lázzal – éppolyan „noah-noah”, mint a nemlét föltornáztatása közös szabadság-szárnnyalássá. Méghozzá egyazon szárnnyal, illetve minden béklyót.

Ha nincs noah-noah, ez a kacifántos mindenség-faktor, csillagsátrat vonva még a megaláztatás égisz növekvő bokrai fölé is, akkor is érezzük a Kárpáti Kamil-i vers elementáris erejét, sugárzását. Ahogyan az életrajz (benne a *couleur locale*, a helyi szín) a stációk lírává oldásával kozmikus kertet (paradicsomi kertet) tágul – az összes pesterzsébeti, a művészet keresztyén megfeszített-megfeszülő cimborával, a költő Csillag Tiborral s a festő Gaál Imrével és Rátkay Endrével –, úgy válik egyre nyilvánvalóbbá eme *emberiség-költészet* sugallata: a meg nem adás – élet!

Az *ördöggyólyót* faragó, önmagába minél mélyebbre ásó gondolkodói attitűd, az aktív türelem, vagyis a szellem megszállottsággal kellett ahhoz, hogy ez a magyar költészetben is unikum világ megnyíljon. Az évenként megtett olasz utak klasszikusok (rég *maiak!*) látomásait vetítették *festőien* az ér falára, hogy ez a Janus Pannonius örökségét (ugyanakkor Dantét is) magában foglaló véráram mindenkitől elütő *egyediséggé* nemesüljön.

Magyar lírává, amelyet nem Tahiti – és a belőle (akár több át-tételen keresztül) kinövő példázatos példatár – vesszöz, hanem a magyar sors. Hogy az önfelelt szépség utáni vágy, s a szerelmi

és kulturális barangolás közben is érezni lehessen: az ötvenes évek (Recsk, váci börtön) fájdalom és szenvedéstonnái nem múltak el nyomtalanul. „Atlantisz súlyától görnyed a vers. / Úristen, miért, hogy a földre versz? / Hogy merjen álmodni az élet? / Oda vágyom, hol az országok zöldek, füvesek, / hol a tavak tiszták, kékek. / Ahol majd virágot hordok, nem köveket” (*Sóhaj*).

Ez még csak leheletnyi „noah-noah” – Kárpáti a világot birtokló, a létezés titkát kutató igyekezetében nem tud, nem is akar mást írni! –, de az alá tett „jegyzet” (*Képzelt – s képzelten is csonka – találkozás*), amelyet a költő „Gauguin-tanítványként” jegyez, a főlemlítés ellenére sem a megdideregtető „cellahideget” éneklő, jóllehet jogos a visszatekintő félelme, hanem az Ígéret Földjét is megjáró biblikus komolysággal a *beszélgető* két én egymást erősítő-szomorító kicsapongását. Amiképp szavaik Kőműves Kelemenné-i szigorral egymásba épülnek. Aligha tudni, melyikük a külső, és melyikük a belső. De föloldásként ott a megcsihadó szó egymást ölelő bårsonya. „– ne szólj! Álmodsz. / Az élet álmodni akar. // – De hiszen te is ezt mondd! / Szerelem és álom! Igaz?! // – Igaz.” Ha ez is noah-noah, hogyne volna az a noah-noah tudományát többrészes nagy versben taglaló *Válaszlevél a gubbiói farkassal* aforisztikus kijelentése (12. rész): „Gyűródéseivel / a noah-noah agyagot-sarat vedlő / szentségtartó”.

Kárpáti Kamil, Gauguin tizenéves szerelmét önmagának álmodva, megteremti magának a börtön poklából jött ember érzelmi szabadságát – az egyik festmény Tahitit idéző motívumait csak erősíti a mű címe: *Itt szeretkezni kell* –, hogy a korábbi házasság korlátaiból kilépve ráleljen az igazira.

Avval, hogy elkezdődött a Gí-korszak – a művésznév egy szenzációs, a noah-noah összes bonyodalmát megélő, sőt alakító fotóművészt takar –, a vers is, nem feledvén a pesterzsébeti párhuzamokat, a Róma, Firenze, Velence boltíveit az égisz emelő extázis rögzítője, kidalolója lesz. „Velence elmerül, súgja, de találunk mi új szigeteket! Mi ketten. / Európát elrabolják – de bennem megtalálod a szerelmet. / Elnevezzük Európának” (*Ki eljut Rómába, a boldog*).

A kötet utószavaként szereplő az *A noah-noah zóna* a sok életrajzi, művészettch-

nikai, gondolkodásmódbeli elemző kitekintés mellett bőven szól a huszonkét évvel fiatalabb kedves, az értő, segítő, az önálló művészlét mellett is a férjéről gondoskodó asszony (az itáliai utak biztos kezű Ariadnéja) segítő szerepéről: „beállt elém labirintus-vakságomba, kezembe nyomta vörös fonálát, és *azóta egyfolytában kifelé vezet*”.

Tagadhatatlan a két művész, a költő és a fotós együtt légzése – számtalan album (*Káprázat Velencében* (2007); *Római kút* (2009); *Egy csepp Balaton* (2012); *Utcák alatti utcák – Velence* (2013); *Helyettesítők Velencében* (2014), stb.) tanúskodik *szöveg és kép* egymást ihlető varázsáról –, ám a „labirintus vakság” költői túlzás. Ebben a vakságban a teremtő szellem gyűjt világot. Technikailag ugyan bonyolult, a líra-én műveltségélményben való tobzódását filozofikus futamokkal vegyíti a versbeszéd, de a szavaknak, képeknek, metaforáknak sodrása van. Húzó ereje.

Hihetetlen, hogy Kárpáti Kamil súlya szerint eléggé nem méltányolt költészete minő sokrétűen idézi meg a biblikus hősöket (Jézus, Mózes), a klasszikus és kortárs magyar irodalom megannyi kiválóságát (Vörösmarty, Petőfi, Arany, Kassák, Illyés, Füst Milán, József Attila, Berda József, Nagy Lajos, Sinka István, Nagy László, Kormos István). A kötet talán legnagyobb verse, az *Egy noah-noah N. L. könyvesboltjában, így éjszaka* invenciózus párbeszéde a „noah-noah”-ság mint létfilozófiai helyzet körüljárásának (dramolett-szerkezet) a csimborasszója. Látomásos éjszaka, látomásos szereplőkkel.

Ha Jézus idéztetik meg (a Vörösmarty Mihály-i keserűség után) – „– Estéknént hívom kénytelen / a Kenyér- s Halszaporítót: / Sokasítsd meg vaságyamat, / hajtsa rá álomba fejét, / aki csak átkelt a Folyón” –, az üdvözülés szemcséi világítják meg a koromfekete eget, ha pedig az apokalipszis lovai vágtatnak, a végzetlen (szikrázó!) nihil bordázata reped meg. Ez utóbbi *kráter-üresség* – komor „életkép” sistergő, fölzaklató „noah-noah”-sággal – eme költészet karakteres, a visszanyelt sírást a harlekíni (fausti?) könyörtelenséggel lámpázó vonulata.

Íme! „– Egy szó sem az. / Se hízelgés. Se kegyelet. / Csupán a kiürült akol, / P.jégbordázata, a Föld / kirabolt Krisztus-mellkasa, / a keselyű kitépte szív / helyén az űr, s hogy lent az ég /

nagy tüdőkék Gaál Imre-kép: / légszomj-lilán
hörögve ráng, / kisistereg a semmibe, / ez vet
ide, boltja elé. / S >Jégtörő Mátyás< homloka...”

Belépés egy könyvesboltba? Belépés a vi-
lágegyetembe! Nem az az érdekes, hogy ki mit
lát, hanem az, hogy ki milyen intenzitással
éli meg létünk tuskéit – „Golyónyi sár-kobak,
/ seholba Föld pereg” (*Ki lát?*) –, és ki miként
tudja (olvasóként, nézőként) magába fogad-
ni eme pszichológiailag kényesen fölajzott
terrénüm történéseit. A főntebb már említett
Válaszlevél a gubbiói farkassal – megint egy
nagy vers – Gauguin-fűbe bukott áldozata at-
tól szépül meg, hogy szeretik. Ez a kulcsszó, a
szeretet – bicegő létra a közöny, az egymás-
ra rakódó keserv tengerében – a noah-noah
létezés mód legfőbb ismérve. „E noah-noah
hercegséghez / a festészet se elég bédekker,
szívem. / Szeretni tudsz? / Egyszer megkér-
di tőled >valami-valaki< / szelíden. / Ki? / A
hiány. / Talán a halál evilági hangja. / Em-
ber-köze. / Minden méz közepéből az epe. / A
késszúrás-keserű mese / vége.”

A nem szokványos udvarlóvers, az *Üdvöz-
légy* hintájára ha fölülünk – „száz szobás sze-
medben kel a Nap s lenyugszik” –, azonnal ré-
szesei leszünk ama kavargó vallomás-imának,
amelyben a feleség (a *látó* és *láttható* munka-
társ) megdicsőül. Elég a kezdés emelkedett
költőiségét idézni, hogy észleljük az érzés
magas lázát. „Nagy, nehéz napokban te, sú-
lyos *Súlytalan*, / mint a Hold pengéje, vágj szí-
vem burkába, / belőlem kerekedj, *Jel*, fényes
világga!”

Érdemes volna a ciklusokon végigrobbogni
– *Hogy éljünk?*, „*Állj föl, ha ülsz!*”, *Üdvözlégy*, *Te-
remtés: Szabadság – Szabadságteremtés*; *Aszály*
–, hogy lássuk a noah-noah mint teremtő gaz-
dagság líratérképét. Amelyen úgy táncolnak a
szereplők: az ostorozott-utált Dalmady Be-
nőtől a tragikusan korán halt pesterzsébeti
művészkollégáig, Gaál Imréig, Weörestől és
Dalitól – „Zsebükben (kettőjüknek egy kö-
zös zsebük van) / kis, színes golyó. / A Föld.”
– Mantegnáig (*Egy római hátív tüzetes leírása*),
Paolo Uccellóig (*Teremtés: Szabadság – Sza-
badságteremtés*), Francescáig (*Himnusz Piero
della Francescához*) és Luigi Cornaróig (*Meghitt
beszéd egy öregemberhez*), hogy szinte belere-
meg a föld.

A földdel együtt az ég is, hiszen Kárpáti
menny-kapuja olyan találmány, amelyen
ha átgyalogol a lírikus által kitüntetett alany,
csaknem megdicsőül (kivételt – itt elkél a ka-
rakteres durva hang – talán csupán a Gérecz
Attilát mint hajdani zárkatársat és mártír-
költőt semmibe vevő „fiam-korú államtitkár”
bujdosó handabandáját elítélő versek jelen-
tenek). Még a legváratlanabb, legbizarrabb
helyzetekre is érvényes a „szakralitásnak”
eme formája.

Ezek közt a legzseniálisabb az akkor tizen-
négy éve halott erzsébeti festő-barát Pa-
dovában való megjelenése (*Mellénk ül Gaál
Imre, negyediknek*). S minthogy a lírává oldott
művészettörténet itt önéletrajzi elemekkel
is keveredik – a *Füveskertiek* egyik meghatá-
rozó költője ennek invenciózus mestere –, a
verspanorámának ugyancsak tág a horizontja.
Olvasván a könyvet, még ha nagy versről nagy
versre (sok van ilyen!) lépkedünk is, akkor sem
maradhat említetlen az *Egy prësház vörös bo-
rában tükröződve* című poéma virtuóz táj- és
léleklejárása, a Gí fején megülő reneszánsz
korona, Hógyész és Itália (Róma, Velence) ösz-
szemosolygása. Mindemellett mítoszi köröket
ír le a lírában megtestesülő *kedély*.

A teremtett világ noah-noahsága, kemény,
nemegyszer öngyötrő szavakkal, ebben tes-
tesül meg – a fölzsabadultságban. A rene-
szánszba vágott ösvény mindvégig Pester-
zsébeten, az „átlósutcai” barátok (a valahai
művészcsoporthoz) élni-halni megengedő terré-
numán landol. A magyar költészetben nem is-
merek (mert nincs is!) olyan ízig-vérig kom-
plex vonulatot, amelyben a régmúlt és ma kép-
zőművészete – alkotóival, a műtárgyak (fest-
mények, szobrok, mozaikok, stb.) hőseivel – a
számtalan formában megjelenő lírahős, maga
a költő önéletrajzi mozzanataival ötvöződik.

Amíg Csanádi Imre – emlékszik-e valaki
eme méltatlanul elfeledett névre? – és Gyur-
kovics Tibor ilyen jellegű verseiben csupán a
pontos *leírását* adta a műtárgynak (ez is va-
lahol költészet), addig Kárpáti Kamil, valójá-
ban egyesülve a *halhatatlanokkal* és az általuk
földidézett világgal, a vérét eresztette bele (az
önéletrajz szenvedélyének véghetlen no-
ah-noahját) a költeményekbe. Nemegyszer
tudós magyarázatai is vannak egy-egy ilyen
jellegű szólásnak – lásd a *Toronyzene* című vers

művészettörténeti adalékokat soroló hosszas lábjegyzetét –, ám ez sem zavaró, hiszen az *álmodás* és *látatás* lendülete a megannyi való-ságdarabbal megteremti magának sajátos törvényeit. A létbukfenctől kezdve egészen a meghitt vallomásig („Mint visszanyelt könyvet: szerelmed öléből / iszol tiszta forrást”). Sőt, Pesterzsébet (a szabad-rabság) egét Itália egére montírozva. Amibe Shakespeare és Csillag Tibi is ugyanúgy belefér. „Innem már nem látni mögéd, festett színpad! / Traianus oszlopán Gível kézen fogva / a >Popolo templom< női közé érünk. / Hol Átlósutcai Habakukként szökne, / de hajtincsén fogva, csibészes jósággal / emeli fiúja, az isteni küldött, / Teréz angyalának erzsébeti ikre.”

Ha Kárpáti Kamil költészete evvel az új válto-gatással – ne fukarkodjunk a jelzővel! – újól-g az ég-magasba szökik, hogyne tenné ezt Gí 128 (!) színes képet tartalmazó fotókollekcíója. Avval, hogy egyetlen könyvben valójában *két könyv* leledzik, az azonos módon gondolkodó-élő művészpár szépség iránti szenvedélye-örülete mindennél jobban hangot kap. Ami Gí nem akármilyen jelenlétét illeti, nem illusztrációkról van szó, hanem önálló képzőművészeti alkotásokról.

Fotókról, hát persze, hogy fotókról, de rajtuk a szokványlét festőileg át van tüzesítve. A terem-tő hevülettel alkotott *képköltészet* nem ismer határt. Nem ismer, mert nem marad meg a láthatónál. A művész a reáliákra, bravúros technikával, ráhúzza az álomszerű kiegészítőket, mintha lét montírozódott volna létre, a világban és tárgyaiban is föllelhető *mítosz* (mítosz mint érzéstömeg, mint fölzaklató érzésfaktor) az ünnepi megidézés mítoszaira.

A cikluscímek – *A tér végtelenítése; Vendégjárték a San Marcón; Az átélés fokozatai; Lebegő páholy* – valamiképp megmagyaráznak a Gí által létrehozott kozmosz tematikai gazdagságából, de mindezt kiegészítik a kép-fejezetek előtti vallomások. Bennük a fotóművész-író lelkülete, a fölfedezhető-fölfedezendő világ iránti kíváncsisága, hallatlan műveltség-élménye. *Az átélés fokozatait* bevezető mini-esszé (de bármelyikből idézhetnék) talá-lóan mutatja a *szépségbefogadó* s azt nézőinek átörökítő hevét, s az őt ihlető klasszikusokkal való barátságát.

„Életünk, mindennapjaink szerves része még továbbra is a természetben, valamennyi mű-

vészeti ágban fellelhető költészet. Itáliai bo-lyongásaink azért voltak annyira izgalmasak, mert városait sorra járva soha nem bédekkert tartottunk a kezünkben, hanem megismerni, felfedezni akartuk Mantegna Padováját, Piero della Francesca Arezzóját, Signorelli Orvietóját, Michelangelo és Donatello Firenzéjét; később kedvencé vált Velencénket, mint *önálló műalkotást*: Tintorettóval, Tizianoval, Carpaccióval; a modern festészet kincsestárát, a Guggenheim Múzeumot: Max Ernsttel, Magritte-tal, Picassóval, Dalíval. Az elmúlt évtizedben megdöbbentő élmény, ahogy a víztükör által festett fotóimon megjelennek, felismerhetőek az általunk szeretett man-erista sokarcú-soknézetű fejek, vagy éppen Max Ernst ember-madár-szobor figurái, vagy Chaim Soutine örült lobogású férfi-nő alakjai. Betöltik fotóimat, s bár lehet, hogy ezeket a képzőművészetből ismert alakokat csak mi látjuk a fotóimon, mi ismerjük fel őket, a mi (benső) világunkat tükrözik, más számára láthatatlanok, de én tudom a Petrarcahoz írt Kamil-vers óta: *Füled, kritikusom, / kinyisd, míg olvasod. / Értelmezésén múlt a legérthetőbb is. / A vers sosem csak vers: / mindig plusz te vagyok. (A Petrarca-ház előtt). Keserű tapasztalat, hogy ez a hozzánk adódó plusz te mára leg-többször hiányzik.*”

Bár elkorcsosodó műveltségünket is szóvá teszik a fönti sorok, a *plusz te* – vagyis a ben-nünk megképződő, ébredő, az ihletet ihlet-tel vegyítő gesztus, ismeret – hangoztatása kinyit előttünk egy olyan ablakot (a tengere nézvéen is *világ-ablakot*), amelyen át szemlél-ve Gí attraktív, lenyűgözően lírai vagy drámai fotóit, többek leszünk. Az elvarázsolásnak ez a módja. A pasztell légyságú természet épp az egymásra rétegződő horizontális színcsíkok költőien átszellemített *természetes* fényével – ezúttal balatoni világot idéz meg az *A függöny legördül* – válik lélektani göcponttá, mint aho-gyan a sötét jellegű *Vonulatok harmóniája*, vagy a víztükör fénycsillogásával aktivizált *Felszínre törő öröm* ugyancsak a nyugság „szobra”.

Nem kell messzire mennünk, hogy párda-rabjaikat megleljük a városszépészetet is be-mutató kompozíció, az *A tornyok párbeszédé*-ben, vagy a velencei paloták teraszát beborító virágözönben (*Ívek és árnyékok petúniákkal*), avagy a római utcaképeket lélek-imbolyogta-tó szépséggé avató, a más-más nézőszögből

készült fényképek garmadájában (*Capitoliumi oszloprend; Ponte Sisto a Teverén; Rómára tekintve*). De idevehetjük a *Vége az előadásnak* (faborítású előcsarnok-folyosó) konstruktív szerkezetét – mutatja-e a klasszikusok, például Mantegna műveiről ismert szentséges korpusz rövidülését a fenséges mennyezet kazettáinak a sora? (mutatja!) –, és az éjszaka sötétjét fölszakító utcai lámpák fényének útjelző varázslatát (*Át a Traszteverére*). A lélek nyugalma, mint közvetítő gesztus, éppúgy érződik rajtuk, mint a víztükröt a horizontig fölnyomó, középütt fényörvény a *Visszanézel* című fényképen, vagy a *Telítődés* égi és földi vízfelszínét mértani szerkezetbe vonó kompozíción.

Van úgy, hogy a mozgás dinamikája kölcsönöz érdekességet a fotónak – a velencei lagúnán száguldó motorcsónak által fölkaivart *fehér* vízhab kompozíciós elem (*Toronyiránt*) –, és gyakori az áttűnésekben tobzódó, szintén emberek és tárgyak mozgását imitáló fotók sora. Velence, mint helyszín, ezeknek tárháza (*Vendégjáték – Sokszorozódó*). És még inkább előhívója-ihletője azon fényképeknek, amelyeken a tükröződés (üvegen át való tükröződés) és az egymásra vetített (montázsolt?) negatívok valóságos látványvilággal szembeni kontrasztja határozza meg a valóságból indult látomás lényegét (*Lengyelek utca-tánc; Háromlábú gúnyrajz; „A Rouault-festhette volna bohócpár...” I.-II.; A téma figyel!; Bennünk virágoskert; Ámulók és ámulni valók; Figyellek!; Vigyél magaddal!; A házon átfolyó híd*, stb.). Nem egy fotón a művész házaspár is föltűnik, megmerülvén a technika és álom-parancs idézte szürrealitás vizében. A keleti tárgyakat, vázákat és szőnyegeteket a kirakat-üvegen keresztül néző Kárpáti Kamil evvel a személyével évődő kompozícióval lesz maharadzsa (*A szertartás tárgyai*).

Soutine örülete, Max Ernst megszabályozottságában is kicsapó tébolya, Dali égbeszúrt szakáll-fullánkja, Picasso testrészeket áthelyező avantgárd gesztusa? Hát persze, mindez együtt. Ám mindenik *rakoncátlan* csak áttételekben van jelen a Gí látta-álmodta képzőművészet világában. Jóllehet az ő rózsájuk nyílt ki – más illattal és más tuskéval – a révületet is

akció-dúsan fölhasználva kompozíciós elemmé (*A ház szelleme; Erkélyjelenet – Gulácsyra emlékezve; Szerelmespár és a haragos apa kivételése; Hajában egy darabka ég; A kék-ruhás nő álmai*, stb.), de a többszöri áthasonulás révén a művész el tudta érni, hogy festmény jellegű látomásos fotói senkivel sem téveszthetők össze. Egyediek.

Lesz, aki eme torzítások általi *szépséget* – itt bizony kell a benned lakozó *plusz* – kevésbé tudja értékelni. Annak ott van – hiszen ilyen jellegű képek is bőven vannak a művész birtokában – a velencei lagúnák, paloták és a római, firenzei városkép szemet gyönyörködtető látványa. Ám a magyar fotóművészetben (és a világ fotóművészetében is?) teljesen ismeretlen az a kompozíciós újdonság, a káoszt renddé szervező *látomás*, ami a nagy technikai gondossággal kivitelezett fotókat szinte festménynek láttatja. Faktúrájukkal kisugárzóknak? Annak is, hiszen a nem létező szemcsék rétege adja – illúzió ide vagy oda – a víziószerű gazdagságot.

Némelykor a kiterített „vászon” csupán a víztükröt – Gínél gyakran használt motivációs elem – fodrozódását mutatja (*Ólomüveg*), viszont létezik olyan nagyhatású fotó is, amelyen ez az intenzív hullámzörej (noha kis mértékben) más elemekkel társul (*Expresszionizmus; Amikor palástot ölt; A vízen tündér futott át; Tobzódó fehérség; Benne élnénk!; Elíziumi ladik; A nap arany nyelve*). A tömött sűrűség csillámlóan fojtó hatása főképp annak tudható be, hogy nincsen horizont, így az izgatóan modern víztenger égtől a földig terjedő „sivatag”. Sivatang színcsíkokkal, rezdülésekkel, egymástól elkülönülő és egymásba folyó zónákkal.

Érdekes, amikor egy-egy palota vagy utcarészlet a lagúna vizében megnézi magát (*Behajózva; Összhang; A nyugalom belső udvara*), de még érdekesebb a víztükröt által torzított alakok eldorádója (*Nézz sokáig!; A magány ura; A vetkőztető víz; Arcok, maszk mögül figyelő szemek*). S minden kompozíciós elemnél (trükknél) fontosabb, hogy Gí alkotó ereje teljében van. Őrizzük szépségét!

(*Stádium Kiadó, 2015*)

Szemes Péter

Legendából legendába

● Bene Zoltán *Az érdeemes, nemes Rózsasándor kalandjai* című regényéről

Mindig öröm érzékelni a termékenyítő hatást, amit a lokális mitológia gyakorol egy-egy tájegység irodalmára. Az elmúlt időszakban így azt is, ahogy dél-alföldi kötődésű írók újra felfedezték az egykori pusztai betyárvilágot és hőseit: a „legsőbb paraszt” sorsát például nemcsak kései rokona, Veszélka Attila (*Veszélka Imre, Rózsa Sándor legkedvesebb cimborája és én*) – a téma kiváló ismerője –, de ugyancsak 2015-ben napvilágot látott kötetében Cserna-Szabó András (*Sömmi*) is. (Ezzel szemben, érdekes módon, a Dunántúlon például nem beszélhetünk Sobri-reneszánszról.) E haramiatörténetek sorát gyarapítja legutóbbi, a Liget Műhely Alapítvány gondozásában megjelent remek regényével Bene Zoltán is, mely az eastern különleges változatát képviseli.

Amint *Az érdeemes, nemes Rózsasándor kalandjai* veretes címe, a főhős egybeírt nevének állandó jelzőivel, illetve a betyárpikareszk klasszikus hagyományokat megidéző, ugyanakkor sajátos magyar viszonyokra adaptált műfaja sejteti: ez egy játékos szerzői kísérlet is. De nem az egyébként komolyan vett regénytípus paródiája (annak „szabályait” mindvégig betartja: a kalandok felcserélhetőségétől a hősök alacsonyabb társadalmi állásáig – ez utóbbi a cím ellenére, melyben a jelzők így etikai megalapozásúak, azt is természetessé teszi, hogy a kísérő Panzasándor ugyancsak főalak), hanem (többek közt) a békeidők kalandos ponyvafüzeteié – stílusában, ismétléseivel, a hősök tetteinek felnagyításával, a csodás elemekkel, ezeket karikírozza ki. Az már csak hab a tortán, hogy a *Rózsasándor és a spionok* fejezetben a pandúrbérenc Hódi Róbert zsebeinek átkutatásakor elő is kerül egy ilyen könyvecske (*Robin Hód kalandjai a szervadi erdőben*). Ez a Rózsasándor, már az egybeírás megkülönböztet, nem rokon Móricz gyűjtésekből feltáplált, mégis hús-vér betyárjával, a nagy előd ilyen jellegű műveihez a szerző amúgy is humorral viszonyul – könnyű áthallani, hogy „a lovát ugratja” vagy „összevonja a szemöldökét”¹. Bizonyos értelemben ő is a nép ajkáról, a pusztai legendáriumból emeli át hősét, de háromnegyed százzal később (mikorra a legenda megmosolyogtató mesévé, persziflázssá válik) és eleve más szándékkal. A sajátja kihallik so-

¹ *Az igazságot tevő Rózsasándorban* pedig – a többször felemlített Petőfit megidézve – a pusztában lovagló hősökre süt le „tüzesen a nyári nap sugára”. Sőt, humorforrásként, szólásokat, közmondásokat is átemel másfajta nyelvi környezetbe a szerző: a halmenü felsorolását Tegnap Rézmán így zárja: „A reményhal meg utoljára.” (*Rózsasándor és a Puszták Ura*), míg Rumcájsznak ekként magyarázza nyelvtudásuk hiányosságát Panzasándor: „Csehül állunk a csehvel” (*Rózsasándor kiszabadul*).

molygó, a *ma* értő olvasóinak odakacsintó sorából: „Rózsasándorról is sokan állítják, hogy valójában önző, kegyetlen, más kincsére, jószágára áhítózó, a pórnéppel mit sem törődő garázdaként élte az életét. Szerencsére azért akadnak szép számmal, akik nem dőlnek be az ilyesféle alaptalan híreszteléseknek, tudományosan álcázott propagandaszólamoknak, s olyannak őrzik lelkükben az érdemes, nemes betyárt, amilyen a valódi valóságban volt. Ezek a történetek elsősorban nekik szólnak.” (*Rózsasándor és a velocipéd*). Az *ilyen* olvasók kedvéért még a történet végét – hiszen az emlékezetben az ugyancsak eleve plasztikus – is több változatban meséli, „nehogy az igazságon csorba essen. Mert ha az igazságon csorba esik, azzal Rózsasándor arca vonását rajzoljuk át megengedhetetlen és alávaló módon, holott nekünk föltett szándékunk, hogy pontosan olyannak ábrázoljuk az érdemes, nemes betyárt, amilyen valójában volt, amilyennek az egyszeri emberek, kik jól ismerték őt, a lelkükben megőrizték. Mert az igazán ábrándos lelkűek mind a mai napig őrzik őt a szívüknek a kellős közepében.” (*Az érdemes, nemes Rózsasándor*). Mint látható, éppen a valóságismeret kizárólagos birtoklásával kérkedő, a beavatás felkínálásával a befogadók tágabb köreit megnyerni kívánói szerzői alapállás az, ami eleve a játékosság, a humor, az egész diszkurzussal való szabad kísérletezés bélyegét nyomja a műre és teremt azonnal distanciát a téma bármilyen komoly feldolgozásától (a csekély irodalmi értékkel bíró ponyvafüzetek elbeszélői alapállásának kifigurázása ez egyben).

Természetszerű tehát, hogy Rózsasándor itt a Jó testesítője, s ezt nemcsak a nevét kísérő állandó jelzők tükrözik, hanem az igazság bajnoka erkölcsének kivételése is mutatja, hiszen kedves elfoglaltsága, hogy gondosan kifent és méhviasszal megkengetett bajszára jobbról-balról egy-egy csöbörnyi hús patakvizet akaszt – hogy legyen mit innia a lapály kellős közepén –, mely lovaglás közben sem loccsan ki. Tulajdonságai közé tartozik, hogy nem csupán „rendíthetetlenül bátor, eltökélt, előrelátó, igazságot tévő és erős bajszú, de jóságos lelkű” is (*Az igazságot tévő Rózsasándor*). Emellett, s ez a jellemábrázolást dicséri, olykor esendőnek mutatkozik: természeti

emberként gyermeki kíváncsiság él benne a technika vívmányai iránt (mint a vonat – *Rózsasándor és a Puszták Ura*, vagy a kerékpár-ős – *Rózsasándor és a velocipéd*), abban is megbízik, akiben nem kellene (mint a „tanyás ingatlant” birtokló, áruló Katona Pál – *Rózsasándor fogságba esik*), sőt, többször el is fogják (*Rózsasándor és a Puszták Ura*, *Rózsasándor fogságba esik*, *Rózsasándor és az örökkévalóság*, és van, hogy csak Panzasándornak köszönhetően menekül meg ettől – *Az igazságot tévő Rózsasándor*). Álmai is különlegeseek, ezekben előre látja addigi bizalmasa, Katona bectelenségét, a rájuk törő pandúrokkal együtt, teréziavárosi cellájában pedig az emberöltőkkel későbbi zsidó gettót vizionálja (*Rózsasándor kiszabadul*).

Társa és alvezére, Panzasándor az egyetlen a betyárok közül, akit nem létező – még ha nem is egyazon bandához tartozó, mint az eredetileg „túladunai” Savanyújóska esetében – személyről, hanem, mint neve jelzi, Cervantes hőséről mintázott a szerző. Klasszikus rokonához származása, köpcös alkata és húsége mellett az teszi hasonlatossá, hogy álmában sovány gebén lovagló hórihorgas alakot kísér, aki olykor a magánál hordott petrencés rúd-dal szélmalomokra támad (egy alkalmat kivéve, mikor a törökre induló Hunyadi jelenik meg neki – *Rózsasándor és a titkos tisztás*).

A harmadik állandó regényalak Rózsasándor esküdt ellensége és „népének nyüzője”, Pandúrsándor (jellemző, hogy a név második része és az egybeírás is összeköt ildőzöt és ildőzötöket). Ő egyértelműen a Rosszat képviseli, de nem csupán azért, mert a jó betyárokat kergeti, azért is, mert a – szabadságharcot leverető és a megtorlásokat szentesítő – császár erőszakszervezetének helyi vezetője. Pozíciójának súlyát jól tükrözi, hogy Rózsasándor egy alkalommal beosztottjait is „pandúrsándorok”-nak nevezi (*Rózsasándor és a titkos tisztás*). Noha célja elérése, a derék haramiák kézre kerítése érdekében minden cselet bevet (*Rózsasándor és a velocipéd*), még besúgóhálózatot is működtet (*Rózsasándor és a szponok*), legalább ugyancsak esendő, többé-kevésbé kiszámítható ellenfele Rózsasándornak, nem úgy, mint utóda, a hideg, szinte gépiesen precíz és arctalan gróf Ráday, aki korábban Mézsáros Lőrinc (!) mellett teljesített szolgálatot. A két nagy rivális népmesei – Benedek Elek

királyfiját és sárkányát idéző – összecsapása nyilvánvalóan a kötet egyik csúcspontja (*Az igazságot tévő Rózsasándor*), ám itteni veresége ellentételezéseként hiába győz aztán ármánnyal Pandúrsándor (*Rózsasándor fogságba esik*), végül kihullik az emlékezet rostáján, az csak a betyárt őrzi meg az örökkévalóságnak.

Bene Zoltán művének többi alakja kizárólag hármukhoz, pontosabban kettejükhez – hiszen Rózsasándor és Panzasándor egy alkalom kivételével elválaszthatatlanok (*Rózsasándor és a titkos tisztás*) – való viszonyában válik fontossá. Közöttük – mint jeleztük – vannak erősebb valóságvonatkozással bírók, valóban létezők után mintázottak, míg mások különböző elbeszélésekből adoptáltak, vagy szinte egészében a szerző leleményei. Az első csoportba tartoznak például a betyárok, a gömbölyű női vállakat kedvelő Veszelkakoma (Veszelka Imre), aki a Puszták Ura fogságából kiment barátait (*Rózsasándor és az elvarázsolt kert* – kiváló megoldás a szabadító közeledésének filmszerű ábrázolása), az itt félszeműként festett, amerikai Tombáczgyerök (Tombácz Antal), Csonkaferencz, Szépmenykópista (valójában a név középső tagja Menykö), akárcsak a „tanyás ingatlan” bíró Katona Pál (a felesége ütötte le fejszével Rózsa Sándort, így tudták aztán elfogni). A másodikba a szomszéd nemzetektől kölcsönzött – ezzel is a Monarchiabeli együttélést megidéző – emblematikus hősök, mint a cseh Rumcájsz (*Rózsasándor kiszabadul*), aki eredetileg a jičini hatalmasokkal hadakozik és Václav Čtvrtek mesealakja, vagy a román Dr. Acula (*Rózsasándor és az örökkévalóság*), Bram Stokertől, akinek a családja „olyan ősi, akár a hegyek, és olyan patinás, akár az egyiptomi piramisok”. Előbbi Mankával és Csibészkevel megvendégeli a teréziavárosi börtönből szabadult rabokat, utóbbi pedig menedéket ajánl nekik kastélyában Ráday Gedeon üldözése elől. A harmadik típus talán legjellegzetesebb figurája Tegnapi (igazából Holnapi) Rézmán gróf, a Puszták Ura, a Hegyi Öreg hazai követője, aki hasisra szoktatással kísérli meg rávenni a foglyul ejtetteket (köztük a két főalakot) különböző tettekre, így Görgey és a császár megölésére (*Rózsasándor és a Puszták Ura*), persze sikertelenül.

Referencialitás és fikcionalitás kettőssége határozza meg a regény helyeit is. Érzéklete-

sen áll előttünk a theresienstadti karcser (sőt, a rabtárs olmtüzi tudós elbeszélésében az erőd rövid története is feltárul – *Rózsasándor kiszabadul*) és főként a Monarchia korabeli Szeged, nevezetességeivel, kocsmáival, polgáraival, az itt megfordult jelekkel (Petőfi Zoltántól Kosztka Tivadaron át Mikszáthig). Nem véletlen, hogy ilyen szép sorokat találunk a szeretett városról: „– Induljunk – mondta Panzasándor is, csak hogy ne maradjon csöndben, s arra gondolt, hamarosan megpillantja a Szent Dömötöréről elnevezett templomnak, ennek az öntéstalajra épített, süllyedő, rozoga székesegyháznak a három ferde tornyát Szeged városának kellős közepén, s lelkében kellemes érzetek ébrednek majd ettől. Hajszára olyan érzése lesz, mintha hazatérne. Pedig régóta nem volt már neki otthona.” (*Rózsasándor és a szénfekete emberek*).

Más a helyzet a pusztát, a betyárok igazi otthonát illetően, hiszen az – mint jellegzetes eastern helyszín – szinte egészében (leszámítva a tanyát és a csárdát) mitológiai, a legendák földje. Ezt három epizód is hűen tükrözi. Egyrészt magában a népmesei *Az igazságot tévő Rózsasándor*, melyben az ősi ellenség, Pandúrsándor elfogására indul a két barát, a szortyogó lapvidék és a fortyogó földek utáni, vasfűből épített palotához. Itt a délibábos rónaság „az Óperenciás tengeren túl, de még az Üveghegyen jócskán innen” található, határát nagy, erős, „acsargó és vérben forgó szemű” délibábok őrzik. Másfelől a bohémiai börtönből való hazatérésük, mikor sok év után először pillantják meg a pusztát, és nemcsak a vidék kultúrtörténetét elevenítik fel (a törökdlástól Petőfi verseiig), de a fent szálló sólymok mellett a távolban végvári lovasok alakjait is látják (*Rózsasándor kiszabadul*). Míg harmadszor, mikor – beteljesítve a legendát és átlépve az öröklétbe – Rózsasándor és Panzasándor végleg ellovagol a lemenő pusztai nap felé (*Rózsasándor és az örökkévalóság*).

A regény abban is illeszkedik a klasszikus műfaji hagyományokhoz, hogy eredendő humora mellett komoly bölcséleti kérdéseket is felvet. Így a viszonyítás (*Rózsasándor és a titkos tisztás*) és a szabadság-rabság problémáját – utóbbinak, a fogságba esések-szabadulások szekvenciáján túl, egy külön szöveget szentelt a szerző: a *Rózsasándor és a szénfekete emberek*ben Panzasándor meséli el Tombáczgyerök

amerikai útját, aki rabszolgákkal együtt hajózott oda és velük is dolgozott, majd belépett az Egyenlők Társaságába és – egy újabb réteg – az ott a magyar szabadság kivívásáért lobbizó Kossuthtal is találkozott. Ám még ennél is fontosabb az időhöz való viszony, ami – noha két másik locus, Tegnap (Holnap) Rézmán kertje (*Rózsasándor és az elvarázsolt kert*) és a boszorkány-szigeti rejtekhely (*Rózsasándor és a titkos tisztás*) is kiemel belőle – ugyancsak a puszta kapcsán kerül előtérbe. Ugyan a kalandokat tekintve eleve nincs temporális linearitás, hiszen a két hős mintegy a legendából lép elő és oda is tér vissza, ez mégis a börtönből újra ide jutva válik számukra is nyilvánvalóvá: „– Lassan hazaérünk – jelentette

ki Rózsasándor elégedetten, tudta, elérkezett az idő, midőn minden lehetséges. Múlt, jelen, jövő egyre megy.”. A kötet zárófejeletében pedig az árvíz idején a Szegedi Napló szerkesztőségében „tarkóját vakaró” Mikszáth közösségivé is teszi mindezt: „– Én úgy vélem, Rózsasándor éppen annyi örökkévalóságot tudhat a háta mögött, amennyi előtte áll.” (*Rózsasándor és az örökkévalóság*).

Bene Zoltán sajátos betyárpikareszkje, számos más erénye mellett, ehhez is eónokkal járult hozzá, amiben érdemes, nemes társul szegődtek Török Eszter találó illusztrációi is.

(*Liget Műhely Alapítvány, 2016*)

Bahaiden 2015 – Ludvig Nemzetközi Művésztelep

Tinkó Máté

Az apa nélküli világ felmérése

- Szálinger Balázs 360° című kötetéről

Szálinger Balázs 2016-ban megjelent 360° című kötete a Magvető Kiadó *Időmérték* sorozatának nyolcadik tagjaként olvasóját egy különös körutazásra invitálja, melynek eredményeképp a hiánnyal mint tapasztalattal szembesülhetünk. Noha a könyv címe egyszerre több szemantikai szintet is mozgásba hoz, ezek közül pusztán két lehetséges értelmezésre szeretném felhívni a figyelmet. Az egyik a látás mint észlelés köré szerveződő panorámanézet, és az aziránt való igény, hogy teljes képet kapjunk több összeillesztett képelem eredőjeként. Amennyiben e fotótechnikai megoldást gömbpanorámaként kezeljük, magunkat mint szemlélődőt egy gömb kellős közepén találjuk, aminek a belső falát kitépéttük a készített fényképekkel, így 360°-ban szemlélhetjük a tájat. Ez az aspektus a versek mediális átkódolását hordozza, a ciklusok révén egyre szélesebb horizontú hozzáférést engedve az úgynevezett látványhoz. Ebből kifolyólag „a háromszázhatvan fokos fordulatot venni” köznyelvbe épült használatával hangsúlyozottan az jut kifejezésre, hogy a szemlélődő a megtett út végén visszatér a kiindulópont, vagy egyáltalán el sem mozdul onnan, pusztán a tekintetével tesz meg egy teljes körpályát. Gondolható mindez meg nem feledkezve a címadás gesztusának narcisztikus értelmezhetőségéről sem, amely a szerzői életművön belüli változásra adhat választ. De mindeközben mégis hányféle és milyen természetű hiányt regisztrálhatunk?

A kijelölt verstémák és beszédmodok a priori magukban foglalják, hogy ami ebben a kötetben kísérleti és/vagy élményszerű, az mégiscsak elválaszthatatlan attól a referenciális kontextustól, amelyből merítve születik: annak zárt geográfiai és geopolitikai területe a Kárpát-medence (tere), tágabb értelemben véve pedig – legfőképp kulturális determináltságot értve ezalatt – az aktuális földrajzi határokon is túlmutató történelmi tapasztalat (ideje). Kedélyes játékba bocsátkozhatunk az irodalomelméleti kifejezésekkel: a metapoétikus, erős reflexivitással jellemezhető szövegterek egyaránt a szolgálatába vannak állítva egy mitopoétikus világ felépítésének és ugyanakkor lebontásának is. Ám ennek a játéknak igen komolyan veendő korlátai is vannak, hiszen a mítoszteremtő képesség ereje valójában látszaterő, és annak a kezében van az erről való beszéd mód lehetősége, aki épp a tájat járja. A Zala megyei Principális-völgyet mint a szakértő által pásztázott területet, speciális terminológiával írja körül a lírai én. „A területhez feljegyzett népi kultúra népenként és / koronként jellemzően változó színvonalú. / A

területhez való emocionális kötődés, a felszíni / formák absztrakciója, megszemélyesítése, egyéb / jelentéstartalommal való felruházása népektől és koroktól / függetlenül állandó. / Korábbi kultúrák fellelhető vívmányai és jegyei / korlátozás nélkül felhasználhatók.” (*Szakvélemény*, 15.)

A világ felmérésének szándéka bújjik meg *A Duna rajzoló*i című vers mögött is, azzal a fontos különbséggel, hogy ebben a szövegben már a mérnök vagy figuráns mint szubjektum résztvevő pozíciója is jelölve van: „A térképeinken kezdett formája lenni,” (*A Duna rajzoló*i, 17.)

Szálinger a térkép mint motívum versnyelvbe integrálásával a tér reprezentációjának sokrétű hagyományát eleveníti fel, és bár jól lehet, számtalanszor elvész a leírás részleteiben, a pusztta megjelenítés mögött eltökélt szándékot gyaníthatunk: a nyelv általi világteremtés és -felosztás „mozgásterét”. *Térkép-jelölések* című verse ennek radikális példája, ahol a szöveg egészét a földrajzi szaknyelvből merített entitások képezik. Különös, ahogy a poétikai eljárásnak a táj egyszerre háttere és jelölője, mozgatója és mozgottja, és végérvényben a cél mégiscsak a tájat felderítő, felfedező szubjektum habitusának, attitűdjének ábrázolása, az őt kulturálisan orientáló tényezők megjelenítése. Mintha a tudomány aktuális állapota eleve determinálná a világteremtés lehetőségeit, mi több, a teoretikus nyomában járó gyakorlati felfedezések történeti dimenzióba helyezve egy-egy véletlenszerűen ható esemény és a költészet között olyan kapcsolódást hoznának létre, minek értelmében az épülő mítosz a létrejöttével azonos pillanatban fel is számolja önmagát, vagy legalábbis megkérdőjelezi saját hagyományának hitelességét. „Hagyományörzés, büszkeségturizmus / Bebiztosítva nagy kisütött húsokkal, / Pedig pont az ilyen kultúra lesz kétes valamikoriságú. / Ezt két perc alatt át lehet nevezni, / El lehet venni, át lehet írni. Védtelen, / Kétségbeesett hamis és romlékony / Fogócska zajlik a mindig hagyomány, Ami még mindig könnyebb, mint leülni / Teremteni egy újat.” (*Megjöttek az ölyvek*, 34.) Az első ciklusban látszatra emberidegen környezet az animáltság, a lélekkel rendelkezőt, az ösztönöst egy konkrét és egy absztraháló tekintet operatív jelenlétével teremti meg. A

flórával és faunával rendelkező táj újra és újra konfrontálódni kész az emberi környezettel. „A rég legyógyult sebek feltámadnak, és lüktetni kezdenek, / A folyók egyre idegesebben vágódnak vissza, sietnek a legjobb / Mederbe, mert a parton mindjárt fölberreg a betonkeverő.” (*Holvanmár*, 18.) Bár e táj megművelésével, a föld használatba vételével előtérbe kerül a versek antropológiai, kultúraformáló aspektusa is, mindazonáltal a humán és a szubhumán effajta koegzisztenciája nem eredményezi a két ontológiai minőség kontaminációját, noha elvileg éppenséggel ehhez járulna hozzá a szerző perszonalifikációra mint alakzatra és metonímiára mint szóképre való fogékonysága, a két stílushatás gyakori egymásba csúsztatása. „Közben a hegyben, / Hajszálerekben lüktet az élet, / Spórák, magok olajától lángol az aljnövényzet, / Indák kúsznak az ablakon, az ablakon át be, / S a hegyi pincék mint lefejezésre felvonultatott testek, / Egyszeri és megismételhetetlen sorrendben / Térdre esnek.” (*Jóléti-víztározó és környéke*, 35.)

Nagy szerepet tulajdonítok ebben a viszonyrendszerben a poszthumánra irányuló imaginációnak, mely két irányba hatóan tarthat számot az érdeklődésünkre: először is képzeljük el, hogy az ember a maga fogalomtárával létrehozta, felosztja a teret, az élő és élettelen környezetet, majd pedig gondoljuk el ugyanezt a teret anélkül, aki létrehozta, menekülés, kipusztulás vagy egyéb kataklizma okán. Szálinger legutóbbi, *Köztársaság* című kötetében egyszer már eljátszott a kvázi-apokalipszisként bekövetkező harmadik világháború alatti és utáni, a humán létezését átmenetileg felfüggesztő földi katasztrófa következményeivel (*Háború*, verses elbeszélés, 2012). A kötet egyik meghatározó kérdése, hogy ebben a szövegkontextusban mégis milyen pozíciót foglal el, hol és miként lokalizálható, illetőleg identifikálható a versbeszélő. Tulajdonképpen mintha épp e szubjektum pozíciójának köztessége, belül és kívül maradása egyszerre tartaná fenn és konstruálná mindig újra e lírai nyelv szubverzív jellegét, azaz hogy már maga a megszólalás gesztusa mintha az utolsó utáni órában hangozna el, vagyis: elhangozhatna akár akkor is. E belátás következménye pedig nem kevesebb, mint az, hogy a világ működni fog, mert működésre

van predestinálva: a megszólaló Én és az őt körülvevő kulturális tényezők felcserélhetők, behelyettesíthetők, a szubjektumvesztések feletti hiányérzet ideig-óráig tart még, mielőtt végleg megszűnne, örök feledésbe merülne. Noha elsőre talán túlegyszerűsítő értelmezésként hathat a pusztulás és újjászületés ismétlődő folyamatának olvasási stratégiája, lényegében erről (is) van szó: a környezet, a táj ábrázolásának részletességével, belső logikájának érzékletes közvetítésével. És még valami: nincs kitüntetett szerep vagy pozíció a temporális viszonyok természetes, ettől pedig relatíve kegyetlen feltételrendszerében. „Vörös a kő; a név / Minden átruházáskor megtelik tartalommal, / A víz pedig tovább él és esik / Ezen a néven, most egy másik nép / Örökíti, aztán egy harmadik – / Mikor milyen rajongást álmodik / A hiú Isten / A szigethegység keleti oldalára.” (A *Várciorog vízesésnél*, 47.)

Az a fajta otthonosság és idegenség, amely egy Közép-Európában szocializálódó szubjektum identitásának részét képezi, a maga megragadhatlanságában, lezáratlanságában, elvont konkrétságában, az e köré épülő paradox szemantikai struktúrák révén bontakozik ki a kötet verseiből. A „berendezni a tájat” és a „táj elhagyása” afirmatív gesztusainak oscillálása bizonyítja ezt. Kiterjesztve az előző gondolatot, a hagyományhoz és a modernséghez való viszony Szálínger új kötete sarokpontjául szolgál, a versbeszélőnek erről a *Május* című darabban szubtilis véleménye van. „Értelmetlen a harc, hiszen ami új, / Tenni akármit tehet, de akarni úgysem / Akarhat rosszat.” (*Május*, 43.) A kötet második részében bármiféle tradíció és az arra való hivatkozás mintha elvesztené nimbuszát, renoméja megtépázódik, jóllehet, ebben a hatásmechanizmusban erőteljes szerepet játszik az emlékezés és felejtés mechanizmusainak ironikus olvasati lehetősége is. Példának okáért a *Kittenberger* versben: „A miniszterelnök-helyettes úr / Annyi madarat lőtt azóta, hogy / Nem is emlékszik Kittenberger nevére, / Csak arra, hogy van ilyen egyetem, / Meg hogy hatalmas volt, és csapkodott, / Alig tudta megtartani, amíg / Lefényképezték a tájmagazinnak.” (*Kittenberger*, 44.) A mítoszok iránt fogékony poézis egy versen belül összecsúsztatja, különös, egymást előfeltételező és meghatározó viszonyrendszerbe rendezi a 19. század végén szüle-

tett kiváló Afrika-kutató és zoológus, a róla elnevezett madár, illetve a jelenleg regnáló kormány szenvedélyes vadászaként is elhíresült figuráját. Továbbá az időre rakódó rétegek minden pátosztól mentes ábrázolását végzi el a *Tömegsír* című, nagyszerű írás. Voltaképpen Szálínger folytatja is, meg nem is a *Köz-társaság* kötet lírai énjének kínosan őszinte, olykor már-már álnaiv retorikai pozícióból indított kérdésfeltevéseit, amelynek nem mindig egyértelmű a címzettje. „Ugye, fiúk, értelmet adtok a szabályokba égetett energiának? / Ugye nem félték lesni a tombolát, / Ha már benevezett titeket a rendszer? / Ugye ti is legyorsuljátok, legyilkoljátok egymást, / S a maradék ugye felnő, és folytatja, és fellép, és úgy csinál, / Mintha jobb lenne az áldozatainál?” (*Zuhatag*, 52.) Mindennek ellenére e kötet nem mond le a reményről: a feladattal rendelkező utazó mítoszát a *Hat sor* című kiváló versen keresztül mutatja fel. Nem számít, mit tartalmaz a felkutatandó versszöveg hat sora, melyet a feladattal megbízott személlyel együtt keresünk – az irodalmi textus mögötti szakrális értelem kutatása magnetizálja utunkat. Az utazóét pedig megbízása. „És őt elbűvölte / Az élet, és szinte megállt, hogy versbe verje magát, / És mégsem állt meg, pedig hívta, ággal ölelte volna / Egy nagyon kedves cirbolyafenyves, de nem vette / Vállára fel a táj szépségét, mert amint meglátta / A hágó élet, a hágó porát tisztelni kezdte pont úgy, / Ahogy azt mondták neki. A hágóra ment, figyelt, és / Meglett a város, a város közepén a hegy, a hegyen / A hegyi ház, meglett a nappali, a nappaliban az asztal, / És a hatsornyi bizonytalan vers ott volt az asztalon.” (*Hat sor*, 61.)

Ugyanakkor a kötet valódi és ellentmondást nem tűrő tragédiája a már felsorolt anomáliák és ellentmondások mellett elsődlegesen a hiányból, a közös történelem szellemi és a közös régió materiális értelemben vett hiányából táplálkozik. E hiányok fókuszpontjába legelőször és utoljára az apahiány kerül. Ez az apahiány leginkább szimbolikus: habár olykor idősök, nők, fiatalok népesítik be a területet (A *vihar nyugodt középpontja*), és olykor-olykor egy apa fiához intézett monológja hangzik el a tájban (*Zuhatag*), az a központi apakarakter, aki megjelenésével, kisugárzásával, intellektusával egy csapásra tekintélyt lenne képes teremteni, bántóan hiányzik ebből a közeg-

ből. („negyed ötnél, ahogy sötétedik, / egyre látványosabban nincsen apa a tájban” (360°; 8.) és „Apát, ha keresne bárki, találna? Fiút / Valaki tervez? Nemnem: pont van, többnyire biztos, és / Nincs eredője, se kihatása.”) (*Legelőszőr*, 59.) és megint máshol „Apa egy messzi cirkusz, / Néha erre kanyarodik, / És bemutatja a plakátjait, / Hogy legalább higgyük, hogy létezik.” (*Cirkusz*, 65.) A *Nyolcéves kisfiú* című vers a kötet záró akkordjaként aztán egyértelműsíti a versbeszélő pozícióját, önmagát is egy apatörténet fájoan keserédes alanyává téve. Ahogy alapvetően az alanyi költészet tudatosan távol marad e könyvtől, úgy időnkénti felbukkanásával nagy érzelmi kilengéseket képes generálni az olvasóban.

Érdekesség, hogy az élet elemi akarása, a jó morális tapasztalata a bizonyos versekben megnyilvánuló szarkazmus és irónia ellenére is az önmaga csupasz, közvetlen minőségében van jelen, ettől derű költőzik a 360° beszédmódjába, mely kötetet a nagyfokú tudatosság és a kísérletező hajlam egyaránt jellemzi. Ugyan összbenyomást nehéz kialakítani róla, érdemes elidőzni magaslai pontjain, vagy, hogy visszakapcsolódjunk a bevezetőhöz, a négy ciklusból kirajzolódó panorámakép teljessége a hiányon keresztül elvezet egy apa nélküli világ felismeréséhez. Ám ez a hiánytapasztalat azt nem mondja, hogy ne próbálhatnánk felmérni a világot újra, amíg a tájban apa lesz.

(*Magvető Kiadó*, 2016)

Ahmed Sakr (Egyiptom) munkája – Ludvig Nemzetközi Művésztelep

Kántás Balázs

Az 1956-os forradalom és szabadságharc utáni megtorlás krónikája

● Mikó Zsuzsanna *A terror hétköznapijai – A kádári megtorlás, 1956-1963* című monográfiájáról

Mikó Zsuzsanna az 1956-os forradalom és szabadságharc hatvanadik évfordulójára megjelent monográfiája új (jogtörténeti) nézőpontból közelít '56 eseményeihez és következményeihez, hiszen a forradalomban résztvevők elleni, főként a hatályos büntetőjog átalakítása és politikai célok szolgálatába állítása által történt megtorlást mutatja be igen részletesen. A megszilárduló Kádár-rendszer nem csupán a fegyveres állami szerveket a civil lakosság ellen bevetve, embereket a forradalomban való vélt vagy valós részvételért statáriálisan kivégeztetve állt bosszút a kommunista diktatúra és a szovjet megszállás elleni lázadásért, hanem látványosan, a demokrácia és a jogállamiság, valamint a jogállami bírósági gyakorlat látszatát fenntartva igyekezett az igazságszolgáltatási rendszert is a saját szolgálatába állítani. 1957-re jöttek létre azok a jogszabályok, melyek alapján a forradalomban résztvevőkre látszólag törvényesen lehetett a lehető legsúlyosabb ítéleteket kiszabni, a szabadságharcosokat pedig a nyilvánosság előtt is egyszerű, köztörvényes bűnözőknek kikiáltani. A megtorlás, amilyen kapkodva és koncepciótlanul indult, olyan gyorsan vált az újfajta pártállami igazságszolgáltatás jéghideg és szisztematikusan működő, gyilkos gépezetévé. Mindez pedig korántsem úgy zajlott, ahogyan az sok esetben a Szovjetunióban szokásos volt, ahol emberek mindenfajta bírósági eljárás nélkül egyszerűen eltűntek a politikai börtönökben és kényszermunkatáborokban, hanem a totalitárius rendszer mindent elkövetett a jogállamiság látszatának kiépítése és fenntartása érdekében, hogy mind befelé, mind pedig kifelé, a nemzetközi közvélemény felé fenntartsa legitimitását.

A kötet bevezetőjéből kiderül, hogy a múlt teljes feltárásához és az 1956-os forradalom utáni megtorlások irányítói jogi felelősségének megállapításához rendelkezésre álló levéltári iratanyag feldolgozottsága a mai napig sem teljes, illetve bár elég sokat tudunk arról, hogyan állt bosszút a kommunista diktatúra igazságszolgáltatási rendszere a forradalom résztvevőin, a témában máig vannak kérdőjelek. A következő, *A rendszervál-*

tás és a múlt című fejezet a rendszerváltozás felemás voltát tárgyalja a kommunista diktatúratörténet múltjával való szembenézés szempontjából, hangsúlyozva, hogy az 56-os forradalmat követő terror áldozatainak teljes jogi rehabilitációja és a bűnösök felelősségre vonása, vagy legalábbis felelősségük egyértelmű kimondása a mai napig nem történt meg. A rendszerváltás után az egykori forradalmároknak maguknak kellett kérelmezniük az ügyekben hozott koncepciós bírósági ítéletek semmissé nyilvánítását és kárpótlásért folyamodniuk. Érdemi felelősségre vonás sosem történt az egykori vezető kommunista politikus, Biszku Béla ellen meglehetősen későn indult büntetőeljárásán kívül. A harmadik fejezet az 1957-ben kezdődött, a forradalom résztvevői elleni megtorlás hogyanját körvonalázó politikai viták történetét ismerteti az állampárt vezetőségén belül, s kiderül belőle, hogy a forradalmárok megbüntetésének eleinte nem volt jól kidolgozott, koncepciózus módja – a diktatúra vezetői inkább kísérleteztek és kapkodtak. A szabadságharc leverését az esetek egy részében könyörtelen statáriális ítélezés követte – a negyedik fejezet a rögtönítélő bíróságok által hozott ítéletek rideg számaikat és jogszabályi hátterét mutatja be. Az ötödik fejezet az új, direkt a szabadságharc résztvevőinek jogi felelősségre vonása céljából létrehozott igazságszolgáltatási szervek, a hivatásos bírák mellett laikus, ám megbízható pártkádereket is ítélkezési jogkörrel felruházó, úgynevezett népbírósági tanácsok felállításáról és működéséről tudósít. Megjegyzendő, hogy a hatályos magyar jogszabályok már 1945-től lehetőséget adtak népbíróságok felállítására, ám ez az igazságszolgáltatási intézmény a forradalom leverése után is remek eszköznek bizonyult az állampárt kezében az ellenzékkal történő leszámolásra. A hatodik fejezet részletesebben kitér a felelősségre vonásban, a pártállam bosszúhadjáratában közreműködő ügyészi és bírói kar személyi összetételére, motivációira és működésmódjára. A hetedik fejezet kiterjedten elemzi a vádhatóságként a politikai akaratot kiszolgáló ügyészség működését. A nyolcadik fejezet azt ismerteti, milyen nagy igyekezettel próbálta meg fenntartani a kommunista diktatúra a jogállamiság látszatát és a tisztességes, jogszerű büntetőeljárások illúzióját a külföld és

a nemzetközi szervezetek irányába – a dolog abszurditása, hogy részben sikerrel tette ezt. A kilencedik fejezet az 1963-as nagy, látszólag minden úgynevezett ellenforradalmi tevékenységet megbocsátó közkegyelem történetét tárja az olvasó elé, hangsúlyozva, hogy a kegyelem korántsem volt teljes körű. 1963 után ugyanis még mindig ültek a magyarországi börtönökben az 1956-os forradalom és szabadságharcban való részvételért elítélt politikai foglyok, a börtönből való szabadulás ellenére pedig a pártállam igyekezett az egykori forradalmárok életét lehetőleg annak végéig megkeseríteni. A szabadult politikai elítélteknek szembe kellett nézniük a büntetett előélet szigorú következményeivel: sokan közülük még évtizedekkel a börtönök után is rendőri felügyelet, de legalábbis az állambiztonsági szervek megfigyelése alatt álltak, a magasabb végzettségűek sokszor ugyancsak évtizedekig nem vállalhattak képzettségüknek megfelelő munkát, a rendszer pedig egész családokat, vagyis hozzátartozókat: férjeket, feleségeket, gyermekeket is büntetett rokonaiak tettei miatt. Gyakori volt például, hogy az egykori forradalmárok gyermekeinek nehezebb volt bejutniuk a felsőoktatásba, vagy a rendszer egyéb apróbb, nem nyílt és nem látványos, de érezhető hátrányokkal igyekezett még a forradalmárok leszármazottain is bosszút állni. A tizedik fejezet a korábbi kilenc lényegre törő összefoglalása. Függeléként csatlakozik az első tíz tematikai egységhez a tizenegyedik, a *Személyes sorsok* című fejezet, melynek keretében a monográfia forráskiadásba csap át, egyes emberi sorsokról, élettörténetekről közölve levéltári dokumentumokat, jórészt az 1960-70-es évekből, ugyancsak azt hangsúlyozva, hogy az 1963-as látszólagos amnesztia ellenére a forradalom résztvevőinek adott esetben életük végéig hátrányos következményekkel kellett szembenéznük – a rendszer tehát sosem felejtett. A könyv bibliográfiával, a forradalmárok elleni, jogi eszközökkel kivitelezett megtorlás fontosabb szereplőinek életrajzi adattárával, illetve tudományos jegyzetapparátussal zárul. Mikó Zsuzsanna monográfiája nem csupán azt mutatja be, miként torolta meg a Kádár-rendszer 1956 hőseit a forradalomban és szabadságharcban való részvételt, valamint azt, hogy hatvan évvel az események után

a magyar társadalomnak még mindig csak részlegesen sikerült azzal a ténnyel szembenéznie, hogy a Kádár-rendszer saját politikai hatalmának megszilárdítása érdekében a magyar történelem egyik leggyalázatosabb leszámolását kivitelezte magával a magyar néppel szemben. A könyv tágabb összefüggésrendszerben is elénk tárja, miként is működik egy diktatúra, és miként hoz létre egy egész jogszolgáltatási szervezetet a vélt vagy valós politikai ellenfelek teljes kiiktatására a jogállamiság álarcában, magát demokratikus államnak titulálva. A nyíltan diktatórikus eszközök alkalmazásánál és az ellenzéki megnyilvánulásokat tanúsító egyének egyszerű, példát statuáló és félelmet keltő likvidálásánál sokkal ördögibb, ha egy állam saját igazságszolgáltatási szervezetét és hatályos jogszabályait alakítja át úgy, hogy mindent az általa valamilyen vádban bűnösnek vélt személyek ellen lefolytatandó büntetőeljárások

eredményességének rendel alá. 1963, a nagy amnesztia éve, mint korszakhatár él a szakirodalomban és a köztudatban, melytől kezdve a kialakult Kádár-rendszer már egy sokkal emberségesebb, úgymond „puha” diktatúra volt. A kíméletlen igazság ellenben az, hogy a forradalomban való részvételért körülbelül 26 ezer ember ellen indult eljárás, 13 ezer embert jogerősen el is ítélték, közülük 228 főt ki is végeztek, 1963 után pedig még mindig folytak újabb és újabb büntetőeljárások állítólagos egykori forradalmárok ellen. A kegyelem csak részleges volt, a rendszer pedig, bár a legtöbb 56-os elítélt életét végül is megkímélte, egyúttal mégiscsak igyekezett végleg tönkretenni azt. A diktatúra, bár folyamatosan puhult, csak 1989-ben ért véglegesen véget, a magyar állampolgárok ellen elkövetett bűnei pedig részben egész a mai napig feltáratlanok...

(Libri Kiadó, 2016)

Ludmila Baitsaeva (Oroszország) munkája – Ludvig Nemzetközi Művésztelep

Szemes Péter

Kanizsa (ék)kövei

- Deák-Varga Dénes *Nagykanizsa építészete és építészei* című könyvéről

A szerző és szerkesztő, Deák-Varga Dénes főépítész hittel és szívvel végzett kutatómunkája és példaértékű lokálpatrióta elkötelezettsége mellett négyes évforduló apropója – így Thúry György várkapitányi kinevezésének 450., Nagykanizsa rendezett tanácsú várossá válásának 150., a Nagykanizsai Szépítő Egylet alapításának 125. és a kiadó Nagykanizsai Városvédő Egyesület megalakulásának 30. jubileuma – hívta életre a *Nagykanizsa építészete és építészei* című kötetet. A maga nemében hiánypótló könyvből – mint előszavában Dénes Sándor polgármester találoán megállapítja – „azon túl, hogy beleléphetünk városunk építészetének időfolyamába, bepillantathatunk e házak, otthonok, intézmények, templomok belső világába is, megtudhatjuk azt is, hogyan milyen módon képzelték el eleink az életük terét, városuk elrendezését, hogyan gondolkodtak a kényelemről, szépségről és praktikumról”.

A gazdagon illusztrált anyag, a természetszerű kronologikus rendet tartva, a Nagykanizsa területén talált, feltehetően kultikus rendeltetésű locust körbezáró, késő-neolitikus palini körárok-rendszer bemutatásával indul. Különösen szimpatikus, hogy a szerző az elpusztított lelőhely esetében – s a továbbiakban is, minden hasonlóanál – rámutat, az át nem gondolt tervezés következtében milyen lehetőségtől esett el a város, miként lehetett volna hasznosítani, a nagyközönség számára is vonzóvá tenni az eltüntetett értéket. Így a régész-múzeumigazgató, Horváth László és munkatársai által feltárt lazsnaki római kori villagazdaság maradványainál is, melyek területét a kevésbé gondos utódok ipari üzemekkel építették be.

A fontos kereskedelmi és hadiút mentén fekvő középkori Kanizsa település szakrális épületei közül – melyekkel Deák-Varga Dénes már a Nagykanizsai Honismereti Füzetek sorozatában megjelent kötetében is foglalkozott – a Szent Margit templom a legkorábbról ismert, mely valószínűleg azonos azzal a rotundával, ahol a vitéz főkapitány, Thúry György testét eltemették. (Helyét a Magyar utca-Garay utca kereszteződésének környékére teszi a szerző.) Mellette, a rendelkezésre álló adatok alapján, megemlíti a Boldogságos Szűz Mária tiszteltére szentelt ferences templomot és kolostort (ennek alapfala Vándor László megtalálta, ám teljes feltárása még várat magára), melynek különlegessége, hogy közelében köztéri szobor állt, valamint a talán a mai Miklósfá (az egykori Szent-Miklós falu) területén emelt Szent Miklós kápolnát. Utóbbi kapcsán – a kötet egyik érdekességéért, elsősorban a városmonográfiára támaszkodva – számba veszi azt a 21 középkori falut, ahol volt, templomával, melyek Nagykanizsa mai közigazgatási határain belül létesültek, s melyek épületeit kivétel nélkül elsöpörte a történelem – főként félholdas – vihara. Az erődtémények sorában szól Kanizsaszeg eltűnt váráról, Kanizsa 14. század végén készült várkastélyáról – ezt a török kiűzése után lebontották és széthordták, a helyi önazonosság-tuda-

tot is erősítő rekonstrukciója, mely egyelőre a 3D-s változatig jutott, a szeszgyár tömbjének felszámolása után lenne lehetséges –, melybe elképzelhető, hogy előbbi is beépítették, illetve a török korban felrobbantott botszentgyörgyi várkastélyról, melynek romjait a népnyelv Romlottvárnak nevezte el.

Mivel a kanizsai vártól távolabb eső települést már az 1540-es évek derekán feldúlta a török, szükségessé vált a vár megerősítése és egy új, palánkkal körülvett város kiépítése is. Utóbbi következtében jött létre az addigi Külső-Kanizsa mellett Belső-Kanizsa, melyet végül az 1600-as ostrom előtt romboltatott le Paradeiser György főkapitány (Külső-Kanizsa már az 1570-es évekre elpusztult). A várat tulajdonosa, Nádasdy Ferenc kezdte megerősíteni, majd királyi kézbe kerülése után a munka Ferabosco olasz mérnök tervei alapján a legkorszerűbb, geometrikus szerkesztési elv szerint folytatódott, ám ez sem tudta meggátolni – hiába a bővebben bemutatott erődítmény-rendszer (többek közt Bajcsával és Korpavárral), illetve az egymást váltó főkapitányok sora (köztük olyan kiváló katonákkal, mint Thúry György vagy Zrínyi György) –, hogy a támadók 1600-ban ne foglalják el azt. Kiemelt jelentőségét jelzi, hogy a törökök vilájet-székhelyé tették, alaposan kiépítették (amint Evlia Cselebi leírásából ránk maradt), így mikor – a császári hadvezérek hosszas halogatásának köszönhetően – Batthyány Ádám 1690-ben felszabadította, 187 faház állt már itt. A vár visszavétele után a civil török lakosok közül mintegy 200 fő keresztény hitre tért és helyben maradt, érdekes kísérlet lenne nyomon követni, hogy – a betelepült magyarok, németek és horvátok mellett –

a mai polgárok közül mennyinek az ereiben csörgedezik az egykori hódítók vére, ha már ebből a rendkívül különleges várostörténeti korszakból egy épület sem hagyományozódott ránk.

Noha született terv a helyreállításra, a várat végül 1702-1703-ban lebontották és az itt élőket a mocsarak közül kedvezőbb fekvésű területekre költöztették. Így jött létre a Kanizsa-pataktól keletre az elsősorban iparral és kereskedelemmel foglalkozó németek, magyarok és szerbek, görögök lakta Nagykanizsa, a lápvilágtól nyugatra pedig a földművelő magyar, az áttért török, valamint ugyancsak szerb

nemzetiségűekből álló Kiskanizsa. Előbbi első középületei között tarthatjuk számon az első városparancsnok rezidenciáját, a Berge-házat (a szocialista rendszer egyik nagy bűne, hogy 1980-ban hagyták lebontani a többszáz éves épületet), a később sóhivatal funkciójú Harmincados-házat, valamint az első városházát, melynek pontos helyét nem ismerjük. A barokk egyházi épületek sorában meg kell említenünk a jezsuiták dzsámiból átalakított, Szűz Mária Mennybemenetele tiszteletére szentelt templomát, az őket váltó ferencesek Alsóvárosi Szent József templomát – a megye egyik legjelentősebb szakrális értékét, az első temető Nepomuki Szent János tiszteletére emelt kápolnáját (ennek helyére épülhetett a piaristák Felső temploma), az első beteggondozó mellett létesült Szent Márton kórház-kápolnát, valamint a görög-keleti vallásúak az Erzsébet téri „szerb ház” udvarán állt Szent Miklós templomát. A lebontott kiskanizsai és palini, valamint a szőlőhegyi és az ismeretlen helyű Szent Vendel kápolnák mellett a szerző részletesebben szól a mai Miklósfa Nagyboldogasszonynak szentelt, illetve Szűz Mária mennybemenetele tiszteletére emelt templomáról, kiemelve, hogy az itt 1748-ban készült kápolna valószínűleg az első olyan kanizsai építmény, melynél a tervező személyét (a Festeticsek építész, Hofstädter Kristóf) sejteni lehet, továbbá az Inkeyek – felújításra váró és a város egyik jelképének számító – lazsnaki Szent Kereszt kálváriakápolnájáról. A kanizsai uradalmat 1744-ben megvásároló Batthyány családhoz köthetők az első ilyen jellegű épületek: a Fő utcai „kastély” (ma a Thúry György Múzeum) tisztartói háznak és vendégfogadónak használták, gazdasági épületei közül az istálló-magtár és a lábaspajta napjainkban is áll, s eredetileg uradalmi vendégfogadónak szánták a XIX. században átépített Vasemberházat (mely Csokonai *Karinyónéja* kapcsán is közismert lett), a lebontott Kis Sörházat (ennek helyén található a Thúry György SZKI) és a kiskanizsai „Nagykorcsmát” is. A város polgári építészetének korai értékei közé tartozott a már szintén nem látható Pichler-, Czenek-, Széchenyi-ház, az Ady utcai tímár-ház, a Fekete Sas patikának otthont adó Babóchay-ház vagy az egykori Eötvös téri Fekete Sas vendégfogadó. A barokk szobrászművészet nagyszerű teljesítményét az Erzsé-

bet teret díszítő Szentháromság-szobor, a múzeumban őrzött Nepomuki Szent János szobor és a lazsnaki kápolnából származó fa korpusz, valamint az Alsóvárosi Szent József templom ugyancsak Csehország védőszentjét és Szent Flóriánt ábrázoló alkotásai tükrözik.

A XIX. század első felének városképi gyarapodásában a tehetős polgárság mellett a számítását helyben megtaláló zsidó közösség is szerepet játszott. 1821-ben felavatott zsinagógájuk különlegessége, hogy kupolával fedett, viszonylag jó állapotban maradt fenn (berendezési tárgyaival együtt), történetileg pedig az első, ahol Löw Lipót rabbi magyarul prédikált. Épülete a legrégebbi olyan Kanizsán, melynek tervezőiről írásos adatok vannak, ám a szerző joggal feltételezi, hogy megálmodásában Wojta Ferencen (aki az első terveket készítette), illetve a bécsi Erdmannon és a maribori Mareken kívül a jeles francia mester, Charles Moreau is komoly részt vállalt. Az egyházi építkezések intenzitása visszaesett a korban, így az uradalmi építésekén túl – amit az említett Vasemberház és a Batthyányak tisztartói háza, valamint a palini Inkey-kastély példáz – a városi paloták és polgárházak viselték, viselik magukon még a klasszicista stílusjegyeket. Az Erzsébet tér délkeleti sarkán a postamester Chinorány-família három háza állt, de az északnyugati oldalon is található három jellegzetes épületet: a mai Bolyai János Általános Iskola az egykori Zöldfa vendégfogadó tereiben működik, míg a Löwi-ház és a Gutmann-palota egyaránt gabonakereskedők lakóháza volt. A polgárházak közül a Fő utcai Dobrovits-, az Erzsébet téri Spánier-, a Király utcai Babóchay-ház és Wagner Ignác Deák téri rézműves műhelye nem látható már, de az Axenti-, a Danneberg-, a Benzián- vagy a Tersánczky-ház dacol még az idővel, s őrzi a régi város hangulatát. Miként stílusában az egyetlen korabeli szobor-emlék, a mozi melletti Inkey-urna is.

1860–1861-ben készültek el a várost metsző vasútvonalak, így a szabadságharctól a kiegyezésig tartó időszak legnagyobb építkezése a Carl Schlimp tervezte állomás lett. Ezen kívül – főként Tarnóczy Attila folyton bővülő, *Hol, mi? Kanizsai házak és lakói* című netes adatbázisára alapozva – Deák-Varga Dénes a romantikus stílusú épületek sorában megemlíti még az izraelita hitközség Ady utcai bérházát, a Király utcai Hild-házat és a Fő utcai Belus-házat, illetve a Spánier-ház kerti lakját, melyeket elbontottak, a

Deák téri Grünhut-, az ugyancsak kovácsoltvas erkélykorláttal rendelkező Ebenspanger-, az Erzsébet téri Vízlendvay- vagy a postának tervezett Pichler-ház azonban még ma is a helyi értékek sorát gyarapítja, akárcsak az izraelita temető kő-obeliszkje és a Tripammer utcai temető korabeli sírkövei.

A boldog békeidők gazdasági fellendülése Nagykanizsa fejlődésére is nagy hatást gyakorolt: sorra létesültek a gyárak, a bankok, szállodák, vendéglők és persze a lakóházak – ekkor emelték a legtöbb, városképet máig meghatározó épületet, ami természetesen városrendezési beavatkozásokkal, számos új utca nyitásával járt (sőt, voltak, akik a villamos közlekedés bevezetéséről álmodoztak). A történeti korstílusok elemeit szabadon kezelő és vegyítő, eklektikus építészeti jelentős képviselőit név szerint veszi számba a szerző, így szép gesztussal megemlékezik mindazokról, akik kéznymukat otthagyták a városon, jeles elődeiről. Külön vizsgálja Geiszl Mór (régpiarista gimnázium bővítése, Zrínyi utcai kereskedelmi iskola, Vidor-, Hild-, Bacharach-, Fischel-ház, gőzfürdő, Bazár-udvar, Polgári Egylet székházának homlokzati architektúrája, Török-kút, Frigyes főherceg laktanya), Hencz Antal (Gstettner-, Keller-, Lovák-, Szegő-ház, Szent Imre utcai óvoda, Korona Szálló, kórház, Polgári Egylet székháza, Sugár úti laktanya, esetleg a Kiskastély és az izraelita temető ravatalozója), Berg Károly (Ady utcai kétemeletes épület, Hencz Antallal a kiskanizsai templom), Ney Béla (egykori börtön), Adam Heinrich (régpiarista városnéző), Plosszer Ignác, a város első főmérnöke (Zrínyi Miklós Általános Iskola, talán a Király utcai Plosszer-ház), a bécsi Ludwig Schöne (Kaszinó, Weiser-, Schreyer-, Pollák-ház, Nagykanizsai Takarékpénztár tervei, Kereskedelmi és Iparbank), Koch János (evangélikus templom), Schweiger Gyula (Back-féle palini kastélyszálló) és a Parlament egyik tervezője, Tandor Ottó (Király utcai Tandor-ház) munkásságát. Hosszú azoknak az épületeknek a listája, s még fotón is tekintélyes a mennyiség, melyek a korszak egyik legtermékenyebb építész-kivitelezője, Sallér Lajos nevéhez kapcsolhatók (számos lakóház mellett az Arany utcai elemi iskola és óvoda, a Kossuth téri tűzoltólaktanya, a palini Somogyi-ménteleg és valószínűleg az Alkotmány utcai Somogyi-kastély, járványkórház vagy az egykori Bajer-cukrászda), de a főépítész – a teljességre törekedve – sorra veszi azokat a

jelentősebb eklektikus épületeket (a lebontott Blau-háztól a ma a városi ügyészségnek helyet adó Sonnenberg-házig), melyekhez nem tudunk tervezőt kötni. Sőt, figyelme kiterjed a temetők családi mauzóleumaira, a tetszetős kovácsoltvas-kerítésekre, a közvilágítási lámpatestekre, a Török-kútra, a szobrokra és kőkeresztekre, valamint a közparkokra és magánkertekre is, melyek a századvégi Kanizsa eklektikus stílusát hordozták, sokszor napjainkig nyúlóan.

A századfordulóra, az országhoz hasonlóan, a város fejlődése is lelassult, kevesebb új középület létesült (ilyen a Dózsa utcai laktanya vagy a Rozgonyi utcai iskola, de nem valósult meg például az új piarista gimnázium tervpályázatának győztes alkotása és a tervezett kőszínház sem). A korban divatos szecessziós építészet jelesei közt a szerző megemlíti Rauscher Miksát (József főherceg laktanya, Rozgonyi utcai szabadkőműves épület), Morandini Románt (saját Csengery utcai lakóháza, Schertz-ház, Zala Megyei Gazdasági Takarékpénztár, Dohányraktár), Hubert Józsefet (Osztrák-Magyar Bank székháza), a Pollak-Albert-Bornstein triót (Csengery utcai Weiss-palota), az ifj. Gyenes-Vajda párost (Centrál Szálló), Székely Lászlót (valószínűsíthetően a Fő utcai Bogenrieder-palota) és a Kármán-Ullmann duót (Első Magyar Általános Biztosító palotája), s szól azokról a stílusban egyező épületekről is, melyeknek tervezőit nem ismerjük (így a Sugár utcai Knausz- vagy a Sugár utcai Rotschild-házról). Már a modern architektúra megoldásait mutatják a Tanczenberger- és az Irmeler-ház, a rövid ideig együttműködő Bacsics-Kosák páros munkái (Fischel-ház, Csány utcai Szamuely-ház) vagy az ezekhez hasonló Király utca 34. alatti kétemeletes épület és Vécsey Zsigmond egykori polgármester Kisfaludy utcai lakóháza. A főépítész külön kiemeli a szecesszió egyik mestere, Körössy Albert tervét a Teleki utcai laktanyáról és a síremlékek mellett a korstílust tükröző szobrokat: a Sétakertből ellopott, csak ábrázolások alapján ismert Flórá és Telcs Ede Deák-emléktábláját.

A kötetben találunk egy rövid kitérőt a népi építészet irányába is. A szerző a téma szakértője, Kerecsényi Edit kutatásai alapján mutatja be a jellegzetes, gyakran „kődisállásos” házakat (az egyébként jól hivatkozott könyv itt egy hibát is rejt, hiszen a néhai kiváló muzeológus *Oromfalas házak Kiskanizsán* c. írása 1973-ban nem a Pannon Tükörben – ami 1995-ben indult –, ha-

nem valószínűleg a Zalai Tükörben jelent meg), melyek közül a 2011-es helyi védelmi rendelet nyolcat tart nyilván, 18 cserfői, 17 Förhénc-hegyi préház és a kisbagolai-hegyi harangláb mellett.

A város két világháború közötti építészetének fontos dokumentuma az első rendezési terv, melyet 1924-ben készített el Vargha László főépítész, ebből azonban – mint Deák-Varga Dénes rámutat –, nem sok valósult meg. Az egyidejűleg ható többféle irányzat közül az art deco példája az új Posta-palota és a Kiskanizsai Olvasókör épülete, a Horváth-Vass páros a modernista törekvéseket (Csengery utcai székházuk, Gartner-, Haiszer-ház), a főként templomépítőként ismert Szeghalmy Bálint (az ő munkáját dicséri a keszthelyi evangélikus és református, illetve a zalaegerszegi református templom is) a Kós Károly-i magyaros stílust (lebontott Erzsébet téri pavilonsor, Teutsch-villa, Kossuth tér 14. szám alatti bérház, valószínűleg Medgyaszayval együtt a Medgyaszay-ház!/.) követte, akárcsak a Bauer-Schmitterer duó (kiskanizsai Nagyrác utcai iskola), míg Jendrassik Alfréd víztornya a vasbeton ötletes felhasználását szemlélteti. A korszak meghatározó tervezőiként tarthatjuk még számon Vécsey Barnabás városi főmérnököt (kórházkápolna, Szent Imre templom, Kálvin téri református templom, talán a Petőfi utcai általános iskola, a köztemetői ravatalozó, Bakónaki mártírok emlékműve, izraelita aggok háza, Erzsébet téri szovjet emlékmű), Hübner Tibort (Trianon-emlékmű, a ma a városi bíróságnak és a polgármesteri hivatalnak otthont adó Törvényház), ekkor készült több bérház (Csengery u. 18/b., Sugár u. 16/a-d, Király u. 22.) mellett az OTI székháza is, valamint jellegzetes szobrok (Turul) és I. világháborús emlékművek sora. A II. világháborús idejének két jeles tervező-alakja pedig Kiss István (Felsővárosi Jézus Szíve templom átépítése) és Berkes József (MAORT-házak) voltak.

Nagykanizsa csak nehezen tudta kiheverni a háborús veszteségeket és pusztítást, ráadásul az új hatalom az 1960-as évekig – részben fekvése, részben nem megyeszékhely státusa miatt – alig fejlesztette a várost, ám az iparosítás ekkor új lendületet kapott. Az ezzel járó népességnövekedés a lakásépítés megugráásával járt együtt, amint ezt a kordokumentum-értékű, VÁTI-ban készített első rendezési terv – az 1924-es után a második – is mutatja (1960). Az 1969-es második aztán többek közt a Keleti városrész bővítésével, az 1982-es harma-

dik – érdekességként említjük – már délkeleti városrészrel, gyalogos városközponttal és azt körülölelő körút-vonallal is számolt. Szerencsére az építészetben 56-ig egyeduralgó szocreál kevés nyomot hagyott Nagykanizsán (a szerző legpregnansabb példaként a Fő utca 1. és 3. számú lakóházakat hozza), viszont sajnálatosan annál többet a forradalom után újra megerősödő modernizmus. Olyan, környezetükhöz kevésbé illeszkedő épületek jöttek ennek köszönhetően létre, mint a Fő utcai „lordok háza”, a Sugár utcai OTP-ház, a Deák tér 11-12. szám alatti társasház, a városháza mellett álló Király utcai négyemeletes, a Mező Ferenc Gimnázium, a járási hivatal Eötvös téri épülete vagy a Rotary-irodaház. A Cserháti SZKI kollégiumának merevségét legalább az elé helyezett klubépülettel megpróbálták oldani, mint ahogy a HSMK és az egykori Márvány áruház együttese is az új szellemiségű városképi hangsúlyteremtést célozza, a városi uszoda pedig jól sikerült példát is ad a modern architektúrára. A szocialista szoborállítási láz eredményei, a kurzus-műveken túl, olyan alkotások, mint a Thúry-szobrok (Vörös János, illetve Borsos Miklós munkái), Schaár Erzsébet Hevesi-portréja, Rétfalvi Sándor Zrínyije vagy a Nemzet Művésze, Németh János Széchenyi téri Plasztikája.

A rendszerváltozást követően több rendezési terv született (általános rendezési terv – 1996, településrendezési terv – 2006), emellett a város 2014-ben elkészítette új településfejlesztési koncepcióját és integrált területfejlesztési stratégiáját, míg a 2016-ban megrendelt új településrendezési terv már a közelmúltban, a Modern Városok Program keretében bejelentett fejlesztésekhez is igazodik. A kötet egészéhez hasonlóan, a legutóbbi szép eredményről, a városközpont rekonstrukciójáról szóló beszámolókból, a helyi védelem ügyében elértekről és a jövőbeli tennivalókról írt passzusokból – jöhetnek napi hivatali munkába vágnak – a város szeretete, a gyarapodásáért érzett példás felelősségérzet csendül ki, ami nemcsak megbecsülésre érdemes, de követésre méltó lehet a mindenkorai tisztviselői kar tagjai számára. Egyúttal érezhető a főépítész irányába megnyilvánuló vezetői bizalom, a döntéshozókkal való együttgondolkodás is, melynek köszönhetően a városfejlesztés nemes feladata a közösség javának közös szolgálata, igazi értékteremtés. A törté-

neti áttekintést a posztmodern (Erzsébet tér 2. szám alatti lakóház, volt Hungária Biztosító, bajcsai római katolikus templom, új vásárcsarnok, Halis István Városi Könyvtár), az organikus (Kassa utca 3. alatti családi ház – Makovecz Imre tervezte, Királyi Pál utcai lakóház) és a minimalista (Stop-Shop üzletközpont) építészet alkotásainak számba vételével folytatja a szerző, hogy végül elérjen a máig. Szépgesztus, hogy egy-egy reprezentáns munka említésével és azok fotóival bemutatja a városban működő, vagy elszármazott kortárs építészeket és az elmúlt években felállított köztéri szobrok jegyzékének közreadása is. Utóbbiak közül az Erzsébet tér névadójának emléke Nagykanizsa fénykorát is megidézi, míg a volt képviselőt és miniszterelnököt, Bethlen Istvánt ábrázoló mű alakja, amellyel, hogy meghatározza szellemiségét, s öröködi a szeretett városban, talán az elkövetkező hasonló aranyidőt is látja már.

Noha Deák-Varga Dénes zárszava az építészet változásait illetően kevésbé optimista, kiváló könyve hozzásegít bennünket, hogy a múlt és a jelen értékeit megbecsülve, büszkén és biztos léptekkel induljunk a jövő felé: „Azért látjuk szépek a kiskanizsai parasztházakat, a Szent Imre utca kispolgári házait, vagy a Fő utcai palotákat, mert ezek kiérlelt építészeti formái évszázadokon keresztül belénk ivódtak és ismerősként tekintünk rájuk. Ezzel szemben a lakótelepi betonkockák vagy a multinacionális cégek áruházai nem idéznek fel bennünk semmilyen előképeket még akkor sem, ha színdinamikailag megtervezettek, ha arányaikat az aranymetszés szabályai szerint állapították meg, vagy ha az épület tagozatok ritmusát valamely zenei ritmushoz igazították volna – bár ilyesmivel aligha találkozunk.

Ha megpróbálunk a jövőbe tekinteni, féltő, hogy a minimál-építészet, e globalista építészeti irányzat minden más humánusabb, nemzeti karakterű, illetve hagyományokban gyökerező építészeti irányzatot ki fog szorítani. Mégis reménykedjünk, hogy a jövőben is születnek olyan építészeti alkotások, akik a hely szelleméhez – Nagykanizsán például Nagykanizsa szellemiségéhez – illeszkedő új épületeket alkotnak, és így a város továbbra is megtartja egyéniségét, egyedi, vonzó arculatát.”

(Nagykanizsai Városvédő Egyesület, 2016)

Nemes Dóra

A kendlimajori művésztelep 25 éve

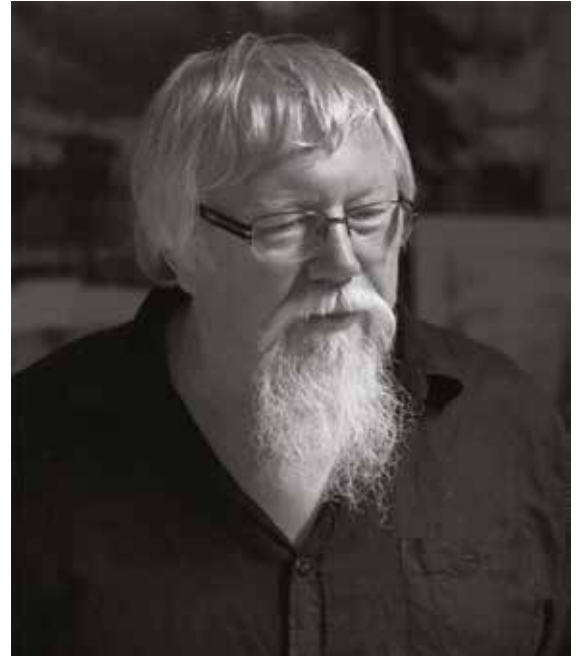
● Beszélgetés Ludvig Zoltánnal

– Minden történetnek van eleje. A Ludvig Nemzetközi Művésztelepé negyed évszázada kezdődött, de mégis hogyan?

– Az előzmények régebbre, a '70-es évek végéig nyúlnak vissza. Akkoriban kezdtem el rajztanároknak meghirdetett művésztelepekre járni, majd miután felvettek a Művészeti Alapba, egyre több külföldi meghívást kaptam. Volt olyan év, amikor tizenhárom szimpóziumon vettem részt. Szerettem ezt az alkotói légkört, amiben nekem is lehetőségem nyílt bemutatkozni, és másokat megismerni. Így teltek-múltak az évek, mígnem 1993-ban, egy magyar-osztrák barátom, Kovacsics Miklós segítségével elindítottam a TrofaiachArt nemzetközi művésztelepet Ausztriában. 1600 méter magasan, egy 150 éves faházban alkottunk a magyar barátaimmal, de csakhamar csatlakoztak hozzánk helyiek is. Öt év után a tábor megszűnt, ám szinte rögtön utána adódott az újabb lehetőség, amikor Páli Lászlóval megálmodtuk a kendlimajori művésztelepet.

– Miért éppen Kendlimajorra esett a választásuk?

– Laci odavalósi volt, és volt ott egy birtoka, amit felajánlott erre a célra. Ezer szállal kötődött Kendlimajorhoz, és szeretne volna valamiképp híressé tenni. Egy kis reklám valóban rá is fért: akkoriban nem sokan tudtak a létezéséről, még én sem. Eleve egy aprócska faluhoz, Kisrécséhez tartozik, és mindössze egyetlen utcából áll. Laci mindig azt mondta: ha csak a tizedik művésztelepig eljutunk, már megérte belevágni. Az első alkotótábort – ami nekem akkor már tulajdonképpen a hatodik volt – 1999 nyarán tartottuk meg, és körülbelül 30 művészt hívtunk meg rá.

– Még az álmodozás szakaszában, a technikai részleteken túl, milyen szellemiségű műhelyben gondolkodtak?

– Utólag sokat beszélgettünk erről a feleségemmel, Klárával. A legelején talán még nem is gondoltuk át annyira a maga komplexitásában, hogy milyen művésztelepet szeretnénk. Az elvi alapkövek, persze, megvoltak, de évről évre csiszolódott a belső kép. Mint minden szimpóziumnak, ennek is az a legfőbb célja, hogy a művészek kilépjenek az alkotóterem magányából, és – felülkerekedve a földrajzi és kulturális távolságokon – reggeltől estig együtt dolgozzanak. Közben szép lassan megismerik egymás művészetét, és a mögötte rejlő embert.

– Idén kicsivel több, mint negyven művész érkezik Kendlimajorba. A többségük visszatérő vendég, de az újak esetében általában milyen szempontok szerint választja ki a résztvevőket?

– Mindig olyanokat hívok meg, akik pozitívan gondolkodnak, nyitottak, és az sem zavaró a számukra, ha például alkotás közben figyelik őket a látogatók. Ezen kívül szigorú feltétel az egyéni stílus és a művészi színvonal megléte, ami egyúttal a művésztelep nivóját is biztosítja. Minden évben akad négy-öt olyan alkotó, aki kimagaslik – nem minőségben, hanem tempóban, gondolkodásban, frissességben –, és ők érezhetően jó hatással vannak a többiekre, húzzák őket magukkal.

– A kendlimajori szimpózium két és fél évtizede töretlenül működik, az eredeti elképzelést – a tíz évet – két és félszeresen túlszárnyalták. Visszatekintve hogy látja, melyek voltak a mérőkövek?

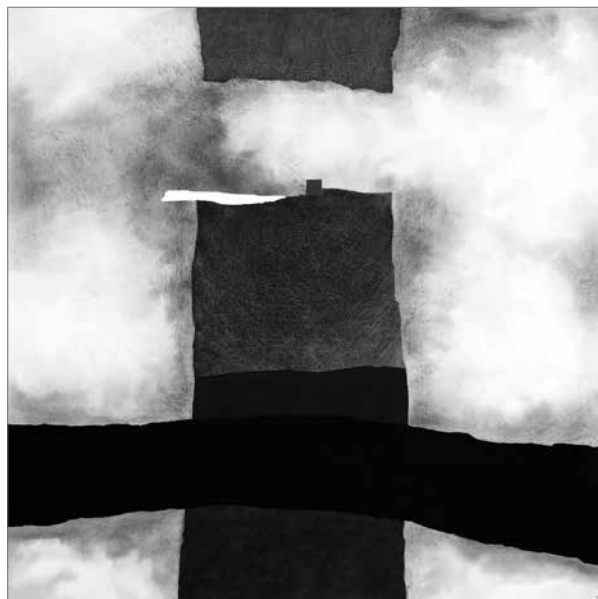
– 2006-ban építettünk egy új műtermet, és ezzel megnyílt a Kendlimajor Művészeti Szabadiskola. Anyagi szempontból ez mindenképp egy fontos állomás volt, az önszponzoráció évei után egy kicsit fellélegezhettünk. Mindeközben újabb társakra találtam Wilhelm Gábor és Siegmund Schmidt személyében.

– És ha a műalkotások felől közelítjük meg a kérdést? Voltak nagy korszakok, paradigmatváltások?

– Az évek során fokozatosan bekövetkezett egy fordulat. Ehhez hozzájárult az egyéni életutak alakulása, de ha a közösség egészét nézzük, akkor elmondható, hogy az első években még több volt a hazai képzőművész, illetve a természetelvű alkotó. Jellemzően naturalista munkák, tájképek születtek. Ma már azonban több a külföldi vendégünk és a kortárs festmény, szobor is. Szeretném, ha egyszer összeállna itt egy olyan gyűjtemény, amely hűen tükrözi a mai kor művészeti gondolkodását, technikáit és stílusait, ezért főleg modern alkotókat hívok meg. A kortárs szemlélet ennek köszönhetően a befogadók és a szponzorok körében is egyre népszerűbb. Nem titkolt szándékom, hogy ilyen irányba tereljük a közízlést, a tapasztalat ugyanis az, hogy a mai Magyarországon nemcsak vidéken, hanem Budapesten sem lehet a nemzetközi kortárs művészet olyan színes palettájával találkozni, mint a kendlimajori szimpóziumokon.

– Ez azért mégiscsak megdöbbentő némileg...

– De sajnos igaz. Az utóbbi 15 évben jóval kevesebb fóruma lett a kortárs művészeteknek. Megszűnt például a képcsarnok-rendszer, ahol az ember legalább találkozhatott haladó felfogásokkal. Ráadásul csak szigorú rosták után dőlt el, kinek az alkotásai kerülhettek egyáltalán ki. Ma már gyakorlatilag bárkinek lehet kiállítása, színvonalától és mondanivalójától függetlenül. Ebben a megváltozott környezetben a művészek elbizonytalanodtak, mert nincs, aki pontosan megítélné, hogy melyik a jó vagy a kevésbé jó kortárs irány. Külföldön azért akadnak pozitív példák: a közel-keleti Katarban körülbelül tíz évvel ezelőtt elindítottak egy nemzetközi szimpóziumot. A harminc-harmincöt résztvevő között évről évre kiosztanak 120x120 centis vásznakat, és a tábor végén mindenkinek ott kell hagynia két alkotást. Ezek aztán a fővárosban, Dohában található kortárs múzeumba kerülnek. Ma már Szaúd-Arábiában, Malajziában, Izraelben és Törökországban is működnek hasonló, kifejezetten alkotótáborokra szervezett, kortárs művészeti központok. Ennek a trendnek számos előnye van: anyagilag is kifizetődőbb, mintha évtizedek múltán, galériákból vásárolnák fel a képeket, valamint az alkotások helyben készülnek.

Erdős János: Kép-80, 2014

Giuseppe Strano Spitu (Spanyolország) munkája

Akhsar Esenov (Oroszország) munkája

Fischer György munka közben

– **Példaértékű és ritka ez az előrelátó hozzáállás. Bizonyára hálás érte a művésztsadalom, amelynek minden korban megvoltak a maga nagy kihívásai. Ma melyek ezek?**

– Elsőként talán a megélhetés bizonytalanságát említeném, de az emberek közönye is elkeserítő. Nem kíváncsiak arra, hogy készülnek-e egyáltalán új alkotások – van-e hozzá kedv, ötlet, eszköz? Nem érdekli őket. Pedig kollektív felelősségvállalásra lenne szükség – gondoljunk csak bele: miért is ragadna bárki ecsetet vagy vésőt, ha a végén nincs kinek megmutatnia a kész művet? Az a kortárs festmény vagy szobor, ami ma-holnap megszületik, 50-60 év múlva a klasszikus művészet része lesz. De ha nem készülnek kortárs festmények és szobrok, akkor nem lesz, ami fennmaradjon, azaz a XXI. század első felének nem lesz lenyomata a művészettörténetben. Ez pedig óriási veszteség lenne, mivel semmi sem tudja mélyebben megragadni egy adott kor szellemét, és a benne élő emberek létállapotát, mint a művészet, legyen szó bármely ágáról.

– **Ez a válságos létélmény visszaköszön a Kendlimajorban készült műalkotásokon is?**

– Azokon talán annyira nem. Egy alkotótáborban megvan az az odafigyelés, törődés és érdeklődés – a művésztársak, a látogatók és a támogatók részéről is –, ami a szimpóziumon túli világból hiányzik. A művésztelep jubileuma alkalmából készítettünk egy könyvet, amihez önvallomásokat kértünk minden résztvevőtől – inkább ezekben fogalmazták meg, szerintük melyek a társadalom aktuális problémái. A fehéroroszországi Natalya Zaloznyát például a nők helyzete, kiugrási lehetőségei foglalkoztatják, mondjuk, ő ezt szó szerint megjeleníti egy-két festményén. De van olyan is, aki nem arra akarja használni a művészetét, hogy a mindennapi gondokkal terheljen másokat, hanem azt szeretné, hogy a szépséget lássák meg az alkotásaiban.

– **Az elhangzottak alapján már-már az a benyomása támad az embernek, hogy az egyszeri érdeklődő számára „érthetetlen”, „befogadhatatlan” modern művészet csak városi legenda... Kell egyáltalán félni a kortárs alkotásoktól?**

– A legtöbben valóban valamiféle elborultságra asszociálnak, ha meghallják azt a szót, hogy kortárs. Bevallom, van olyan vadhajtás, ami nekem sem tetszik, de attól még elfogadom, mert annak is van létjogosultsága. Azt hiszem, abban a média és az internet is ludas, hogy az emberek sokkal több olyan mai alkotással, performanszal találkoznak, ami ugyan látványos, de igazából senkinek sem tetszik. Emiatt hajlamosak azt hinni, ez a teljes paletta, pedig valójában annak csak egy-egy színfoltjáról van szó. A helyzet az, hogy ma is azok a művészek vannak többen, akik nem az elidegenítés szándékával látnak munkához, hanem arra törekednek, hogy befogadható, értékálló és esetenként mutatósat alkossanak, ami akár egy nappali falán is jól néz ki.

– A Ludvig Nemzetközi Művésztelepen is ez az attitűd a jellemző?

– Igen, de ez nem jelenti azt, hogy elzárkóznánk az „újítók” elől. A nagyjából 35-40 fős társaságban mindig akad egy vagy két akciófestő. A török Orhan Cebrailoglu például hatalmas gesztusokkal és dinamikával fest nagy felületekre, rengeteg színt használ, és bizony nem egyszer például kefével megy végig a képen, vagy épp rátapos. Rengeteg feszültséget ad ki magából, és ez a végeredményen is érezhető. Ez megint egy kicsit új, egy kicsit más Kendlimajor, mint amit megszoktunk, de egyáltalán nem bánjuk.

– Mondhatjuk akkor azt, hogy a szimpózium hidat teremt az érdeklődők és a kortárs művészet között?

– Mindenféleképp, bár a művésztelepek önmagukban nem tudják az egész társadalom szemléletét teljesen megváltoztatni. A legnagyobb probléma az, hogy nincs is nagyon lehetőség kortárs művészetekkel találkozni. Elég megnézni, az utóbbi években kiknek az alkotásaiból nyílt kiállítás, például Budapesten. Mucha, Picasso, Van Gogh – mind a régi, nagy klasszikusok. Ma egyszerűen nem jellemző, hogy kortársakat hívnának meg, de így hogyan is barátkozhatná-

Katalin Bereczki-Kossack (Németország) munkája

nak meg az emberek az új alkotókkal, stílusokkal és irányzatokkal? Nem ismerik őket, és ennek hiányában nem is mernek véleményt formálni. Nagy előrelépés lenne, ha a befogadáshoz kapnának valamiféle segítséget, akár interaktív tárlatvezetések formájában, vagy olyan tévés vagy rádiós műsorokban, amilyenekből régen sok volt. De az sem lenne baj, ha az iskolai művészetoktatás felvenné a lépést ezzel a feladattal.

– Aki ellátogat a Ludvig Nemzetközi Művésztelepre, nemcsak a képzőművészet különféle ágaival találkozhat: a kísérőprogramokkal a zenét és színházat is becsempészték a tábor életébe. Honnan jött ennek az „összművészetiiségnek” az ötlete?

– Már Ausztriában is összeültünk zenélni egy-egy nap végén, hogy elszórakoztassuk magunkat. Nem is volt kérdés, hogy ez a hagyomány Kendlimajorban is folytatódik. Az elmúlt évek alatt zenészeket, táncosokat, színészeket is meghívtunk, de ha épp nem volt vendégünk, akkor is feltaláltuk magunkat. Néhány éve az egyik spanyol barátunk, Paco Ariza elmesélte, hogy náluk, Almuñécarban minden teliholdkor kimennek néhányan a tengerparti sziklákhöz, és verset mondanak. Gondoltuk, ezt Kendliben is kipróbáljuk. Az első alkalommal telefonos összeköttetésben voltunk a spanyolokkal. Az akkori csapatunkat kicsit váratlanul érte a dolog, de a többség azért bekapcsolódott, mindenki a saját nyelvén. Volt, aki ősi oszét verset mondott. Akkor az a különös benyomásunk támadt, hogy a költészet ugyan a szavak művészete, de talán mégsem kell érteni minden egyes szót ahhoz, hogy tudjuk, miről szól egy vers. Úgy voltunk és vagyunk azóta is kicsit, mint a macskák: beszélgetés nélkül is értjük a másik rezdüléseit.

– Az idei, 25. Ludvig Nemzetközi Művésztelepet miként teszik emlékezetessé?

– A már korábban említett könyv, azt hiszem, méltó lenyomata az elmúlt két és fél évtizednek. Százhusz művészt sikerült utolérni, akiktől egy-két fotót és rövid életrajzot kértünk, valamint azt a bizonyos önvallomást. Mindemellett körülbelül ezer fotót válogattunk ki, javarészt életképeket, amelyek itt, a művésztelepen készültek. Végül egy kétnyelvű, csaknem háromszáz oldalas kötet született. Hónapok óta dolgoztunk rajta, és a fotók válogatásakor szembesültünk azzal, milyen nagy ívű fejlődésen mentek keresztül néhányan az elmúlt évek alatt.

– A 25 év kötelez – hogyan tovább? Milyen álmokat dédelgetnek a jövőre nézve?

– Mindenképp szeretnénk folytatni ezt a munkát, és úgy néz ki, Dani fiúnk személyében biztosított az utánpótlás. Ugyanakkor van megoldásra váró feladat is: a művésztelep szponzorai javarészt a baráti társaságunkból kerültek ki, velünk egyidősek. Nagy szükség lenne olyan fiatalokra, akik oda tudnának és szeretnének is állni a művésztelep és a kortárs művészetek támogatása mellé, mert a szimpóziumnak csak úgy lesz jövője, ha van, aki átvegye ezt a stafétát is. A hosszú távú álmunk az, hogy egyszer létrejöjjön itt egy kortárs múzeum. Már azt is kigondoltuk, hogy nézne ki a galéria, lenne hozzá egy kis kávézó... az ötlet és tárlat anyaga megvan, és ha lesz hozzá tőke, mi készen állunk rá, hogy létrehozzunk egy állandó világkiállítást Kendlimajorban.

Pisnjak Atilla

Császár Szebasztiján Körbelátó c. kiállításához¹

Császár Szebasztiján: Cím nélkül

Tisztelt Közönség, Kedves Barátaink!

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy ma nemcsak egy kiváló művész alkotásairól mondhatok néhány gondolatot, hanem egyben egy jó barátomat is köszönhetem. Császár Szebasztijánhoz, aki a fiatal lendvai képzőművészek egyik jeles képviselője, évek óta baráti szálak fűznek, ezért engedjék meg, hogy a megszokottnál személyesebb hangnemben szóljak legújabb kiállításáról.

Szebi – ahogy a barátai szólítjuk – valamikor a múlt héten hívott fel azzal a kéréssel, segítsék neki kitalálni a készülő kiállítás címet. Abban egyetértettünk, hogy rövid, frappáns, de mégis sokatmondó címet kell találnunk. Azt is éreztük, hogy a kiállítás anyagához egy képies, valamennyire lírai megnevezés illene leginkább. A kiindulópont tehát adott volt: találni egy elvont, de mégis sokatmondó kifejezést. Felmerült bennünk a kérdés: a vidékünkkel kapcsolatos legyen? Mert hát ugye a bennünket körülölelő táj képei képezik a kiállítás gerincét. Furcsábbnál furcsább ötletek születtek, amelyek többségében szerepelt a bor és a hegy szó. Azonban egyik sem volt elég kifejező. És akkor szinte a semmiből jött a *Körbelátó*.

A művészek nagy része leginkább saját személyiségéből merít az alkotás során. Szebi munkásságát (és életét) már jó ideje figyelemmel kísérem, sőt néha aktív részese is vagyok, ezért bátran leszögezhetem, hogy számára nagyon fontos

¹ A lendvai Színház- és Hangversenyteremben, 2017. május 3.-án elhangzott megnyitó szerkesztett változata.

az érzékelés, a tapasztalás, a látás. Nagy érzékenységgel szippantja magába az őt körülölelő világot, feldolgozza, majd pedig alkotásain újrafogalmazza azt. Műveinek tárgya többnyire a táj, a természet. Ez azonban nála a látás első szintje, a *mit*. A másik szint a *hogyan*. A természet számára inkább szentély, mint élettér, egyfajta gócpont, amelyben felfogása szerint összefut minden, ami van, volt és lesz. Helyet kap benne a megmagyarázhatatlan és a ráció, az ember és a vallás, a jó és a rossz, a szép és a csúnya. Képei egyszerre a világ lenyomatai és egy motívumon felüli jelentés hordozói. A kiállított művek is túllépnek a tájkép klasszikus értelemben vett fogalmán. A táj mint motívum itt csak kellék ahhoz, hogy a művész megfogalmazza lelkének legbelső világát. Szebasztiján műveiben felelevenedik a romantikára annyira jellemző panteizmus. Elmondhatjuk, hogy Caspar David Friedrich híres mottója, idézem: „A festőnek nemcsak azt kell festenie, amit maga előtt lát, hanem azt is, amit magában lát. Ha azonban semmit sem lát magában, akkor hagyja abba annak festését is, amit maga előtt lát.”, nagyon is igaz Szebi művészetére.

Császár Szebasztiján életének egyik meghatározó eleme, mondhatnánk lételeme a művészet. Mindennapi létét nemcsak az alkotás végeredménye vagy annak folyamata határozza meg erősen, hanem az, hogy művein keresztül ki tudja írni – vagy inkább festeni – saját énjét. Színkompozícióival gondolatokat, érzelmeket, eszméket, filozófiát, vallást tud megfogalmazni. A képzőművészet lehetővé teszi számára, hogy benső énjének eseményeit, amelyeket az átlagos ember nem minden esetben tud vagy akar szavakba foglalni, kivetítse, formába öntse.

Minden képnek megvan a saját intim momentumuma. Az, ami az alkotót arra ösztönözte, fesse meg azt. Ezek a pillanatnyi érzések, hangulatok a magány, a szeretet, a bánat, az öröm, a lelkesedés, stb. Nekik köszönhetően lesznek ezek a képek emberközpontúak, még akkor is, ha rajtuk a figura nem tölt be kulcsszerepet, sőt emberi alakok meg sem jelennek rajtuk. Így válnak ezek a képek Császár lelki világának emberi vetületévé.

A pillanatnyi érzések, hangulatok megfogalmazásának tökéletesen megfelel az akril, amelynek köszönhetően a művésznek sikerül gyorsan megragadnia és megörökítenie a pillanatot, még mielőtt az elszállna. Jól érzékelhető, hogy Szebasztiján nem a kép tökéletességét próbálja megfogni, sokkal inkább a magában meglapuló *ideát* próbálja formába önteni. Festményein önmaga drámai megfogalmazását láthatjuk. Feszültséget a színek használata kelt, az erős kontrasztok pedig a képek töltelékét és dramaturgiáját adják, ezektől válnak a festmények a belső én hordozóivá. A merész színválasztás kiváltotta hangulatnak köszönhetően a képeket nem lehet megunni, az erős színek mindig újat és újat tudnak mutatni. Ilyen színválasztéka talán csak a korai *fauves*-oknak volt, az erős színkontrasztok pedig a német expresszionizmust idézik, míg a merész, széles ecsetkezelés talán leginkább Van Gogh festményeiről lehet ismerős.

A spontán, expresszív képeket erőteljesen ellensúlyozzák a monotípiák. Az előbbiek ebben az évben, az utóbbiak pontosan tíz éve, 2007-ben készültek. A monotípiák megalkotásában megmutatkozik Császár tervező énje is, hiszen utólagos módosításra nincs esély. Így minden vonalat, pontot, színfoltot vagy az elhunyt bogár tetemének a helyét alaposan meg kell tervezni. Számunkra pedig kiváló alkalmat teremtenek arra, hogy a művész festőtehetsége mellett megismerjük rajztudását is. A monokróm megfogalmazás a festmények erős színei szükséges ellensúlyának is tekinthető. A két képcsoport nem rombolja egymást, egyik sem kerül alárendelt helyzetbe, inkább azt állapíthatjuk meg, hogy kellőképp erősítik és hangsúlyozzák egymást.

Visszatérve Caspar David Friedrich idézetéhez: Császár Szebasztiján valóban önmagát próbálja megismerni, meglátni ahhoz, hogy meglássa az őt körülvevő világot. Képei egyrészt az önreflexió, az önvizsgálat, az önkritika, másrészt a benyomások és a külső hatások találkozási pontját jelentik. Leccsapódik bennük az emberi létnek minden apró kis rezzenete, amitől a táj a szemünk előtt kel életre, hogy oda belépve megismerjük Császár Szebasztiján belső világát.

Patak Márta

Elviszlek benneteket New Yorkba

● Németh Ákos *Babett hazudik* című darabja a kaposvári Agórában

Nem tudhatom, mennyit írtak meg előre ebből a darabból, és mennyi az együtt dolgozás és az improvizáció eredménye, mindenesetre végig úgy ültem a kaposvári Agórában, mintha valami rögtönzött előadást látnék (mellesleg sose tudtam elfogadni a hajdani Ifjúsági Ház nevét, nekem az agóra leginkább a piactér, semmiképpen nem egy épület, még ha zanzásították is a funkcióit). Egy percig sem éreztem, hogy én most színházban vagyok, és ennek nyilván nem csak a szűk, meleg és kényelmetlen stúdióhelyiség lehetett az oka, mert jó értelemben is ugyanezt mondhatom. Függyöny nincs, takarás nincs, a színészek a földön fekvé, oldalt ülve várják az előadás kezdetét, bejövételkor szinte vigyázni kell, nehogy kezükre-lábukra lépjünk.

Babett hazudik. Néhány mondatban nehéz a történetet összefoglalni, hisz mint a legtöbb esetben, itt is éppen a lényeg veszne el közben, ha ennyit mondanánk: a tizenégy éves Babett újdonsült osztálytársai előtt úgy állítja be magát, mint a jól menő építőipari cég tulajdonosának a lánya, meghívja őket fürödni, szaunázni a házukba, mert apja állítólag elutazott, és közben az egészből semmi sem igaz. Édesanyja nem halt bele a válásba, hanem éppenséggel a felszámolás alatt álló ingatlanberuházó cég tulajdonosának a házat takarítja. Hazugság vagy ábránd, egyre megy szinte a virtuális létben, amiben ezek a fiatalok élnek, a következményekkel mit sem törődve, pedig nem lehet kézlegyintéssel elintézni őket. Súlyos társadalmi kérdéseket vet föl ez a darab, és nyilván nem véletlen, hogy az előadást tíz perc szünet, majd drámafeldolgozó beszélgetés követi. Mintha a szerző és rendező egyszerűen nem

engedhetné útjára a nézőt egy ilyen kérdéssel fejében-szívében, hogy Mi vaaan? (A beszélgetés ötlete és kivitelezése a Kaposvári Egyetemmel illeti, onnan jön a drámapedagógus, aki a beszélgetést vezeti, a darabban szereplő színészek közreműködésével.)

Németh Ákost, a darab szerzőjét-rendezőjét 1983 óta ismerem, szomszédom volt a Budaörsi úti kollégiumban. Számtalan sörözéseink egyike után, valamikor negyedéves korunkban, a tőle megszokott természetességgel, mintha csak azt kérdezné, szerintem ilyünk-e még egy kört, kibökte, hogy írt egy drámát, olvassam el. Elolvastam. Ez volt a *Lili Hofberg*. Ha órákon keresztül részletezném, akkor sem tudnám elég pontosan érzékelteni, mennyi düh, keserűség és csalódottság kísért a kezdeti lépéseket, Ákos nyilván el is felejtette már mindezt, én viszont nem, úgy vagyok ezzel is, mint amikor az ember rég nem látott barátjával találkozik húsz-harminc év után, és úgy képes beszélgetni vele, mintha tegnap váltak volna el, ráadásul mintha közben semmi más nem történt volna vele azon

kívül, amit utoljára együtt átéltek. Egy szó, mint száz, a darab olvasója utánam Réti Andrea, a kaposvári Csiky Gergely Színház színésze lett, az ő javaslatára vittem el aztán az akkori dramaturgnak, Julián Riának. Még most is fülembe cseng Ria hangja, ahogy mondja, ezt az embert okvetlenül meg kell hívunk Pécsre, ott a helye! Aztán, ahogy az lenni szokott, mégsem történt semmi, nem tudom, hol, mikor és hogyan feneklett meg a projekt, elég az hozzá, hogy Székely Gábor (akkori fogalmaim szerint) nagy sokára megrendezte végül a rádióban. Aztán jött a *Müller táncosai*, és Németh Ákost megismerte a szakma, én pedig jó időre szem elől tévesztettem. „A figyelem középpontjába kerültem, hogy aztán, legalábbis akkor így éltem meg: eltűnnek a 'súlylesztőben'. Valójában csak bekerültem a normál üzemmenetbe, hiszen játszották a darbjaimat Pesten is, vidéken is, Erdélyben is. De miközben a reflektorfény idehaza elkerült rólam, például Németországban rám talált. Többek között a berlini Schaubühne rendelt tőlem darabot, amit bemutattak, játszottak. Ennek

egyébként nincs is magyar nyelvű változata, ugyanis eleve németül írtam” – nyilatkozza a szerző a színház honlapján közzétett interjúban. Ezt olvasva olyan érzésem támad, mintha a kortárs színpadi szerző is ugyanolyan árnyékfigura lenne, mint a fordító, mintha a darab csak úgy magától ott teremne a színház ajtajában, arra várva, hogy megrendezték, vagy mintha eleve létezne, mint Shakespeare vagy Lope de Vega klasszikusai. Pedig nem így van.

Németh Ákos tehát megrendezte a stúdiószínházi darabot, októberben még a színházban, azóta került át az Agórába, filléres díszletekkel, építési hulladékkal.

Négy egyetemi hallgató (Varga Kinga, Réti Nóra, Tóth János Gergely, Maizác Stefánia) és két ismert színész, Varga Zsuzsanna és Nyári Szilvia szerepel az előadásban. A négy fiatal remekül játszik, látszik rajtuk, hogy nem érzik magukat idegennek a szerepükben. Nem véletlen, hiszen csupa olyan élethelyzettel találják szemben magukat, amelyben akár lehettek is.

A legnehezebb egyszerű dolgokat természetesen elmesélni. Hétköznapi események sorozata az életünk, váratlanul történik szinte minden, és ezt kell megmutatni, a derült égből a villámcsapást, mikor az odáig vezető úton csak egy picit üt el minden az egyezményesen elfogadott, normálisnak tekintett megoldásoktól. Odavetett mondatokból felépíteni a drámát. Márpedig itt az történik. A négy fiatal issza a kólát, Babet (Varga Kinga), az új lány élvezettel eljátssza a szerepét, egyre jobban belejön, még a leleplezés sem tántorítja vissza eredeti tervétől, hogy próba elé állítsa a másik hármat. A siker záloga az amerikai utazás, mivel az apja ezt ajándékozza majd a tizenötödik születésnapjára, és magával viheti, akit akar: „Szóval Londonba akartok menni? Hát legyen. De miért vagytok ilyen kis gyávák? Élni tudni kell. Legyen egy hét New York. Ezt kérem apámtól születésnapomra, egy utazást, akivel én akarom. Azt fogja mondani, 'Édes kicsikém, hát kirándulni akarsz a barátáddal? Hát nem mondom, sok pénz, de egyszer tizenötöt az én kis hercegnőm.' Elviszem közületek azt, aki ajándékot ad nekem. Két vagy három embert.’

Ezek a fiatalok benne vannak a sűrűjében. Videójátékokon, Tom és Jerry szocializáló-

dott nemzedék, nem fogják föl, talán nem is akarják fölfogni, hogy ha egyszer megjelenik a game over felirat, akkor itt tényleg nincs tovább. Babet álomvilágban él, és egyre erőszakosabb lépéseket tesz annak érdekében, hogy őrizze fölényét, és rákényszerítse akaratát a másokra. „Azt szeretném, hogy gondolkozzunk el azon, van-e joga az embernek ábrándokat építeni, és azokat bármi áron elfogadtatni” – nyilatkozta a szerző az említett interjúban. Meg egyáltalán: szabad-e birka módra követni azt, aki pillanatnyilag erősebbnek tűnik nálunk, vagy elhúzza előttünk a mézes-madzagot?

A négy kamasz ennek a darabnak a főszereplője, a két felnőtt, a fáradt, elgyötört, megkeseredett édesanya (Nyári Szilvia), aki alig

vonszolja magát, és az egyenruhás-gumibotos rendőr (Varga Zsuzsanna), aki arcára dermedt mosollyal játssza végig a darabot – mintha nem találnák sem a helyüket, sem a hangot velük. Szemlátomást nem működik sem az autoriterség, sem a bratyzás, áthághatatlan szakadék választja el őket egymástól. Hiába kalapál fülsértő hangon a gumibotjával a legfőbb díszletelemként szolgáló korláton a rendőr, nincs tekintélye, lépten-nyomon hülyére veszik mind a hárman, ugyanúgy, ahogy Babett az anyját is, akinek arra sincs ereje, hogy ráncba szedje a lányát. Meg hát nem is most volna itt annak az ideje, már régen kellett volna, ám az okos szó, a szülői példa mind a négy fiatal életéből hiányzott.

Maizác Stefánia alakítása elhitette velem, hogy Karin az, aki. Szemfüles, éleslátó, talpraesett, nyilván, mert megtanította rá az élet, hogy az legyen, hogy ne riadjon vissza semmilyen eszköztől, ami még morálisan belefér, akár az is, hogy cinkostárs legyen a hazugságban. Varga Kinga is nagyszerűen játssza Babettet, aki kitűnően azonosul felvett szerepével, szemé se rebben, amikor leleplezik, mindig megtalálja az eszközt, amivel sakkban tudja tartani a többieket. Réti Nóra Ninája kicsit vérszegényebb, noha ő az egyetlen, ámde menő fiú kiválasztotta, akit ugyan már Karin is kipróbált. Nina az áldozat, ő a gyáva, a szédülő, ő Simon áldozata is, nemcsak Babett hazugságáé. Tóth Gergely János alakítja az egyetlen fiúszerepet, és nem mellesleg a hangeffektusokat is, legyen szó szinte bármiről, az idegesítő gumibot hangját kivéve talán. Csupa jó ötlet, rendezőtől és nyilván színészekről, Ács Katának köszönhetően minimáldíszlettel, melynek összes elemét ügyes rendezői fogásokkal maximálisan ki is használják a színpadon, Bati Nikoletta remek, életszerű jelmezeiben.

Stúdiódarab. Kevés szóval drámát építeni nagy feladat, még akkor is, ha a hétköznapiok drámája ilyen. Egyszer csak történik valami, ami után már semmi sem ugyanaz, ami előtte volt. A *Babett hazudik* azt már nem mutatja meg, hogy mi lesz utána, viszont a második részben, az előadást követő drámafeldolgozó beszélgetésben kibogozhatják az összekuszálódott szálakat

a nézők, a drámapedagógusokkal és a színészekkel közösen.

Mikor az előadásra várakozva megláttam a bonyhádi gimnazista osztályt, eszembe jutottak a régi idők, amikor buszokkal jöttek az ország szinte minden szegletéből a fiatalok az Ács János rendezte Marat-ra, melynek egy kivételével minden előadását volt szerencsém látni annak idején. Szívem szerint a *Babett*

hazudik összes előadását megnézném, de már sajnos nem tehetem, csak remélem, hogy híre megy, és legalább belátható távolságból eljönnek megnézni a gimnazisták így szervezeten, ahogy a bonyhádiak. És titkon azt is remélem persze, hogy lesz még egyszer olyan jó színház Kaposváron, hogy máskor is érdemes lesz buszokkal jönni.

Solymosi Tamás

Egyedül álmában szabad az ember

(Enyedi Ildikó új filmjéről)

A *Testről és Lélekről*, Enyedi Ildikó legújabb filmje, egy pszichológiai köntösbe öltöztetett, nem szokványos helyen játszódó, nem szokványos szerelmes történet, ami a címadó test és lélek kikerülhetetlen, ámde egymást pusztító kapcsolatáról szól. Arról, hogyan akadályozzuk saját magunk boldogulását, és hogyan jövünk rá arra, hogy mi is az, ami lényeges és fontos az életben. A film remek főszereplőivel és kiváló beállításával elnyeri a néző figyelmét és szeretetét, az első fél óra után el is feledkezik róla, hogy egy magyar filmet néz a szélesvásznon.

A *Testről és Lélekről* elhozta a berlini nemzetközi filmfesztivál legrangosabb díját, az Arany Medvét. Egyéb díjakat is nyert a film: az európai kritikusok díját a FIPRESCI-t, az ökumenikus zsűri és a berlini Morgen Post olvasói díját. Ez önmagában óriási elismerés a filmnek és szintúgy a rendezőjének, azonban nem ez volt a rendező munkásságának első díjazása. Enyedi rövidfilmekkel kezdte pályafutását, majd 1989-ban megrendezte első nagyjátékfilmjét. Az *én XX. századom* címet viselő, egyedülálló alkotás azonnal elnyerte az Arany Kamera-díjat Cannes-ban. A meseszerű és némafilmes jellemzőket felvonultató alkotás magának a filmnek állít emléket, tiszteletét fejezi ki a filmművészet iránt. Nem sokban mutat hasonlóságot a *Testről és Lélekről* filmjével, mégis az egyedi megközelítés és témaválasztás az, ami megkülönbözteti a magyar filmes termés nagy részétől, és ez az, ami mégis összeköti Enyedi filmjeit. A rendező a filmké-

szítés és forgatókönyvírás mellett, a magyar filmes világ egyik kulcsfigurája. 2001-ben a Magyar Filmszemlén elnökölt, az idei Titanic Nemzetközi Filmfesztivál pedig zsűritagjává választotta. A filmes szcénán kívül a sorozatgyártásba is belekóstolt 2013-ban a HBO kezein belül. Társrendezője volt a *Terápia* című sorozatnak, ami megelőlegezte a rendezőnő érdeklődését a pszichológia iránt. Ennek az érdeklődésnek a hatása érzékelhető a *Testről és Lélekről* című filmen. A korábbi filmjeiből nyert tapasztalatait felhasználva készítette el a kortárs magyar film egyik legkiemelkedőbb darabját. Enyedi Ildikó filmje párját ritkító remekmű. Nem csak a szakavatott zsűri körében lett sikeres, hanem a magyar közönség is kíváncsi a filmre. Nem véletlen, hogy ennyi hónap elteltével még mindig találkozhatunk a filmmel egyes mozik repertoárjában. Ezt a filmet mindenkinek meg kellene nézni, és rádöbbenni, hogy a többi fesztiválsiker miatt a magyar film újra reneszánszát éli, amire büszkének kell lenni és támogatni azt. Valószínű, a helyenként morbid jelenetek csak hozzátesznek a film realitásához. Hogy másként lehetne bemutatni egy filmet, ami a vágóhídon játszódik? Pont ez adja a szerethetőségét. Hétköznapi emberek története ez a film, ugyanolyan unalmas embereké, mint mi vagyunk.

Megindító a főszereplők, Mária (Borbély Alexandra) és Endre (Morcsányi Géza) küzdelme saját magukért és egymásért, viszont a többi szereplő egysíkúra sikeredett. Vannak érdekes karakterek, akár az idős takarító, vagy az új fiú, akire rákenik a rablást, de mégis érdektelenek maradnak a nézőnek. Ezt a filmet mindenkinek tudom ajánlani, azonban fel kell készülni, hogy nem egy popcorn-mozira ül be a néző, ha ezt a filmet választja.

A film alapvetően szerelmes film, drámai elemekkel vegyítve. A szokványos műfaji besorolást már maga a helyszínválasztás is megkérdőjelezi. A forgatás egy valóságos vágóhídon történt, és ez kapta a központi helyet a filmben is, a többi szokványos (szereplők lakásai, éjszakai kisbolt) helyszín mellett. Felmerül a kérdés, hogy hogyan kapcsolódik az egész filmhez a vágóhíd. A főszereplők, Mária (Borbély Alexandra) és Endre (Morcsányi Géza) a munkájuk révén kapcsolódnak hozzá. A film legelején végignézzük, ahogy egy állatot levágnak a mészárszéken, véres és szomorú valóságában (ez a jelenet valójában megtörtént, ahogy a végfőcímben tudósítják a nézőt róla, azonban NEM a film kedvéért ölték meg az állatot, hanem a vágóhíd hétköznapijait rögzítette a kamera). Ez a jelenet akár fatalista jelleget is ölthet magára, elég,

ha a legvégén Mária öngyilkossági kísérletére gondolunk. Mária az újdonsült minőségellenőr, aki megtetszik Endrének, a kereskedelmi igazgatónak. Azonban mindketten a társadalom határmezsgyéjén élik életüket. Endre fél karjára béna, és elhatározta, hogy több kapcsolatot nem alakít ki. Az életével teljesen kibékülve éli szürke napjait. Ezzel szemben Mária lelki problémákkal küzd. Autisztikus tüneteket mutató viselkedése miatt kívülállónak, kizárótnak kezelik munkatársai. A két szereplő tulajdonságait felerősítik a lakásukban játszódó jelenetek. Az enteriőrök egy az egyben leképezik a tulajdonosuk lelkivilágát és küzdelmeit. Mária lakásában mindennek megvan a helye, állandó tisztaság van, és olyan, akár egy IKEA-katalógusból kihúzott lakás. A rendkényszerének és előre megtervezett életének tükröképe a lakás puritánsága és egyszerűsége. Ezzel szemben Endre otthona egy zavart, kaotikus elmét takar, olyat, aki beletörődött életébe, belefásult a hétköznapiakba. Az ő lakása sokkal színesebb, de egyikőjük lakása sem nevezhető barátságosnak, hívogatónak. Azonban a zárójelenetben, mikor a közös lakásukban látjuk a két főszereplőt, annak teljesen más a kisugárzása. Az a lakás egy reménytelen, szeretetet sugárzó hely, ahogy a lakói egymásra találtak és beteljesítették vágyaikat. Két személy története ez, akik önszántukból a társadalom peremére kerültek, és nem is érzik szükségét a visszatérésnek, azonban egymásban megtalálták azt, ami teljessé teheti életüket. A film története három szálon és három dimenzióban fut. A hétköznapi szintjén játszódó események egy gyenge krimiszál köré épülnek, ami tel-

jesen érdektelenné válik a néző számára. Igaz, hogy eseményeket alakító hatása van, katalizátorként működik a fő történetvonal beindulásához, de egyáltalán nem kiemelkedő. A vágóhídról elloptak egy bizonyos orvosságot, és a lopást az újonnan felvett nagyszájú alkalmazottra akarják kenni. Tipikus esete a red herringnek. Az új fiúra terelődik minden gyanú, azonban a lelkiismeret dolgozik az igazi tettesben és bevallja tettét Endrének. A lopás mellett itt ismerjük meg a vágóhíd többi alkalmazottját, és kialakul a szereplők közötti viszonyrendszer. Ez a szál a leggyengébb, de mégis hozzájárul a leglényegesebb cselekményhez, a két főszereplő kapcsolatának alakulásához. Ugyanis ennek az esetnek köszönhetően jönnek rá, hogy ugyanazokat álmodják éjszakánként. Itt következik a következő dimenzió a filmben, az álmok világa, ahol a két főszereplő a társadalmi, testi és lelki kötöttségeiktől megszabadulva igazán szabadok lehetnek együtt. Az álmukban szarvasként jelennek meg egy havas erdőben, ahol közösen keresnek ételmezt, együtt élnek minden hátráltató tényező nélkül. Ez az álomvilág, amit el akarnak érni szereplőink, hogy a valóságban is együtt lehessenek. Itt következik a harmadik dimenzió, egyben a film központi témája, a két főszereplő, Mária és Endre kapcsolatának alakulása. Az álommal ellentétben, a valóság kötöttségei gúzsba kötik a két szereplőt. Endre testi rokkantsága és Mária lelki problémái mintha kiegyensúlyoznák egymást. Endre nem képes fogni, érinteni béna karjával, Mária pedig irtózik mindenféle fizikai kontaktustól. Mindketten a saját korlátjaik áldozatai. Ezért is esik nehezükre egymással és a külvilággal

is kapcsolatot kialakítani. Azonban a vágóhídi pszichológus kivizsgálása összehozza a két elveszett embert, és álmaik révén összekapcsolódnak. Közös pontjuk, hogy ugyanazt álmodják, és másnap ezt beszélik meg. Endrére viszont a külvilág nyomása nehezedik, ezért próbálja megszakítani a kapcsolatát a lánnyal, de bármennyire is igyekszik, nem tudja kivenni a fejéből. A film csúcspontján, mikor a lány rezignált állapotában kész elvetni az életét saját keze által, megszólal az a bizonyos telefon, ami kettejük kapcsolatának bizonyítéka. Ez az a telefonhívás, ami megmenti a lány életét és beteljesíti vágyát. Azonban érdemes megvizsgálni egy másik eshetőséget is, ami lehet, hogy komorabb és sötétebb, de minden esély megvan rá, hogy valójában ez történt. Mi van, ha Mária azon a végzetes estén tényleg öngyilkos lett, és beigazolódott a film elején mutatott vérontás? Érdemes eljátszani a gondolattal, hogy a fürdőkád-jelenetet követő részek mind Mária vágyainak megjelenése. Mindaz, hogy megszólalt a telefon, hogy testi kapcsolat létesült köztük, hogy közös életet élnek egymással. Szerintem ezt erősíti az is, hogy az együtt eltöltött este után nem álmodtak együtt, nem álmodtak arról, ami összeköti őket, hogy szarvasok lennének. Az álom hiányának azonban két magyarázata lehet az én elképzelésem szerint. Az egyik, hogy a halott ember nem álmodik, és ezzel is megerősítették, hogy csak elképzelt eseményeket látunk a film végén, vagy épp ellenkezőleg, azért nem álmodtak, mivel beteljesültek vágyaik, és nem volt szükségük többé arra, hogy álmaikban találkozzanak, mivel minden visszatartó erő megszűnt kettejük kapcsolatában. Igazából az utóbbi elképzelés sokkal csábítóbb, és inkább megérdemelik a szereplők a happy endet, de mivel az egész film valószínűleg mutatta be kapcsolatukat, naivitás lenne abban hinni, hogy ilyen szép véget ért.

A mű irodalmi ihletés alapján született. Enyedit Nemes Nagy Ágnes *Védd meg* című versének 4 sora inspirálta, ahogy kiderül a rendezőnővel készített interjúból. Ez a négy sor nem a film történetét foglalja össze, csupán hangulatában hasonlít az elkészült filmhez. Az irodalmiság és költőiség a kifejező képekben és hangokban is megjelenik. A számos közeli, amit a film használ, mind arra szolgál, hogy a szereplők elszigeteltségét és különállóságát

mutassák meg a többi szereplőtől. Sokszor találkozunk Máriánál olyan felvételekkel, mikor visszatükröződő felületről mutatják az arcát, legszebben a kázinó bejárata előtti képsorok jelzik a nő távolságtartását a munkatársaitól és az őt körülvevő világtól. Ezt az abszurditást mutatja az is, hogy Mária felnőtt nő létére gyermekpszichológushoz jár. A két főszereplő remekül játssza a szerepét, Máriáról tényleg elhiszük, hogy járatlan a társas létezés formáiban, Endréről pedig lerí, hogy nem vár semmit az életétől és teljesen beletörődött az apátiával teli külön világába. Az irodalmi kontextus mellett érdemes párhuzamot vonni Jim Jarmusch *Paterson* című filmjével, ugyanis sokban hasonlítanak egymásra, annak ellenére, hogy semmi kapcsolódási pont nincs a két szerző és filmjeik között. Ahogy Jarmusch filmje is a hétköznapi hősről szól, úgy a *Testről és Lélekről* szereplői is nyárszolgárok, akár mi is lehetnénk a történeteik főszereplői. Azért vonok párhuzamot a két film között, mert mind a kettő szerzőifilmes rendezőktől származik, olyanoktól, akik rajtahagyják lenyomatukat a filmjeiken, és sokszor az általános, mainstream vonulaton kívül helyezkednek el. Mégis mind a két szerzőnek sikerült a nagyközönséget megnyernie magának, nemcsak a filmfesztiválok díjait hozta el, hanem a mozis vetítéseken is sikert aratott. Ebben is rejlik a film érdekessége, hogy egyszerre tud szólni az átlag filmnézőnek, és a szakavatott, kritikus zsűrinek is.

IN MEMORIAM

Búcsú Bányai Tamástól – Kaiser László gyászbeszéde

2017. április 23-án a három héttel korábban váratlanul elhunyt Bányai Tamás hamvait kedves folyójába, a Dunába szórták az író családtagjai, barátai és tisztelői. A búcsúztató a megemlékezésen hangzott el.

Azt a felkérést kaptam Bányai Tamás feleségétől, Marianntól, hogy ezen a szomorú délelőttön néhány szót szóljak. De milyen minőségemben szóljak? Úgy érzem, több fajta minőségemben is szólnom kell, s röviden ki is térek erre. Elsősorban, és nyugodtan mondhatom: barátként. Azért mondom ezt hangsúlyosan, mert a fogyó idő lángpallos-villanásai közepette, tudjuk: egyre nehezebb, ahogy megyünk előre, igazi, komoly, mély kapcsolatot, barátságot kötni. Általában – bár nem feltétlenül – a nagy barátságok az atlantisi múltban, a gyerekkorban, az ifjúkorban, a tanulóévekben kötődtek.

Tamást 2008 tájékán ismertem meg. A közös szimpátia után barátság alakult ki köztünk; őszinte, egyértelmű barátság, amely később – és itt jön a másik vonatkozásom – munkába oltódott, hiszen magam nem csak szerzőként vagyok itt, hanem a Hungarovox Kiadó vezetőjeként is, és így volt alkalmam Tamással együtt dolgozni, Németh László szép szavával élve: fényre bábáskodni két kötetét a sok közül. Azt szokták mondani, hogy az emberek lakva ismerik meg egymást, ez persze igaz, én hozzáteszem ehhez hangsúlyosan, hogy a munkában is. Tamással nagyon jó volt együtt dolgozni. Tehát szerzőként, barátként, kiadóként búcsúzom most tőle, és hadd idézzem meg az alakját, személyét!

Amikor először találkoztam vele, itt a kerületben, Újlipótvárosban – és muszáj megemlítenem, hiszen itt hajózunk felfelé a Dunán, itt: a XIII. kerületben –, volt miről szót ejtenünk az irodalmon kívül. A sok beszélgetés során rendszeresen fölmerült, hogy összeköt minket a közös gyermekkor, hiszen én is itt nevelkedtem az egykori Sziget, ma Radnóti utcában, ő pedig nem messze innen. Emlegettük: csobbantunk még gyerekkorunkban a Dunában – bár ő idősebb volt nálam –, és együtt hoztunk fel emlékeket, mint mondtam, az atlantisi múltból. És más kerületi vonatkozás is akadt.

Volt és van itt egy Kassák Lajos nevét viselő irodalmi pályázat. Jómagam benne voltam a zsűriben, jeligés alkotói verseny volt, ezt szeretném hangsúlyozni, és Baranyi Ferenc Kossuth-díjas költővel, valamint Madarász Imre irodalomtörténésszel gondolkodás nélkül, a jelige alapján első helyre tettük Tamás novelláját. Mert nemcsak remek ember volt, hanem kitűnő író is. Két évvel később úgy alakult – és bocsánat, hogy erről beszélek,

de úgy érzem, nagyon is idetartozik –, hogy mikor már nem voltunk zsűritagok, akkor a következő pályázati zsűri szintén Tamást hozta ki első helyezettnek. Ez számomra azért fontos, mert ez a két első helyezés azt mutatja, hogy bizonyos értelemben az ismeretlenségből, túlmutatva a kapcsolati kötődéseken, igenis lehet még ma is értéket felszínre hozni, mint ahogy Tamás is egyértelműen értéket hozott létre. Nem csupán műveiben, hanem életében is. És ha már az életét hozom szóba: engedtesse meg egy személyes megjegyzést, de talán csak így szabad ilyen alkalommal beszélni. Tamásnak olyan tekintete, olyan arca, olyan emberi atmoszférája volt, hogy azt ne mondjam, antropológiája: valahogy más volt, mint amilyenek mi. Mire gondolok? Utazom villamoson, buszon, metrón, és látok egy embert, ugyanúgy öltözik, mint én – és más az arca. Arcán valami humánus, valami derű, vagy inkább úgy mondom, hogy nincs rajta az a közép-kelet-európai űzöttség, mint ami legtöbbször arcára van írva. Valószínűleg külföldi, tán Amerikából, tán Nyugatról...

Tamás arca számomra mélyen humánus, empatikus, napi gyűrődéseken felülemelkedő, nyugodt, elmélyült arc volt. Nem volt benne ez az űzöttség, és talán ez alkati vonatkozású is. Igaz, hosszú-hosszú éveket, sőt évtizedeket töltött Amerikában. Ott valamit megtanult. Talán azt, hogyan kell élni. Talán azt, amit Németh László úgy fogalmazott meg, hogy az ember akkor használ legjobban a világnak, hogyha rendbe jön önmagával. Számomra Tamás olyan önmagával rendbe jött ember volt, hogy ha voltak is benne démonok – mert nyilvánvalóan voltak benne, mint mindannyiunkban –, netán ambivalenciák, azok inkább az írásaiban, mondhatom, remekműveiben tűntek fel.

Milyen élete volt Tamásnak? Nagy ívű, hatalmas élet. 1946-ban született, és bár szeretett volna egyetemre menni, politikai okokból nem vették fel a származása miatt, noha a felvételi je sikerült. Gondoljunk bele! Adjunk hozzá a '46-os esztendőhöz 18 évet a Kádár-korszakban! Édesapja zenész volt, édesanyja pedig háztartásbeli, szóval gyanús szülők voltak, így nem került be az egyetemre. Aztán dolgozni kezdett, majd nagyon korán megnősült. 21 éves korában megtalálta azt, akivel ötven évig élt együtt. A lét és az élet ajándéka volt ez. S talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy Tamásnak olyan arca volt, amilyen; hogy sugárzott belőle valami belső harmónia, amit csak irigyelni lehet.

És aztán kitántorogtak Amerikába. Ekkor 26 éves volt Tamás. Először Bécsbe kerültek, majd Amerikába, s ott, hogy úgy mondjam, karriert csinált. Alulról kezdte. Meg kellett tanulnia angolul, segédmunka, ilyen-olyan munka; volt benzinkutas is, és végül kikötött a nyomdász mesterségénél, ami már szinte művészet. És persze kint is írt, de írói munkássága igazán akkor szökött szárba, amikor hazajött Magyarországra, és ez szintén biztató jel, hogy a folyóiratok, némi túlzással, de talán mégis egyértelműen, gondolkodás nélkül elkezdtek közölni a műveit, mert ráéreztek, hogy ez az írásművészet, ez a próza nagyon értékes. És ha már próza, és ha már irodalmári minőségemben is szólok: meggyőződésem az, kiadóvezetőként, szerzőként, hogy Tamás prózaírói munkássága a magyar irodalom élvonalába tartozik. Más kérdés, hogy sokszor az irodalomkritika vagy a recenziók nem úgy reagálnak a művekre, ahogy kellene – meg furcsa szellők is fújdogálnak a művészet és a kultúra területén. De aki kicsit is értően olvasta, érezte, hogy Tamás írásművészete egyenes folytatása (amit egy interjúban egyébként el is mondott) annak a klasszikus és jó értelemben vett realista prózának, amely Mikszáthnál, Móricznál kezdődött, és a '60-as években éppen Tamás mestereinél tetőzött be, akik nem mások voltak, mint Sánta Ferenc, Fejes Endre, Galgóczi Erzsébet. És a külföldi példák: szerette az amerikai írókat, nem véletlenül. S akiket nagyon nagyra tartott: Steinbeck, Hemingway, Fitzgerald. Ez az átél és teremtett próza, amely nemcsak mélységeket képes felmutatni, hanem olvasókat is toborozni, mert Tamás tudott egy titkot, amely az írásművészetének alapja: a mindenkori olvasóknak kell írni, nem a felemás kritika elvárásainak. Tamás nekünk, az olvasóknak írt. Érzelemdúsán, kitűnően, érdekesen fogalmazva. Vérbeli, profi író volt.

És a barátság lezárásképpen: tényleg barátok voltunk, néha sörözgettünk, beszélgettünk az ifjúságról, a gyerekkorról, a művészetéről, a kultúráról. Összejártunk családiról is. Néhány hete egy irodalmi rendezvényen találkoztam utoljára Tamással, és említettük, hogy újra össze kéne jönni. Én ezt csak szeretném megerősíteni, kedves Mariann, hogy újra össze kéne jönnünk, és vegyük

úgy, hogy Tamás itt van köztünk, mert Tamás tényleg itt van köztünk. Az ő sugárzó egyéniségéből valami olyan titok áradt, olyan empatikus, mély titok, amit tovább kell vinnünk. Nem biztos, hogy a művészetben, nem biztos, hogy az irodalomban – persze úgy is, ha valaki alkalmas erre –, hanem az emberségnövesztő, humánomot sugárzó személyiségének titkait és valóságát kell továbbvinnünk. Emlékezzünk tehát Tamásra, mert emlékezni kötelesség! Itt a Duna, amelyben gyerekkorában megcsobbant, Dunától Dunáig visz az út egyébként most, ez metaforának is felfogható. Én kérem mindenestre az égiektől, hogy Tamás nyugodjon békében, és kérem önmagunkat, hogy úgy nyugodjunk bele, hogy perlekedünk! De mégis bele kell nyugodnunk, mert tovább kell vinnünk azt az emberi atmoszférát, azt az emberi bölcsességet, amit mindannyian éreztünk az ő személyiségében és írásművészetében.

In memoriam *Bedő Sándor (1947-2017)*

Emlékszel, Sanyikám? Többé nem kezdek így a beszélgetést Veled. Alig tudom elhinni a hírt. Majdnem egyharmad évszázada éltünk egy városban, mióta Egerszegre jöttem '85-ben. Kezdő muzeológusként szeretettel fogadtál, Te, a már tekintélyes tanár és befutott művész. Együtt zsűriztük a középiskolás művészettörténeti verseny (OKTV) dolgozatait. Sokat beszélgettünk, mesélted, hogy Bicskén születted, hogy majdnem színésznek mentél, de a sokfordulós felvételi procedúra döntőjében végül mégis Kern Andrászt választották Helyetted. Zenész és irodalmár sem lett Belőled, bár mindkét területen bizonyosan megálltad volna a helyed. Így végül tanárember lettél, és lehetőséged nyílt kivételes képzőművészeti tálentumod kibontakoztatására. Pedagógus művésztelepet szerveztél Egerváron, a tanárképző után elvégezted a Képzőművészeti Főiskolát, majd a pécsi egyetemet is, hiszen mindig többet akartál. És mindig újat kerestél, igyekeztél minél több festésmódot kipróbálni, és mindegyikben jó volt, amit csináltál. Sőt, nem csak jó, hanem *igen jó!* Legyen teljesen figurális vagy elvonatkoztatott absztrakt, legyen tájkép vagy kubista, szürrealista, szimbolikus, konstruktivista kompozíció, legyen olajkép, akvarell, grafika vagy kollázs – mindnek hatása alá került az ember, és mindegyik különös igényességet mutatott.

Emlékszel, amikor '87-ben többedmagunkkal együtt alapítottuk a ZALA'ART-ot? Nagy szó volt ez akkor, úgy gondoltuk, hogy az egyesületben most tényleg megmutatkozhat az összefogás ereje. És arra, amikor ugyanebben az évben, amikor Tőletek a harmadik házba költöttünk a Hegyalja úton, és meghozták, majd a teherautóról a házkapu mellé tették le az új szekrénykort? Hozzád csöngettem be segítségért, az első szóra jöttél, és igencsak megizzadva, darabonként vittük fel a másodikra. Még most is hálás vagyok érte, nagy slamasztikából segítettél ki akkor.

Emlékszel, amikor a kilencvenes évek elején Ausztriába, Németországba, Franciaországba vittük a többi zalai művészé között a Te képeidet is? Kitágult akkor a világ előttünk, jó volt utazni, együtt lenni, tapasztalatot szerezni, megmutatni magunkat egy szélesebb horizonton is. Mozgatója voltál a németországi, kuseli iskolai és városi szintű kapcsolatoknak is. Barátságot kötöttél (ahogyan én is) Horst Schwab művésztanárral, és milyen emlékezetesen szép volt a mély lelki rokonságon alapuló közös kiállításotok a Göcseji Múzeumban. E tárlatot követhette négy év után a kuseli Öreg Múzeumban megrendezett szép egyéni bemutatkozásod.

Emlékszel, milyen pompás ex librist készítettél, amikor Gergő fiam megszületett? Egyetlen kiállításodon sem volt látható, de mindig nedves lesz a szemem, ha a kezembe kerül. Szeretted ezt a műfajt, számos kisgrafika került ki a kezéd alól, egy egész sorozatot őrzök féltett kincseim között, de számomra ez a legkedvesebb. Olyan finom részleteket tudtál a papír felületére varázsolni, ami sorra elvarázsolta a különböző kiállítások nézőközönségét.

Emlékszel a diskurálásokra szép lakások terített asztala mellett, vagy olykor Cipő kutyusod sétáltatása közben? Mindig csodáltam műveltséged, tájékozottságod, igényességed. Az utóbbiból fakadhatott, hogy sokszor elégedetlen voltál körülményeiddel és lehetőségeiddel, mert tudtad, hogy a közepszerűség megfojtja az álmokat és összezusgorítja a célokat. Megmutattad azután új műveidet, és elámultam, hogy mikre volt képes már megint ez a Sanyi...

És emlékszem még sok minden másra is, de hát... most már belém szakad a kérdések sora. Egy időre válasz nélkül maradnak, de hiszem, hogy egykoron együtt fogjuk folytatni az emlékezést. Talán egy pohár vörösbor mellett, talán már arra nem fogunk vágyani, de diskurzusunk csak szünetel, majd egyszer megyek utánad, és lesz időnk végiggondolni a szekrénycipelés részleteit. Addig pedig az angyalok gyönyörködjenek képeidben. Nyugodjál békében!

Kostyál László

Hírek

Lapbemutató a FÉLonline fesztiválján

A FÉLonline kulturális magazin háromnapos minifesztivállal ünnepelte 10. születésnapját a budapesti RS9 Színházban. Ennek keretében mutatta be Kaj Ádám főszerkesztő és Vörös István rovatvezető folyóiratunk első és második lapszámát, utóbbiban egy kapcsolódó, tematikus, FÉL10 összeállítással.

A Magyar Költészet Napján

Április 11-én rendezvénysorozattal emlékeztünk meg a Magyar Költészet Napjáról a Keresztury Dezső VMK-ban. Délután Michal Walczak, kortárs lengyel drámaíró *Homokozó* c. darabjának előadását láthatta a közönség, szegedi középiskolások játékában. Ezt követően Utassy József versösszeállítással hangolódunk rá az est fénypontjára: első alkalommal adta át ugyanis szerkesztőségünk a Kossuth-díjas költőről elnevezett elismerést. A díjazott Léka Géza költő, akiről Szemes Péter laudációját az alábbiakban közöljük.

A „pogány szent” apostola

(Léka Géza laudációja)

A megújult Pannon Tükör szerkesztősége tavaly a költői teljesítmények méltó megbecsülésének szándékával hívta életre az Utassy József-díjat. Hogy miért a Kilencek emblematikus alakjáról neveztük el az elismerést, arra egyszerű a magyarázat. Mert a palócként zalaivá lett poeta laureatus élete és műve számunkra több mint a tisztelet tárgya – zsinórmérték, s a biztonságos haladást segítő lobogó láng is, a tüzek tüze. Nem véletlen, hogy már első számunkban emléke előtt tisztelegtünk, 75. születésnapja alkalmából, és az sem, hogy egyedül az ő képét tettük ki a lap otthonában, a szerkesztőségi irodában. Szelleme őrzi kisded műhelyünket, a literatúra kicsiny kápolnáját, derűs mosolya erőt és hitet ad, ha csüggednénk, lángoló igéi pedig – varázskört teremtve – távol tartják az ártó szándékú, sötét alakokat.

Ma, első ízben, az elmúlt esztendő legjobb versközléséért egy olyan költőnek adjuk át a díjat, Pipei Borbála a *Zúg Március* „záporos fény”-e ihlette alkotását, aki nemcsak büszkén vállalja és vallja, hogy Utassy József kedves tanítványa és barátja volt, de aki minőségi művei jogán is jeles polgártársunk az irodalom köztársaságában. Aki éppolyan elkötelezetten ápolja ma a szerezett mester, Dzsó emlékét, építve a kultusz katedrálisát, mint ahogy harcostársául szegődött a szépség forradalmában, vagy segítőként a „kór ragyogása” idején. Aki tudván tudja – szellemi örökösként ez nem is lehet másként –, hogy az írás tétje az élet, hogy „a verset nem írják: a verset élve élik!”

Egy olyan költő munkáját ismerjük ma el, akiben szóvá fakadt a gömöri szóttos virág-világa, a szülők szépséges tánca, az élő és lüktető népi hagyomány. Akit – mint Sinkát a bihari pásztorósöké, Nagy Lászlót a pannon szántóvető elődöké – nem hagyott nyugodni a helyettük szólalás szükségszerűségének erkölcsi parancsa, az Öregmama fáradt húrú hangja, balladás szeme. Így sorsszerűnek is nevezhetjük találkozását a hasonló indíttatású, az anyai ének tején, s a Ködmön Budu Sándorok meséinek mézén cseperedett Utassy Józseffel, és az érlelésen túl kovácsoló fontosságúnak is az együtt töltött egykori szerdai összejeveteleket.

Ez munkál talán az *UJ. intelme* című versben, pontosabban *költeményben* is, ami éppen a szavak világteremtő erejére figyelmeztet, láttatva: ebben rejlik a Középszery Kázmérotól való elkülönülés. S hogy az intelleum magja termő talajra esett, a szonett szépséges tercinái is igazolják:

„Ha bármi visszatart, ne indokold,
becsüld a csöndet is, miként a bort.
Az életedre esküdj, ne a dalra.

Mert ott, ahol a hit hasítja át
a káprázatok kényszerzubbonyát –
hiába bong a húsvét nagyharangja.”

Noha az irodalom nem százméteres síkfutás, e néhány sor önmagában indoka a legjobb tavalyi líraközlésért átadandó Utassy-díjnak. S a közös bölcső, az útnak indító szülőföld és az élet-hosszig elég, tarisznyányi örökség érzékletes megidézésével méltó párja az *Elég a hangod* – a „pogány szent” apoteózisa. Akinek költőnk érdemes apostolává szegődött, átérezve, átvéve a páli krédót: „Jaj nekem, ha nem hirdetem az evangéliumot.”. A természet, a szerelem, a szabadság, a „csatákra csendülő pohár” ellenében a tiszta forrás örömhírét.

Am, letérve a nagy szavak körútjáról, humorosan azt is mondhatnánk, hogy Dzsó már az említett szerdákhoz kötődően megelőlegezte a méltó elismerést két barátjának és tanítványának. Amint az *Ecetfa alatt*ban írja: Szikra Jánosnak Léka Géza-, Léka Gézának pedig Szikra Jankó-díjat. Nos, beteljesítve a jóslatot, mivel Szikra János idén Balassi-emlékkardot kapott, természetesen éreztük, hogy a szerkesztőségünk által alapított Utassy József-díjat elsőként, szeretettel és nagybecsüléssel, Léka Gézának adjuk át.

A díjazottnak, megköszönve a közlés megtisztelő lehetőségét, további szép és nemes munkájához töretlen alkotókedvet és jó egészséget kívánunk!

A Pannon Tükör a szegedi Egyetemi Tavaszon

Idén két programmal is részt vettünk a Szegedi Tudományegyetem kulturális fesztiválján, az Egyetemi Tavaszon. Április 19-én közös FÉL10 antológia- és Pannon Tükör lapbemutatót tartottunk a Millenniumi Kávéházban, Braun Barna és Kaj Ádám főszerkesztők, valamint Tinkó Máté rovatvezető és Eggendorfer Áron író részvételével. Másnap, 20-án, új munkatársunk, Gál Soma kötetét Bene Zoltán rovatvezető és Szemes Péter főmunkatárs mutatta be a Somogyi Könyvtár Hangoskönyvtárában.

Lapbemutató Zalaegerszegen

Május 22-én Zalaegerszegen, a Mimosa Lounge-ben mutattuk be folyóiratunk első és második számát. Vendégünk Braun Barna, a FÉLonline főszerkesztője és Zakariás Cecil író volt.

Léka Géza könyvbemutatója a könyvhéten

Az Ünnepi Könyvhét felnőtt programjai már június 1.-én elkezdődtek Zalaegerszegen. Ennek nyitányaként Léka Géza Utassy József-díjas költő *Árva ragyogás* c. kötetét mutatta be Szemes Péter főmunkatárs és az utószót jegyző N. Pál József irodalomtörténész a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban. Köszöntőt mondott Utassyné Horváth Erzsébet és Kiss Gábor igazgató.

Elena Schumacher (Oroszország): Bordeaux

Szerzőinkről

- Babiczy Tibor** (1980; Budapest) költő
Bánki Éva (1966; Budapest) író, irodalomtörténész
Bányai Tamás (1946–2017) író
Csák Gyöngyi (1950; Budapest) költő, író
Debreceni Boglárka (1981; Budapest) író, költő, kritikus
Erdős Attila (1946; Nagykanizsa) költő
Fa Ede (1935; Nagykanizsa) költő
Géczi János (1954; Veszprém) költő, író
Horkay Hörcher Ferenc (1964; Budapest) esztéta, kritikus, költő
Janáky Marianna (1955; Makó) költő, író
Jevgenyij Jevtusenko (1932–2017) orosz költő
Juhász Zsuzsanna (1958; Budapest) író, költő
Kaiser László (1953; Budapest) költő, író, szerkesztő
Kántás Balázs (1987; Budapest) költő, műfordító, kritikus
Kiss Noémi (1974; Budapest) író, irodalomtörténész
Kostyál László (1962; Zalaegerszeg) művészettörténész
Kósa Pál (1935; Nagykanizsa) költő
Lackfi János (1971; Zsámbék) költő, író, műfordító
Lángi Péter (1942; Keszthely) költő, műfordító
Marno János (1949; Budapest) költő, író, műfordító
Márton László (1959; Budapest) író, műfordító
Miklya Zolt (1960; Kiskunfélegyháza) író
Nemes Dóra (1987; Nagykanizsa) televíziós szerkesztő, újságíró
Papp-Für János (1976; Hajdúböszörmény) költő
Patak Márta (1960; Leányfalu) író, műfordító
Pisnjak Atilla (1989; Budapest) művészettörténész
Riersch Zoltán (1948; Nagykanizsa) költő
Solymosi Tamás (1995; Budapest) kritikus
Stamler Lili (1995; Nagykanizsa) író
Szabó T. Anna (1972; Budapest) költő, író, műfordító
Szakolczay Lajos (1941; Budapest) irodalomtörténész, kritikus
Szemes Péter (1979; Zalaegerszeg) irodalomtörténész, kritikus
Tarjáni Imre (1945; Budapest) költő
Tinkó Máté (1988; Budapest) költő, kritikus
Varga Melinda (1984; Kolozsvár) költő, újságíró
Vasadi Péter (1926; Budapest) költő, író, esszéista
Vörös István (1964; Budapest) költő, prózaíró, műfordító
Vörös Viktória (Budapest) költő

A lapszámot **Memlaur Imre**, **Herbai Máté**, **Császár Szabasztiján** és a **Ludvig Nemzetközi Művésztelep** fotóival illusztráltuk.